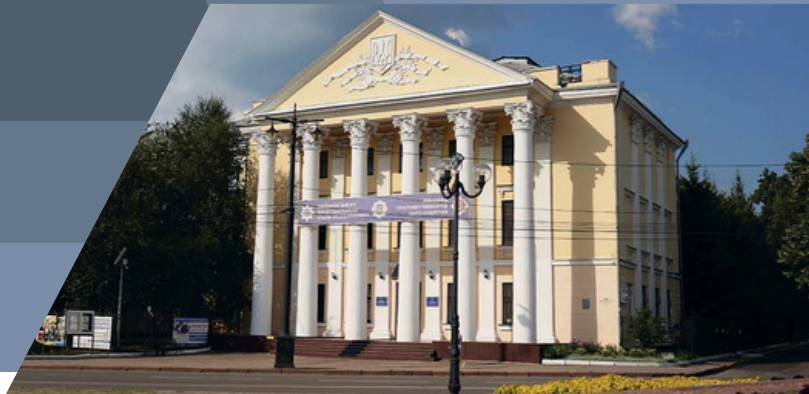

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖКАФЕДРАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

**«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ
ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ»**

20 ВЕРЕСНЯ 2024

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

**кафедра кримінально-правових дисциплін, кафедра державно-правових дисциплін,
кафедра цивільного та господарського права**

ЮРИДИЧНА КЛІНІКА «ЗАХИСНИК»

КРИВОРІЗЬКИЙ ЦЕНТР НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Міжкафедральний круглий стіл

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**20 вересня 2024 року
м. Кривий Ріг**

УДК 342.7 : 351.741 (082)

Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: матеріали міжкафедрального круглого столу (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 20 вересня 2024 року. Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2024. 150 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол № 18 від «30» жовтня 2024 року)

Публікується за матеріалами міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», що проводилася кафедрами кримінально-правових дисциплін, державно-правових дисциплін, цивільного та господарського права факультету у Криворізькому навчально-науковому інституті Донецького державного університету внутрішніх справ 20 вересня 2024 року (м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 21).

Видання спрямоване на наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та наукових установ, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, в тому числі аспірантів (ад'юнктів), докторантів юридичного напрямку, працівників правоохоронних органів, а також на осіб, зацікавлених в реалізації прав людини в діяльності правоохоронних органів.

Матеріали опубліковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти точку зору авторів.

За точність і достовірність наведених даних, відсутність у роботі плагіату, інформації, що ображає честь, гідність чи ділову репутацію, відомостей, що виправдовують фашизм, расизм, шовінізм, ксенофобію тощо несе відповідальність автор та його науковий керівник.

© КННІ ДонДУВС, 2024

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	9
СЕКЦІЯ 1. КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	10
<i>Войтюк М.П. СТАН ТА МЕХАНІЗМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ</i>	10
<i>Лосєва К., Соколовський М.В. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА СЕПАРАТИЗМУ</i>	12
<i>Прокопець К.О., Войтюк М.П. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	15
<i>Радовецька Л., Бондаренко С. ЕВОЛЮЦІЯ R2P: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В МІЖНАРОДНЕ ПРАВО</i>	18
<i>Супронюк В. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	22
<i>Толмачова Ю.М., Олійник Ю.В. КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ</i>	24
<i>Тронц В., Бондаренко С. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ РУЙНУВАННЮ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ</i>	29
<i>Шинкарук І., Соколовський М.В. РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ</i>	32
СЕКЦІЯ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	35

Ввеселов М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ	35
Веселова Л., Пилипів Р. АКТИВІЗАЦІЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ І ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ	38
Коронатов О.М. ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	41
Нестеренко К. КОРУПЦІЙНІ ПРОЯВИ ПІД ЧАС НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	45
Приходько А., Веселов М. КОНЦЕПЦІЯ ТА ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ СЕРВІСНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОЛІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	47
Шерстюк Г.М. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗАБОРОНИ СВАВІЛЛЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	51
Ястремська Н.М. ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ - ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ	54
СЕКЦІЯ 3. ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	57
Абдель Фатах А.С. ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	57
Гапоненко В., Юнацький М. РОЗБУДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: УЗГОДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ	61
Киян Д.В. ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ	64

Кривошилик М., Соколовський М.В. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА СЕПАРАТИЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА	68
Кутня Я., Юнацький М. ВАЖЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	71
Макаренко Н., Крикун П. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	75
Мулярчик А., Юнацький М. МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	77
Наконечна І., Бондаренко С. ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ЗГІДНО З НІМЕЦЬКИМ ФІНАНСОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	80
Стрельченко А.М. ПЕРІОД КОЗАЧЧИНИ ЯК ОСНОВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕТАП СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСОБАМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БРОНЕЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ	83
Устінова-Бойченко Г.М. ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИ (ГРОМАДЯНИНА) У ПРАВОВІЙ БАЗІ ЄС	86
СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	89
Григор'єва Н.С., Кіблик Д.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	89
Дацюк Т.К., Сафронова Г.В. ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЕННОЇ АГРЕСІЇ	92
Драпалюк К.І. ЩОДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ	95

<i>Закалик Г., Шувар Н. ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ</i>	97
<i>Ковальова А., Дерев'янка К. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ</i>	102
<i>Король М. РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ</i>	103
<i>Рукіна Д., Левін О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	106
<i>Чорний Д., Гранкіна В. ПРАВА ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ</i>	109
<i>Яровий П.С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	112
СЕКЦІЯ 5. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	115
<i>Галуцько В.М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ</i>	115
<i>Горобець В.В., Шинкаренко І.О. СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ</i>	117
<i>Кріцак І.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗВО СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ КРИМІНОТЕОЛОГІЧНУ/КРИМІНОПСИХОЛОГІЧНУ РЕТРОСПЕКТИВУ</i>	119
<i>Тарановська А.О. ПРАВО НА СВОБОДУ СОВІСТІ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА</i>	125
СЕКЦІЯ 6. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	129

<i>Андріяшевський А.Г., Пилипенко Д.О. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ</i>	129
<i>Дрок І.С. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УКРАЇНІ</i>	132
<i>Єлаєв Ю.Л. ЩОДО ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	135
<i>Ємець І. ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПОТЕРПІЛИМ І ЙОГО ПРЕДСТАВНИКОМ ОБСТАВИН, ПОКЛАДЕНИХ В ОСНОВУ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ</i>	138
<i>Сухораб Р. СЛІДЧІ ІЗОЛЯТОРИ ЯК МІСЦЯ НЕСВОБОДИ</i>	141
<i>Шатрава С.О., Джафарова О.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ, ЩО УСКЛАДНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНУ ОБСТАНОВКУ, А ТАКОЖ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	145
<i>Пірго О.Ф. ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ</i>	149

ВСТУПНЕ СЛОВО

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ МІЖКАФЕДРАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

Щиро радий вітати усіх учасників цього науково-практичного заходу.

Права та свободи людини – соціальні блага, які мають найвищу цінність. Проблема суті й реалізації поняття «права та свободи людини і громадянина» є ключовою в життєдіяльності суспільства, яке претендує на статус демократичного та гуманного. Саме тому права людини виступають основним критерієм оцінки якості державності, ступеня її демократичності, прихильності до правового підґрунтя, моральності, загальнолюдських цінностей.

Разом з тим, з огляду на тенденції зростання рівня злочинності, корумпованості, групових і масових протиправних проявів, соціальної напруженості, ускладнення оперативно-службових завдань, які вирішуються правоохоронними органами України, особливої актуальності набуває необхідність детального дослідження питань реалізації прав людини у діяльності правоохоронних органів.

Окремо слід зазначити, що у проведенні круглого столу беруть участь представники таких закладів вищої освіти як: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; Національний університет «Одеська юридична академія»; Національна академія Служби безпеки України; Державний торговельно-економічний університет; Харківський національний університет внутрішніх справ; Одеський державний університет внутрішніх справ; Дніпровський державний університет внутрішніх справ; Відкритий міжнародний університет розвитку людини «УКРАЇНА»; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; Національний технічний університет "Дніпровська політехніка"; Донецький державний університет внутрішніх справ.

Також слід відмітити, що до наукового заходу долучились науковці, які є представниками Національної поліції, суддівської гілки влади, органів місцевого самоврядування, адвокатури тощо.

Маю особисте переконання, що участь кожного без винятку учасника цього науково-практичного заходу сприятиме внесенню особистої вагомості частки у подальше поліпшення ситуації з реалізації прав людини у діяльності правоохоронних органів.

Отже бажаю, усім учасникам міжкафедрального круглого столу активної й плідної роботи, а також творчого натхнення!

З повагою,

ЄПРИНЦЕВ Пилип Сергійович

проректор Донецького державного університету внутрішніх справ

директор Криворізького навчально-наукового інституту

доктор юридичних наук, доцент

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

СЕКЦІЯ 1. КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Войтюк Марина Петрівна

*викладач кафедри теорії та історії держави та права
конституційного права та прав людини
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

СТАН ТА МЕХАНІЗМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Повномасштабна агресія РФ проти України в лютому 2022 року є ще одним яскравим свідченням нехтування нею міжнародним гуманітарним правом та міжнародним правом у сфері прав людини і ставить дії РФ у сферу особливої уваги українських правоохоронних органів та міжнародних організацій, а українська влада звернулась до міжнародних судових інстанцій з чисельними позовами проти російської федерації та її керівників, посиляючись на порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Міжнародне гуманітарне право – система міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм [1, с. 111]

Загальна декларація прав людини (1948), Європейська конвенція з прав людини (1950) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) є міжнародними правовими документами, які значно зміцнюють уявлення про те, що всі люди користуються природними і невід'ємними правами людини в мирний і воєнний час.

Формування та функціонування міжнародного гуманітарного права відбувалося завдяки зусиллям низки держав і було зміцнене, особливо після Другої світової війни, з прийняттям Женевської та Гаазької конвенцій і протоколів до них. Особливо зміцнилося воно після Другої світової війни, як і норми у сфері захисту і прав людини.

Норми міжнародного гуманітарного права не замінюють норм і положень права прав людини, але вони мають пріоритет під час збройних конфліктів як більш специфічні та адаптовані до ситуації війни; МГП захищає ті ж права людини, що і право прав людини, але в ситуаціях збройного конфлікту МГП є більш ефективним і має превентивний характер [2, с. 36].

У 2019 році рф вийшла з Протоколу I до Женевських конвенцій. Вийшовши з Протоколу I до Женевських конвенцій про захист жертв міжнародних збройних конфліктів, росія перешкодила роботі Міжнародного гуманітарного комітету зі встановлення фактів злочинів, скоєних в Україні. Однак частковий вихід росії з Женевських конвенцій не означає, що ця держава-агресор не несе відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права та воєнні злочини під час війни в Україні [2, с. 37].

Збройний конфлікт, що триває, призвів до широкомасштабних порушень прав людини як цивільних осіб, так і військовослужбовців, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканність. Сам факт російського вторгнення в Україну є порушенням Статуту ООН та злочином агресії за визначенням Міжнародного кримінального суду (МКС).

Міжнародне право розробило механізми захисту законних прав та інтересів держав. І це дозволяє говорити про охоронну функцію міжнародного права. Ця захисна функція не підкріплюється матеріальною силою, а здійснюється за рахунок впливових міжнародних акторів і є, по суті, міжнародною політикою, що реалізується за допомогою інших засобів [3, с. 56].

На думку багатьох експертів у галузі міжнародного гуманітарного та кримінального права, є всі підстави вважати, що воєнні злочини, скоєні рф протягом останніх десятиліть, мали систематичний і невипадковий характер

Оскільки ці злочини не мають терміну давності, рано чи пізно вони, безсумнівно, стануть предметом міжнародного судового розгляду, а винні будуть покарані [6]. Притягнення винних до відповідальності є зобов'язанням нашої країни відповідно до міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Діденко, О. А. Міжнародне гуманітарне право в найближчому майбутньому. *Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій*, 2024, 121.
2. Пашковський, М. Чи захищає міжнародне гуманітарне право лише цивільних осіб, які знаходяться під владою сторони противника?. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, 2022, September 16, 2022; Boston, USA: 35-38.
3. Катеренчук, І. С. Міжнародне гуманітарне право під час воєнного стану. 2022.

Лосєва Карина
*курсантка 2 курсу другого (магістерського) рівня освіти Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*
Науковий керівник: Соколовський М.В.
доцент Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА СЕПАРАТИЗМУ

Фінансування тероризму та сепаратизму становить серйозну загрозу для міжнародної безпеки та стабільності. Воно підриває демократичні інститути, права людини та економічний розвиток держав. Для ефективної протидії цим явищам міжнародне співтовариство розробило низку правових інструментів, спрямованих на попередження та боротьбу з фінансуванням терористичної та сепаратистської діяльності.

Міжнародне законодавство щодо протидії фінансуванню тероризму є комплексним і багатогранним. Воно включає як універсальні міжнародні договори, так і регіональні угоди, резолюції міжнародних організацій та рекомендації спеціалізованих міжнародних органів. Одним з основних правових інструментів у цій сфері є Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, прийнята ООН у 1999 році [1]. Дана Конвенція визначає фінансування тероризму як злочин, що охоплює будь-яке надання або збір коштів з наміром їх використання для здійснення терористичних актів. Конвенція зобов'язує держави-учасниці криміналізувати такі дії у своєму внутрішньому законодавстві, забезпечити ефективні механізми розслідування та переслідування осіб, що займаються фінансуванням тероризму, а також встановити співпрацю з іншими державами у цій сфері.

Резолюції Ради Безпеки ООН є важливим інструментом міжнародного права у боротьбі з фінансуванням тероризму. Резолюція 1373 (2001) [2] стала одним із ключових документів, прийнятих після терактів 11 вересня 2001 року. Вона зобов'язує всі держави вживати заходів для запобігання і переслідування фінансування тероризму, зокрема заморожувати фінансові активи терористичних груп і осіб, пов'язаних з терористичною діяльністю, та забороняти надання будь-яких фінансових послуг, які можуть використовуватися для підтримки тероризму. Резолюція 2462 (2019) [3] підтвердила попередні зобов'язання та посилила вимоги до держав щодо запобігання фінансуванню тероризму через незаконну торгівлю та інші нелегальні фінансові операції. Вона також підкреслила важливість боротьби з фінансуванням тероризму в кіберпросторі та закликала держави співпрацювати у боротьбі з новими формами фінансових злочинів.

Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) є міжурядовою організацією, яка встановлює міжнародні стандарти у

сфері боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Рекомендації FATF, які постійно оновлюються, визначають основні стандарти та механізми протидії фінансуванню тероризму, які держави повинні імплементувати у своє національне законодавство. Зокрема, Рекомендація 5 FATF [4] зобов'язує держави криміналізувати фінансування тероризму на національному рівні, незалежно від того, чи здійснено терористичний акт. Інші рекомендації передбачають замороження та конфіскацію активів терористів, створення національних органів для боротьби з фінансовими злочинами, а також встановлення міжнародної співпраці для обміну інформацією та розслідування.

На відміну від боротьби з фінансуванням тероризму, міжнародне право не має чітко визначеного поняття «фінансування сепаратизму». Водночас, протидія фінансуванню сепаратизму може бути включена у більш загальні міжнародні зобов'язання, пов'язані з забезпеченням територіальної цілісності та суверенітету держав. Міжнародне право визнає право народів на самовизначення, але також підкреслює принцип поваги до територіальної цілісності держав. У цьому контексті Резолюція 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН [5] передбачає, що будь-які дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності держав, є порушенням міжнародного права, що включає фінансування сепаратистських рухів, які прагнуть до відокремлення або дезінтеграції держави.

Європейський Союз та Організація з безпеки і співробітництва в Європі також вживають заходів для протидії фінансуванню сепаратизму через регулювання фінансових потоків, які можуть підтримувати сепаратистські групи або їх діяльність. ЄС, зокрема, впроваджує санкційні режими проти осіб та організацій, які підривають територіальну цілісність держав-членів [6].

З метою конкретизації заходів щодо запобігання фінансуванню тероризму та сепаратизму в Україні, доцільно врахувати досвід інших країн, таких як США та Ізраїль, щодо створення списків терористів і терористичних організацій. Наприклад, в Сполучених Штатах законодавство передбачає процедуру внесення осіб і груп до списків терористів, що дозволяє заморожувати їхні активи та забороняти фінансові транзакції з ними. В Ізраїлі також існують подібні списки з метою протидії тероризму, і такі списки підтримуються міжнародною співпрацею та обміном інформацією. Україна могла б запровадити аналогічний механізм, створивши національний список терористичних організацій та осіб, наприклад, включивши до нього так звані «Л/ДНР». Це дозволить не тільки посилити правову боротьбу з фінансуванням терористичної діяльності, але й узгодити національні заходи з міжнародними стандартами.

Міжнародна співпраця є ключовим елементом у боротьбі з фінансуванням тероризму та сепаратизму. Держави повинні забезпечити координацію зусиль для попередження, виявлення та розслідування фінансових злочинів, що підтримують терористичну та сепаратистську діяльність. Міжнародні організації, такі як Інтерпол, Європол, ООН, FATF, та інші, активно сприяють

обміну інформацією між країнами щодо підозрілих фінансових операцій, розробці спільних стандартів фінансового моніторингу та впровадженню національних програм із протидії фінансуванню тероризму.

Держави також мають співпрацювати в екстрадиції осіб, підозрюваних у фінансуванні тероризму та сепаратизму, а також надавати правову допомогу в проведенні розслідувань та судових процесів [8]. Такі заходи спрямовані на те, щоб терористи і сепаратисти не могли знайти безпечний притулок або використовувати міжнародну фінансову систему для підтримки своєї діяльності.

Отже, міжнародне законодавство щодо протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму включає широкий спектр правових інструментів і механізмів, що спрямовані на запобігання і переслідування фінансової підтримки терористичної та сепаратистської діяльності. Глобальне співробітництво, координація на національному та міжнародному рівнях, а також впровадження міжнародних стандартів, встановлених такими організаціями, як ООН та FATF, є вирішальними для досягнення ефективної протидії цим загрозам. Важливим елементом цього процесу є складання та постійне оновлення списків осіб і організацій, причетних до фінансування тероризму, що дозволяє вчасно ідентифікувати та заморожувати їхні активи. Водночас, необхідно забезпечити захист прав людини та правову визначеність у процесі реалізації цих заходів, щоб уникнути зловживань і забезпечити прозорість у боротьбі з фінансуванням тероризму та сепаратизму.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму : Конвенція, Міжнародний документ від 09.12.1999 р. Організація Об'єднаних Націй. База даних: «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 08.09.2024).

2. Resolution 1373 (2001) / adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/449020?ln=ru&v=pdf> (дата звернення: 08.09.2024).

3. United Nations Security Council Resolution 2462, 2019. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n19/090/19/pdf/n1909019.pdf> (дата звернення: 08.09.2024).

4. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, 2012 (updated 2020). URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf> (дата звернення: 08.09.2024).

5. United Nations General Assembly Resolution 2625 (XXV), 1970. URL: https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf (дата звернення: 08.09.2024).

6. European Union. Regulation (EU) No 2580/2001 of 27 December 2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32001R2580> (дата звернення: 08.09.2024).

8. Council of Europe Convention on Extradition, 1957. URL: <https://rm.coe.int/1680064587> (дата звернення: 08.09.2024).

Прокопець Карина Олександрівна

курсантка 3-го курсу

*факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України*

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Войтюк Марина Петрівна

викладач кафедри

теорії та історії держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Головним обов'язком держави є захист конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також законних інтересів, особливо гостро це питання постає в умовах дії правового режиму воєнного стану. Діти – найуразливіша категорія населення, яка не має можливості самостійно захищати свої права та, тому, на нашу думку, необхідно розглянути це питання детальніше. Порушені права дітей мають бути відновлені та захищені за допомогою національних і міжнародних інституцій.

Відповідно до Конвенції про права дитини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року і набрала чинності у вересні 1990 року «Дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» [1].

Дану проблематику в своїх працях досліджували такі науковці: О.А. Біда, А.П. Бущенко, О.А. Мартиненко, Т.В. Михайліна, Н.М. Оніщенко, П.І. Пархоменко, О.В. Сердюк, М.Г. Статкевич, С.В. Тарабанова, І.С. Щebetун та багато інших, які зробили вагомий внесок у вирішення даного питання.

Для глибшого розгляду цієї тематики, на нашу думку, слід детальніше вивчити історичні передумови виникнення міжнародно – правових документів, які спрямовані на захист прав та свобод дітей. Так, у 1923 році було створено Міжнародний союз порятунку дітей, у 1924 році Лігою Націй прийнято Загальну Женевську декларацію. Водночас найбільш «авторитетним» у сфері

захисту прав дітей, на думку М.В. Буроменського, є Загальна декларація прав людини 1948 року [2, с. 111].

Прийняття у 1950 році Конвенції про захист прав людини та основних свобод не лише надало дітям статусу осіб, права яких захищають дорослі, але й зробило їх суб'єктами міжнародного права, поряд з іншими учасниками міжнародних правовідносин. Іншими словами, за дітьми було визнано той самий перелік невід'ємних прав, які вони могли самостійно відстоювати у Європейському суді з прав людини.

Права дітей були офіційно закріплені у Декларації прав дитини у 1959 році; у 1974 році було прийнято Декларацію про захист жінок та дітей у надзвичайних ситуаціях та збройних конфліктах; у листопаді 1989 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила Конвенцію про права дитини. Відповідно до статей 38-39 Конвенції про права дитини, «держави-учасниці поважають міжнародне гуманітарне право, застосовне до дітей, і вживають усіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дітей, які стали жертвами збройних конфліктів» [1].

Слід додати, що норми Конвенції про захист прав дитини знайшли своє відображення у багатьох національних правових актах, наприклад, у статтях 24, 51-52 Конституції України [3], главах 13-14 Сімейного кодексу України [4], законах України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей».

22 березня 2022 року постановою Кабінетів Міністрів України (КМУ) «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» № 349 внесено відповідні зміни до нормативно-правових актів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану з питань: тимчасового влаштування дітей до дитячого будинку сімейного типу (постанови КМУ № 564, 866); тимчасового влаштування дітей у прийомні сім'ї (постанови КМУ № 565, 866); тимчасового влаштування дітей, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, до інших закладів, в яких передбачено цілодобове перебування дітей; спрощеної процедури взяття дитини під опіку/піклування [5]. За даними ООН, з моменту ескалації війни у 2022 році внаслідок нападів загинули щонайменше 600 дітей. Понад 1350 – отримали поранення. Реальна кількість вбитих і поранених, ймовірно, значно вища за ті цифри, які вдалося офіційно підтвердити на сьогоднішній день [6].

Україна офіційно підтвердила депортацію 20 тисяч дітей із України до росії. Зазначене є порушенням ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (заборонено здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію) [7] та Конвенції про правові аспекти міжнародного викрадення дітей [8], якою регламентовано

захист дітей від їх незаконного переміщення та визначено процедуру щодо повернення дітей, яких незаконно вивозять або утримують, до країни постійного місця проживання.

Відповідно до статті 32 Закону України «Про охорону дитинства» держава вживає всіх необхідних та можливих заходів для розшуку та повернення в Україну дітей, які були незаконно вивезені за кордон, у тому числі військові дії та ситуації, пов'язані зі збройним конфліктом [9]. Коли почалася війна, було створено Ініціативну групу із захисту прав дітей у воєнний час, а 17 березня 2022 року було створено Координаційний штаб із захисту прав дітей у воєнний час. Він безпосередньо координує діяльність центральних та місцевих адміністративних органів та органів місцевого самоврядування з питань евакуації, створення безпечних умов та забезпечення прав дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків і не досягли 18-річного віку, проживають або перебувають в установах різного типу, у тому числі дітей-інвалідів, а також дітей, які не мають такого статусу, але проживають або перебувають в установах різного типу, у тому числі дітей-інвалідів. Діти, які виховуються в сім'ї, діти, передані на виховання до прийомної сім'ї.

Таким чином, захист прав дітей в умовах збройного конфлікту в даний час регулюється міжнародним правом, конвенціями загального гуманітарного права, глобальними та регіональними конвенціями, що регулюють поведінку держав в умовах як миру, так і збройного конфлікту, а також нормами звичайного міжнародного права. Незважаючи на значний прогрес у вдосконаленні законодавства, що регулює захист прав дітей, в Україні на сьогоднішній день існує мало правових норм, які докладно описують захист прав дітей в умовах воєнного стану. Крім того, існують серйозні проблеми з правозастосовчою практикою та швидкістю реагування.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 18.09.2024)

Міжнародне право: навч. посібник /за заг. ред. М.В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 335 с.

2. Конституція України від 28.06.1996 року №254-к URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.09.2024)

3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року №2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 18.09.2024)

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» № 349 від 22.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.09.2024)

5. ЮНІСЕФ: за три місяці в Україні через війну загинули щонайменше 25 дітей. URL: <https://news.un.org/ru/story/2024/04/1451691>

6. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text. (дата звернення: 18.09.2024)

7. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text. (дата звернення: 18.09.2024)

8. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. (дата звернення: 18.09.2024)

Людмила Радовецька

*доцент кафедри ТДП ННГІ НА СБ України
кандидат юридичних наук, доцент*

Степан Бондаренко

фахівець кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК НА СБ України

ЕВОЛЮЦІЯ R2P: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

«Відповідальність за захист» – R2P, концепція R2P (аббревіатура, сформована з перших літер словосполучення-оригіналу англійської мови – «responsibility to protection»), є одним з найбільш значних досягнень у міжнародно-правовій теорії та практиці XXI століття. Виникнувши на попелищі геноциду та масових порушень прав людини, пов'язаних безпосередньо з подіями XX століття, R2P перетворилася з концепції, що зароджувалася, на норму, якою охоплюється кілька змістовно пов'язаних між собою принципів міжнародного гуманітарного права з різним ступенем її інституціоналізації та операціоналізації.

R2P виникла як реакція світової спільноти на неспроможність запобігти звірствам, що мали місце у Руанді, Сребрениці та Косово, знаменує собою значну реконфігурацію відносин між державним суверенітетом і захистом прав людини. Вперше сформульована в доповіді Міжнародної комісії з питань втручання і державного суверенітету (ICISS) у 2001 році, R2P кидає виклик традиційній Вестфальській концепції суверенітету [2]. Суверенітет держави тягне за собою не лише права, насамперед в контексті просторових (лімологічних) властивостей держави, пов'язаних з обов'язками і правами щодо захисту, однак охоплює безпековий гуманізаційний компонент, пов'язаний із обов'язками і правами щодо їх захисту.

Так, Вестфальська концепція передбачає подвійну відповідальність, по-перше, перед власними громадянами і, по-друге, перед ширшим міжнародним співтовариством – відображаючи парадигмальний зсув у розумінні зобов'язань

держави за міжнародним правом. Еволюція R2P від концептуальної основи до принципу, що лежить в основі міжнародних правових норм, не була ані лінійною, ані беззаперечною. Початковий ентузіазм щодо R2P, втілений у схваленні цього принципу на Всесвітньому саміті 2005 року (2005 World Summit), з тих пір зіткнувся зі значними проблемами в його реалізації, особливо в контекстах, де цей принцип вступає в протиріччя з усталеними нормами невтручання і державного суверенітету [3].

Теоретична основа R2P ґрунтується на переосмисленні поняття «суверенітет держави» як відповідальності, а не її абсолютного права. Таке переосмислення ґрунтується на філософських і правових традиціях, які підкреслюють захист людської гідності як основний обов'язок держави. Спираючись на принципи теорії справедливої війни, гуманітарної інтервенції та права прав людини, R2P, так би мовити, «інкапсулює» нормативний зсув у бік більш цілісного розуміння суверенітету держави, що охоплює як захист територіальної цілісності, так і захист населення від масових звірств. Таким чином розуміння суверенітету народу як первинного джерела влади і суверенітету держави, яка бере на себе відповідальність щодо гарантування прав і свобод своїх громадян лише гармонізується і набуває нових властивостей.

У доповіді ICISS сформульовано нове розуміння суверенітету, яке інтегрує відповідальність держав за захист свого населення від геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток і злочинів проти людяності. Поняття «суверенітет як відповідальність» кидає виклик традиційній доктрині невтручання, стверджуючи, що міжнародне співтовариство має залишковий обов'язок діяти, коли держава не бажає або не може виконати свої зобов'язання щодо захисту.

Первинно R2P виник як відповідь на суперечки навколо гуманітарної інтервенції в 1990-х роках. На відміну від гуманітарної інтервенції, що часто асоціюється з односторонніми військовими діями, R2P наголошує на багатосторонньому, превентивному підході, який надає пріоритет мирним засобам захисту. Однак суперечність між принципами державного суверенітету і захисту прав людини залишається в центрі дебатів щодо легітимності та практичної реалізації R2P. Етичний імператив захисту людського життя і гідності лежить в основі юридичних аргументів на користь R2P. Однак включення R2P в міжнародне право порушує низку складних питань щодо перспектив подальшої реалізації цієї правової норми. Хоча R2P було включено в тексти різних документів ООН, зокрема резолюцій тощо, обов'язкова сила і юридичні зобов'язання залишаються предметом інтерпретацій і дискусій. Це має місце очевидно в силу того, що правова природа цих документів складна, пов'язана з перспективами їх реалізації, тому що залежить від політичної волі суб'єктів-підписантів та їх готовності чи неготовності виконувати зобов'язання за такими документами. В теорії права такі документи мають назву акти

«м'якого права» і на відміну від актів «твердого права», вони не мають обов'язкових механізмів свого виконання.

Нормативний розвиток R2P можна розуміти як процес поступової інституціоналізації в рамках міжнародної правової системи. Цей процес передбачає перетворення R2P з політичного зобов'язання на принцип, який лежить в основі практики міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй. Однак ця інституціоналізація відбувалася нерівномірно, що відображає триваючі суперечки про сферу застосування R2P. Всесвітній саміт 2005 року став переломним моментом у розвитку R2P, коли світові лідери підтвердили цей принцип у Підсумковому документі (англ. Outcome Document). Однак мова документа відображає компроміс, підкреслюючи основну відповідальність держав і допоміжну роль міжнародного співтовариства, тим самим зберігаючи традиційні норми державного суверенітету і невтручання. Починаючи з 2005 року, Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй посилювалася на R2P у кількох резолюціях, особливо у відповідь на ситуації масових звірств [4]. Однак вибіркоче і непослідовне застосування R2P в дискусіях Ради Безпеки викликало занепокоєння щодо ефективності та легітимності цього принципу. Право вето постійних членів часто перешкоджає практичному застосуванню R2P, що призводить до звинувачень у подвійних стандартах і політизації.

Впровадження R2P також формується під впливом регіональних організацій та національних урядів, які застосовують різні підходи до цього принципу. Африканський Союз, наприклад, включив елементи R2P у свою правову базу, наголошуючи на відповідальності за захист населення в державах-членах [1, с. 47]. Однак спроможність і готовність регіональних організацій впроваджувати R2P залишаються нерівномірними, що відображає ширшу геополітичну динаміку. Впровадження R2P пов'язане з викликами, багато з яких випливають із суперечностей між принципом державного суверенітету та імперативом захисту прав людини, притаманним усім державам. Ці проблеми поглиблюються складним геополітичним ландшафтом, в якому функціонує R2P, де інтереси потужних держав часто диктують умови втручання. Напруга між суверенітетом і захистом лежить в основі дебатів щодо R2P. Критики стверджують, що R2P підриває державний суверенітет, легітимізуючи зовнішнє втручання, тоді як прихильники стверджують, що суверенітет тягне за собою відповідальність за захист населення від масових звірств. Ця напруженість особливо стає помітним у випадках, коли міжнародне співтовариство має вирішити, чи здійснювати військове втручання в суверенну державу.

Реалізація R2P передбачає низку різноманітних за своєю природою заходів – від запобігання і раннього попередження до реагування і відновлення. Однак міжнародне співтовариство часто намагається перейти від риторики до конкретних дій, особливо в ситуаціях, коли немає консенсусу щодо відповідного курсу дій. Відсутність чітких вказівок щодо застосування сили в рамках R2P призвела до непослідовної і вибіркової імплементації, що підриває довіру до цього принципу. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй відіграє

центральну роль у впровадженні R2P, особливо у наданні дозволу на застосування сили. Однак право вето постійних членів Ради часто гальмує дії, особливо в політично чутливих контекстах.

Нездатність Ради Безпеки діяти в таких ситуаціях, як Сирія, викрила обмеження R2P і посилила заклики до реформування процесу прийняття рішень в цій міжнародній інституції. Успіх R2P також залежить від політичних реалій на регіональному та національному рівнях. У деяких випадках регіональні організації та держави беруть на себе ініціативу у впровадженні R2P, в той час як в інших випадках вони чинять опір зовнішньому втручання. Різноманітність регіональних і національних реакцій на R2P відображає ширший геополітичний контекст і конкуруючі інтереси.

Таким чином, еволюція R2P від концепції до принципу міжнародного права представляє собою значний розвиток у глобальному забезпеченні прав людини. Однак виклики і суперечності, пов'язані з його реалізацією, підкреслюють складність втілення нормативних зобов'язань на практиці. Оскільки R2P продовжує розвиватися, її майбутнє залежатиме від здатності міжнародної спільноти долати суперечності між суверенітетом держави і забезпеченням прав людини, а також розробляти механізми для послідовної та ефективної імплементації. Дебати щодо R2P, які тривають, підкреслюють необхідність більш гармонійного розуміння суверенітету держави в контексті як процесів глобалізації, так і відповідальності держав за забезпечення прав людини не лише на національних рівнях, однак і універсальному. Хоча R2P має потенціал для трансформації міжнародного правопорядку, її успіх в кінцевому підсумку залежатиме від готовності держав і міжнародних організацій дотримуватися цього принципу як за буквою, так і за духом. Майбутнє R2P полягає в балансі між імперативами захисту прав людини та реаліями геополітичної сили – балансі, який продовжуватиме формувати контури міжнародного права в найближчі роки.

Список використаних джерел:

1.Христова Г. Доктрина «R2P»: зобов'язання держави та міжнародної спільноти щодо захисту прав людини. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. Т. 2, № 77. С. 42–52. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-42-52.pdf (дата звернення: 28.08.2024).

2.The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001 - Global Centre for the Responsibility to Protect. *Global Centre for the Responsibility to Protect*. URL: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/> (дата звернення: 28.08.2024).

3. World Summit, 14-16 September 2005, New York. *General Assembly*. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork2005> (дата звернення: 28.08.2024).

4. United Nations Informal Discussion on «Responsibility While Protecting». URL: <http://responsibilitytoprotect.org/index.php/component/content/article/35-r2pcs-topics/4002-informal-discussion-on-brazils-concept-of-responsibility-whileprotecting> (дата звернення: 28.08.2024).

Супронюк Віктор
курсант 2 курсу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах збройних конфліктів захист прав людини стає одним із найскладніших завдань, оскільки бойові дії часто супроводжуються порушеннями цих прав. Для забезпечення охорони прав та свобод людини навіть під час такого специфічного правового режиму як воєнний стан

На національному рівні конституційні механізми забезпечення прав людини в умовах збройних конфліктів включають положення про непорушність основних прав і свобод, що закріплені в основних законах держави. На міжнародному рівні правові механізми захисту прав людини в умовах збройних конфліктів закріплені в ряді договорів, конвенцій і угод.

Найважливіші серед них – це Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, які регламентують правила ведення війни та захисту жертв війни. Основу сучасного Женевського права складають чотири конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р.: 1) Конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючих арміях; 2) Конвенція про покращення участі поранених і хворих осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; 3) Конвенція про поведження з військовополоненими; 4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни і Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р.: Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. стосовно захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. стосовно захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру і Додатковий протокол III до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми від 08 грудня 2005 р. Всі чотири Женевських конвенції ратифіковані Україною 03.07.54 р. із застереженнями, які пізніше були зняті; Додаткові протоколи I II, ратифіковані 18.08.89 р., а Протокол III - 22.10.2009 р. Зазначені нормативно-правові акти являють собою систему правил, спрямованих на захист прав

людини під час збройних конфліктів. Їх дотримання обов'язковим у разі будь-якого збройного конфлікту міжнародного характеру (за участю двох чи більше держав) або неміжнародного характеру (в межах однієї держави) [1, с. 128-129].

Зокрема, Конвенція про захист цивільного населення під час війни забороняє напади на цивільні об'єкти та встановлює обов'язок захисту цивільних осіб від насильства.

Крім Женевських конвенцій, важливу роль відіграють міжнародні правозахисні договори, такі як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) та Конвенція проти катувань (1984). Ці документи закріплюють права, які не підлягають обмеженням навіть в умовах збройного конфлікту, наприклад, право на життя та заборону катувань і жорстокого поводження.

Також вагомий внесок у захист прав людини в умовах збройних [конфліктів робить Міжнародний кримінальний суд (МКС), створений на основі Римського статуту 1998 року. МКС має юрисдикцію над найтяжчими злочинами міжнародного права, такими як геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. Діяльність цього суду є ключовою для притягнення до відповідальності тих, хто вчиняє серйозні порушення прав людини в умовах збройних конфліктів.

На регіональному рівні також існують важливі механізми захисту прав людини. Наприклад, Європейська конвенція з прав людини та діяльність Європейського суду з прав людини дозволяють захищати права людини в умовах конфліктів у межах країн-членів Ради Європи. Суд має право розглядати справи щодо порушення прав людини і може виносити рішення, обов'язкові для виконання державами-учасницями.

Європейський суд з прав людини кваліфікацію ситуації збройного конфлікту не здійснює, що є аксіоматичним для будь-якого застосування норм міжнародного гуманітарного права. Єдиним питанням, яке може вирішувати Європейський суд з прав людини, є встановлення наявності чи відсутності порушення державою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Таким чином, він застосовує лише міжнародне право захисту прав людини та не повинен згідно з Конвенцією визначати, чи держава діяла у відповідності з Женевськими конвенціями про захист жертв війни (1949 р.) або Додатковими протоколами до них [2, с. 141].

Крім того, потрібно зазначити й про інші міжнародні документи, які забезпечують захист права людини такі, як Європейська соціальна хартія (1961 р.), Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (1987 р.). тощо. [3.с.325]

Отже, забезпечення прав людини в умовах збройних конфліктів є надзвичайно важливим завданням, яке вимагає ефективної роботи як національних, так і міжнародних правових механізмів. Конституційні положення та міжнародно-правові договори, такі як Женевські конвенції та Римський статут, створюють правові рамки для захисту прав людини навіть у

найскладніших умовах військового стану, що є найважливішим показником дотримання міжнародним товариством принципа верховенства права та гуманності.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. За загальною редакцією Т.Л. Сироїд. Харків: Право, 2019. 494 с.
2. Розумовський О.С. Захист прав людини, пов'язано з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950р.) в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Вип. 70 2022 с. 141-145
3. Дорошенко В.А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №2. С. 323-326.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/74>

Толмачова Юлія Миколаївна

курсантка другого курсу

*факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України*

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олійник Юлія Володимирівна

викладач кафедри адміністративного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Останні десятиліття військові конфлікти призвели до значного руйнування життя мільйонів людей. Під час численних збройних зіткнень у різних куточках світу серйозно порушуються права людини. В окремих випадках такі порушення можуть бути класифіковані як воєнні злочини, злочини проти людської гідності або геноцид певних народів чи етнічних груп. Методи ведення бойових дій постійно змінюються, що створює нові виклики для міжнародного гуманітарного права, яке повинно адаптуватися, аби не допустити прогалин у захисті прав людини.

Збройні конфлікти залишаються однією з найсерйозніших проблем сучасності. Вони не тільки забирають життя, а й руйнують цілі спільноти, порушуючи права мільйонів людей. У таких критичних умовах особливо актуальним стає питання захисту прав людини.

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

Права людини, закріплені в міжнародно-правових договорах, є результатом тривалого розвитку суспільно-політичної думки і поступового встановлення стандартів, які стали основою сучасного демократичного суспільства.

Міжнародна система захисту прав людини є важливою частиною міжнародних відносин, водночас вона формує окрему галузь міжнародного права. Під час збройних і внутрішніх конфліктів захист і гарантія прав людини стають важливими пріоритетами міжнародної співпраці. На сьогодні міжнародне право засуджує агресію та збройні конфлікти, фактично забороняючи будь-які війни. Але воно також пропонує розвинену систему захисту прав людини під час збройних конфліктів, що базується на договорах, конвенціях та міжнародних звичаях. Основні механізми цього захисту включають:

- Міжнародне гуманітарне право, ключову роль у якому відіграють Женевські конвенції 1949 року та їхні додаткові протоколи. Ці документи регулюють захист тих, хто не бере участі в бойових діях, зокрема цивільних, медичних працівників, полонених та поранених. Вони зобов'язують сторони конфлікту дотримуватися мінімальних стандартів гуманного поводження.

- Міжнародне право прав людини - навіть у періоди збройних конфліктів ключові міжнародні документи у сфері прав людини, такі як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, а також регіональні договори (наприклад, Європейська конвенція з прав людини), залишаються чинними. Хоча деякі права можуть бути тимчасово обмежені, такі фундаментальні права, як право на життя і заборона катувань, залишаються недоторканими.

- Міжнародні органи контролю, такі як Рада з прав людини ООН та регіональні суди, зокрема Європейський суд з прав людини, мають юрисдикцію розглядати скарги на порушення прав людини під час конфліктів. Також існують спеціальні суди, такі як Міжнародний кримінальний суд, які займаються розслідуванням воєнних злочинів.

Ці механізми спрямовані на забезпечення дотримання прав людини навіть у найбільш екстремальних умовах війни. Актуальність питань захисту прав людини під час збройних конфліктів є очевидною. Важливо, щоб суспільство усвідомлювало важливість гарантування основних прав і свобод навіть в умовах війни. Ключовим напрямом міжнародної співпраці є захист прав людини, зокрема відповідно до статті 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка регулює захист права на життя під час міжнародних та регіональних конфліктів [1].

Міжнародні організації, такі як ООН, ЄС і НАТО, рішуче засуджують збройні конфлікти та агресію, дотримуючись міжнародного права, яке забороняє загарбницькі війни [2]. Однак реальність сьогодні свідчить, що як міжнародні, так і внутрішні збройні конфлікти продовжують залишатися частиною сучасного світу.

Після закінчення Другої світової війни, а особливо на початку ХХІ століття, світ зіткнувся з численними жорстокими збройними конфліктами, що призвели до загибелі мільйонів цивільних осіб. У ході таких конфліктів часто фіксуються грубі та систематичні порушення міжнародного гуманітарного права і прав людини. На жаль, багато таких порушень спостерігається і під час війни, яку Росія розв'язала проти України 24 лютого 2022 року. Незважаючи на численні міжнародні договори, укладені для захисту людей як у мирний час, так і під час війни, ці норми часто не забезпечують належного захисту цивільного населення та військовослужбовців, а також не запобігають тиранії авторитарних режимів [3].

Міжнародні суди нерідко прирівнюють ці порушення до актів геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Війна також привнесла численні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права: російські війська здійснювали атаки на медичні установи, школи, житлові квартали, масові вбивства мирного населення, акти насильства над жінками і дітьми.

Українські державні та місцеві органи влади, ООН та численні національні гуманітарні організації активно підтримують українських громадян і біженців. Ця допомога включає захист цивільного населення, постачання їжі, води, надання житла, медичної допомоги та інших необхідних гуманітарних послуг. Вони також надають підтримку урядовим і неурядовим організаціям, що працюють з переміщеними особами та тими, хто залишився у своїх домівках. Однак евакуація цивільних виявилася складним завданням, оскільки багато людей залишилися вдома, навіть коли їхнє перебування ставало дедалі небезпечнішим через агресивні дії російських військ. Крім того, з обмеженим доступом до продовольства та води, перебування в таких умовах стає все більш нестерпним. Спроби організувати безпечні коридори для евакуації часто не вдаються, що підтверджується численними випадками атак на цивільних осіб під час їх пересування [4].

Держава, як суб'єкт міжнародного права, зобов'язана виконувати норми міжнародного гуманітарного права (далі - МГП), що регулюють відповідальність за порушення законів і звичаїв війни. Україна, виконуючи свої міжнародні зобов'язання, дотримується МГП, яке передбачає захист жертв війни, включаючи цивільне населення, осіб, які більше не беруть участі у бойових діях, цивільні об'єкти, а також критично важливу інфраструктуру та культурні цінності [5]. Міжнародне право покладає на держави основну відповідальність за дотримання правових стандартів під час збройних конфліктів, як внутрішніх, так і міждержавних, вимагаючи відповідності національного законодавства міжнародним нормам.

Цивільні особи потребують захисту міжнародного гуманітарного права як під час активних бойових дій, так і коли вони потрапляють під контроль противника внаслідок операцій, спрямованих проти військових об'єктів або комбатантів, зокрема, перебуваючи на ворожій території. Це включає, по-

перше, дотримання принципів розрізнення між цивільними та військовими об'єктами, а також пропорційності [6]. По-друге, основним документом, що забезпечує захист цивільного населення під час війни, є Женевська конвенція 1949 року. Вона поширюється на осіб, які перебувають під владою держави-учасника конфлікту або на окупованих територіях і не є її громадянами. Міжнародні договори, що стосуються прав людини, також відіграють важливу роль навіть у внутрішніх конфліктах, розширюючи та гармонізуючи гуманітарні режими захисту, прирівнюючи обов'язки щодо прав людини до гуманітарних норм [7].

Також не слід забувати про роль міжнародних кримінальних судів у розслідуванні воєнних злочинів або впливі нових технологій на ведення війни та захист цивільного населення.

Механізми моніторингу виконання міжнародних договорів з прав людини можуть слугувати додатковим засобом гарантування гуманітарного захисту під час збройних конфліктів. Проте, Європейський суд з прав людини здебільшого уникає кваліфікації ситуації як збройного конфлікту, що є необхідною умовою для застосування міжнародного гуманітарного права. Замість цього він зосереджується на питаннях, пов'язаних із порушенням Конвенції з прав людини. Відповідно, Європейський суд з прав людини не має юрисдикції оцінювати відповідність дій держави положенням Женевських конвенцій або їхніх Додаткових протоколів [6].

Конституція – це основний закон держави, який визначає основні права та свободи людини. Однак, чи зберігають ці гарантії свою силу під час збройних конфліктів.

В більшості демократичних держав конституційні норми мають пряму дію. Це означає, що вони можуть бути безпосередньо застосовані для захисту прав людини в суді, навіть у воєнний час.

Проте, конституції багатьох країн передбачають можливість обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану або надзвичайної ситуації. Однак, такі обмеження повинні бути пропорційними загрози і не суперечити міжнародним стандартам прав людини.

Роль судової системи також неоднозначна, саме суди покликані забезпечувати дотримання конституційних прав у будь-яких умовах. Однак, під час війни їхня діяльність може бути ускладнена, що вимагає додаткових гарантій незалежності суддів.

Незважаючи на наявність конституційних гарантій та міжнародного гуманітарного права, дотримання прав людини під час збройних конфліктів залишається актуальною проблемою.

Захист прав людини в умовах збройних конфліктів є складним і багатогранним завданням. Конституційні та міжнародно-правові механізми разом створюють систему, що покликана забезпечити дотримання основоположних прав навіть у найскладніших обставинах. Хоча ці механізми намагаються зменшити масштаби порушень і забезпечити відповідальність за

них, ефективність їх реалізації залежить від політичної волі держав і міжнародного співтовариства. Тому важливо не лише розвивати ці механізми, але й активно їх застосовувати для забезпечення гідності та прав людини під час збройних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

2. Алямкін Р.В. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 6. С. 47–51.

3. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. Актуальні проблеми правознавства. № 4 (32). 2022. С. 132–136.

4. Наливайко, Л. Конституційно-правові засади державного управління в контексті європейського законодавства [текст] / Л. Наливайко // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2003. – 672 с.

5. Мануїлова К. В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів / К. В. Мануїлова // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 442-444.

6. Розумовський О.С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Вип. 70. С. 141–145.

7. Наливайко Л. Конституційно-правові засади державного управління в контексті європейського законодавства [текст] / Л. Наливайко // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. К. : Вид-во НАДУ, 2003. 672 с.

Тронц Василь
старший викладач кафедри ЗД ННГІ НА СБ України
Бондаренко Степан
фахівець кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК НА СБ України

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ РУЙНУВАННЮ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Захист культурної спадщини під час збройних конфліктів є критично важливим питанням міжнародного права, що відображає взаємопов'язану природу культурної ідентичності, історичної тяглості та людської гідності. Незважаючи на всеосяжні рамки, встановлені різними міжнародно-правовими інструментами, руйнування культурної спадщини залишається поширеною проблемою, яка загострюється під час сучасних конфліктів. Досліджуючи еволюцію міжнародних норм, зокрема Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року та подальших протоколів до неї, ми прагнемо розглянути перетин між захистом культурної спадщини та ширшими принципами міжнародного гуманітарного права [2].

Навмисне руйнування культурної спадщини під час збройних конфліктів є не просто втратою матеріальної культури, а образою самої суті людської цивілізації. Усвідомлюючи серйозність таких дій, міжнародна спільнота розробила надійну правову базу, спрямовану на запобігання руйнуванню культурної спадщини під час збройних конфліктів. Однак ефективність цих правових механізмів часто ставиться під сумнів, особливо в умовах сучасних конфліктів, що характеризуються асиметричною війною, недержавними акторами та навмисними цілеспрямованими атаками на культурні об'єкти як стратегією ведення війни. Правовий захист культурної спадщини під час збройних конфліктів сягає своїм корінням ширшого розвитку міжнародного гуманітарного права, зокрема зусиль, спрямованих на регулювання ведення бойових дій та захист некомбатантів і цивільних об'єктів. Витоки цих правових норм можна простежити в ранніх конвенціях 19 століття, зокрема в Кодексі Лібера 1863 року, який сформулював принцип військової необхідності та захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів. Кодекс Лібера, оприлюднений під час Громадянської війни в США, вважається однією з перших кодифікацій законів війни. Він запровадив концепцію військової необхідності, яка дозволяла знищувати ворожу власність лише тоді, коли це було абсолютно необхідно для цілей війни. Кодекс також визнавав важливість захисту культурних цінностей, забороняючи безглузде руйнування релігійних, мистецьких і наукових установ. Хоча Кодекс Лібера був національним документом, його принципи вплинули на наступні міжнародні конвенції, зокрема Гаазькі конвенції 1907 року.

Гаазька конвенція (IV) 1907 року про закони і звичаї сухопутної війни та її Положення стали значним кроком у кодифікації законів і звичаїв війни,

включаючи положення про захист культурних цінностей [1]. Стаття 27 Положення зобов'язує воюючі сторони вживати всіх необхідних заходів для збереження, наскільки це можливо, будівель, призначених для релігійних, художніх, наукових або благодійних цілей, за умови, що вони не використовуються у військових цілях. Незважаючи на ці положення, захист культурної спадщини залишався обмеженим і значною мірою залежав від доброї волі воюючих сторін. Масштабне руйнування культурної спадщини під час двох світових воєн, особливо систематичні напади на культурні об'єкти під час Другої світової війни, підкреслили потребу в більш надійній та універсальній правовій базі. Руйнування, спричинені цими конфліктами, каталізували зусилля міжнародної спільноти щодо розробки всеосяжного правового режиму, спеціально присвяченого захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів.

Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року разом з двома протоколами до неї є наріжним каменем міжнародно-правових зусиль, спрямованих на захист культурної спадщини під час збройних конфліктів. Конвенція та протоколи до неї встановлюють детальну правову базу для захисту культурних цінностей, накладаючи зобов'язання як на держави-учасниці, так і на воюючі сторони поважати і зберігати культурну спадщину. Гаазька конвенція 1954 року стала першим міжнародним договором, присвяченим виключно захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів. Конвенція дає широке визначення культурних цінностей, охоплюючи як рухому, так і нерухому спадщину, що має велике значення для культурної спадщини кожного народу. Вона встановлює кілька ключових зобов'язань, включаючи вимогу до держав вживати превентивних заходів у мирний час для захисту культурних цінностей і заборону на використання культурних цінностей з метою, що може призвести до їх знищення або пошкодження під час воєнних дій.

Перший протокол до Гаазької конвенції, прийнятий разом з Конвенцією у 1954 році, регулює питання вивезення та повернення культурних цінностей під час збройних конфліктів. Він забороняє вивезення культурних цінностей з окупованої території і зобов'язує держави-учасниці повернути будь-які культурні цінності, незаконно вивезені під час конфлікту, компетентним органам раніше окупованої території. Другий протокол до Гаазької конвенції, прийнятий у 1999 році, значно зміцнив правову базу для захисту культурної спадщини. Він запровадив посилений захист культурних цінностей, що мають найбільше значення для людства, встановив чіткіші правила ведення воєнних дій щодо культурних цінностей і передбачив криміналізацію серйозних порушень Протоколу. Другий протокол також створив систему ідентифікації та реєстрації культурних цінностей, що перебувають під посиленим захистом, з метою забезпечення більшої поваги до таких цінностей під час збройних конфліктів.

Для вирішення цих проблем і посилення правового захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів можна запропонувати кілька ключових рекомендацій. Слід активізувати зусилля, щоб заохотити держави ратифікувати Гаазьку конвенцію 1954 року, протоколи до неї та інші відповідні міжнародні інструменти. Крім того, державам слід надавати підтримку в розробці всеосяжного національного законодавства та інституційних рамок для ефективної імплементації цих інструментів. Це включає створення спеціалізованих військових підрозділів для захисту культурної спадщини та інтеграцію питань культурної спадщини у військову підготовку та планування. Держави повинні надавати пріоритет ідентифікації, документуванню та захисту культурних цінностей у мирний час. Це включає створення національних реєстрів культурної спадщини, визначення культурних об'єктів, що потребують особливого захисту, та розробку планів реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з культурною спадщиною під час конфлікту. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, повинні надавати державам технічну допомогу і ресурси для реалізації цих превентивних заходів. Міжнародна співпраця має важливе значення для ефективного захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів. Держави повинні співпрацювати в обміні інформацією, досвідом і ресурсами для захисту культурних цінностей. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО і Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), повинні відігравати центральну роль у сприянні такій співпраці і наданні технічної допомоги державам, які її потребують.

Правові механізми запобігання руйнуванню культурної спадщини під час збройних конфліктів є важливим аспектом міжнародного гуманітарного права та ширших зусиль зі збереження колективної пам'яті людства. Незважаючи на значний прогрес, досягнутий у розробці всеосяжної правової бази, залишаються численні проблеми у забезпеченні ефективного впровадження та дотримання цих механізмів. Усуваючи прогалини та обмеження в чинній правовій базі, посилюючи міжнародну співпрацю та адаптуючись до мінливого характеру збройних конфліктів, міжнародна спільнота може посилити захист культурної спадщини та відстоювати принципи людської гідності та культурної спадкоємності в умовах руйнівної війни.

Список використаних джерел:

1. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року : Протокол; ООН від 26.03.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_001-99 (дата звернення: 28.08.2024)

2. Виконавчий регламент Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту: Регламент; ООН від 14.05.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_721 (дата звернення: 28.08.2024)

Шинкарук Інна
студентка 2 курсу
другого(магістерського) рівня вищої освіти
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник :
Соколовський М.В.,
доцент Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Конституція України, як основний закон держави, є фундаментом правової системи країни і основним гарантом прав і свобод громадян. Її норми визначають загальні принципи організації суспільства і держави, а також забезпечують захист прав людини в умовах мирного часу. Проте, коли країна опинилася в умовах збройного конфлікту, виникли нові виклики для реалізації і захисту конституційних прав та свобод.

Збройний конфлікт створює складну ситуацію, в якій необхідно збалансувати вимоги безпеки з необхідністю збереження основоположних прав людини. В умовах війни конституційні норми можуть підлягати зміні або тимчасовому обмеженню для забезпечення ефективної оборони та національної безпеки. Проте такі обмеження не повинні порушувати основоположні права людини, що є предметом особливої уваги на міжнародному рівні.

Роль Конституції України в умовах збройного конфлікту стає критично важливою, оскільки саме вона визначає правові рамки для таких обмежень і захищає права громадян від можливих зловживань. Норми Конституції повинні забезпечувати не лише стабільність і порядок, але й гуманітарний аспект, гарантуючи, що навіть у надзвичайних ситуаціях права людини залишаються пріоритетом.[1, ст.35]

Права людини в Україні підлягають особливій охороні згідно з ч. 1 ст. 3 Конституції, яка визнає їх найвищою соціальною цінністю. [3]Під час збройного вторгнення росії пріоритетність захисту прав людини є свідченням високих міжнародних стандартів. Однак в умовах війни права і свободи стають першими цілямиворога, що потребує їх особливого захисту на конституційному та нормативно-правовому рівнях.

З огляду на виклики, які постають перед Україною через агресію та повномасштабне вторгнення, права людини вимагають розвинених механізмів забезпечення та охорони. Законодавство України відповідає високим міжнародним стандартам і встановлює людину як найвищу цінність, що змінює акценти в правовому статусі громадянина.

Проте, у ситуації воєнного стану, забезпечення прав людини стає ще важливішим, оскільки необхідно створити ефективні правові механізми для реалізації цих прав у надзвичайних умовах. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що дозволяє тимчасово обмежувати конституційні права та свободи для забезпечення національної безпеки.[4]

Під час війни захист прав людини набуває особливого характеру і вважається виключним, оскільки застосовується в контексті воєнного стану. В Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, які зміцнюють гарантії прав і свобод, зокрема в сферах соціального захисту та правової допомоги. Проте ч. 2 ст. 64 Конституції України забороняє обмежувати певні права навіть у воєнний час, зокрема право на життя, гідність, свободу, судовий захист та інші основоположні права.[3]

Законодавство України передбачає механізми для захисту прав людини під час воєнного стану, при цьому термін обмежень не може перевищувати період надзвичайного або воєнного стану. Після його закінчення повинна відновлюватися повна дія конституційних прав і свобод. Будь-які обмеження повинні бути обґрунтованими, пропорційними і необхідними для досягнення легітимних цілей безпеки та захисту.[2, ст.5]

Держава в цілому несе відповідальність за забезпечення прав і свобод громадян та має створювати умови для їх реалізації, навіть під час воєнного стану. Утвердження і забезпечення прав людини є основним обов'язком держави за будь-яких обставин.

Отже, Конституція України відіграє ключову роль у забезпеченні прав людини під час збройного конфлікту, виступаючи основним правовим документом, що визначає і гарантує права та свободи громадян. Незважаючи на надзвичайні умови збройного конфлікту, Конституція залишається основою для правового захисту, надаючи законодавчу базу для регулювання обмежень прав і свобод в умовах воєнного стану.

Однією з важливих функцій Конституції є визначення меж таких обмежень і забезпечення контролю за їх дотриманням. Конституція встановлює механізми, за допомогою яких громадяни можуть оскаржувати порушення своїх прав і свобод, навіть в умовах збройного конфлікту.

Таким чином, Конституція України не тільки гарантує права і свободи в мирний час, але і забезпечує правовий механізм для їх захисту в умовах надзвичайних ситуацій. Її роль у забезпеченні прав людини під час збройного конфлікту є невід'ємною частиною правової системи, яка сприяє стабільності та правопорядку в критичний період, забезпечуючи надійний захист прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Дубов Г. Реалізація Конституції України в період дії воєнного стану, як ключовий фактор післявоєнного відновлення (синергетичний

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

аспект). *Конституція України в період війни та післявоєнного відновлення* :
Матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ. 2023. С. 35–36.

2. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матеріали наукового семінару / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2024. 231 с.

3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.09.2024).

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 27 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.09.2024).

СЕКЦІЯ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

ВЕСЕЛОВ МИКОЛА

*професор кафедри державно-правових дисциплін
факультету № 2*

Донецького державного університету внутрішніх справ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Перед будь-якою державою завжди стоїть коло завдань, на вирішення яких вона спрямовує свої матеріальні ресурси, ідеологічні та політичні зусилля. Війна змушує державу реагувати на обумовлені ситуацією виклики та оперативно змінювати чи коригувати пріоритети і функції, часто роблячи наголос на виживання та збереження державності, забезпечення першочергових вітальних потреб цивільного населення країни. Отже, функції сучасної держави набувають дедалі більш координаційного, динамічного характеру. При цьому не виключаються елементи оперативного адміністрування, особливо у сфері правоохоронної діяльності. Функції держави та діяльність державних органів пов'язані між собою. Ці поняття не є абсолютно тотожними, втім між ними існує нерозривний зв'язок та залежність. Функції є основними напрямками діяльності держави щодо управління у пріоритетних сферах суспільного життя, задоволення суспільних потреб [1, с. 15-16].

Система державних функцій передбачає їх умовний поділ на основні та другорядні чи похідні. Правоохоронна є однією з основних функцій держави. Від ефективності її реалізації безпосередньо залежить стан існування держави та перспективи розвитку останньої. Правоохоронна спрямованість держави є свідченням забезпечення балансу прав і свобод громадянина та інтересів держави.

Правоохоронна діяльність характеризується такими ознаками: спрямована на захист права, прав, свобод і законних інтересів особи та забезпечення правопорядку; реалізується на основі закону за допомогою правових заходів, передбачених законом; здійснюються спеціальними державними органами або уповноваженими на це державою суб'єктами (громадськими формуваннями, організаціями, посадовими особами тощо) [2, с. 260]. У Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2020 року підкреслюється роль цього центрального органу виконавчої влади у створенні умов для забезпечення безпечного середовища життєдіяльності як основи безпеки на території України, а також сучасної системи внутрішньої безпеки як

фактора стримування повномасштабної збройної агресії російської федерації [3].

На сучасному етапі (у контексті збройної агресії російської федерації проти України), підрозділи системи МВС змушені адаптувати свою діяльність до нових викликів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, боротьбою з правопорушеннями, забезпеченням життєдіяльності населення країни.

Діяльність підрозділів системи МВС України на сучасному етапі у сукупності спрямована на забезпечення таких пріоритетних функцій держави як:

1) *правоохоронної функції*: ця функція є однією з основних в діяльності цього Міністерства, зокрема, в умовах війни. Вона охоплює боротьбу зі злочинністю, антитерористичні заходи, документування воєнних злочинів, розмінування територій та ліквідацію наслідків воєнних дій. Підрозділи МВС, такі як НПУ та НГУ, виконують ключові завдання щодо підтримання правопорядку та безпеки як всередині країни, так і на окупованих територіях;

2) *соціальної функції*: вона проявляється через надання допомоги населенню, зокрема внутрішньо переміщеним особам та постраждалим від війни. Держава підтримує військовослужбовців та їх родини, а також працює над забезпеченням інформаційної безпеки, щоб запобігати поширенню дезінформації та підтримувати стабільність в суспільстві. Підрозділи МВС також залучені до гуманітарних операцій, таких як: евакуація цивільного населення, ліквідація наслідків повітряних атак противника, надання допомоги в ускладнених умовах життєзабезпечення (як-то нестача електроенергії, тривала відсутність водопостачання, підтоплення тощо);

3) *сервісної функції*: ця функція полягає, по-перше, у наданні адміністративних послуг населенню (зокрема у сферах реєстрації транспорту, видачі водійських прав, дозвільних документів тощо) та інших послуг, які надаються згідно з основною діяльністю за зверненням фізичних та/чи юридичних осіб; по-друге, наближенню правоохоронної діяльності підрозділів МВС України до потреб громади та окремих громадян. Важливим елементом цієї функції є: впровадження сучасних комплексних підходів налагодження постійної комунікації правоохоронців з населенням (Community Policing) та окремих практик діяльності правоохоронних органів (наприклад, проекти «Поліцейський офіцер громади», «Мобільні групи для протидії домашньому насильству «Поліна»», «Спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі»); цифровізація та впровадження сучасних інтегрованих технологій (таких як система «Custody Records», «Безпечне місто») у діяльність підрозділів Міністерства.

Серед особливостей реалізації правоохоронної, соціальної та сервісної функцій держави в діяльності підрозділів системи МВС на сучасному етапі слід виділити:

1) *симбіоз правоохоронної та соціальної функцій*: правоохоронна функція держави не є відокремленою і щільно пов'язана з іншими функціями, зокрема соціальною. Зокрема, соціальні інструменти допомагають реалізації правоохоронної функції через правове виховання населення, розвиток юридичної освіти та захист соціальних прав працівників правоохоронних органів. З іншого боку в надзвичайних умовах, викликаних загрозами військової агресії, посилюється роль підрозділів МВС України в оперативному забезпеченні життєдіяльності людей;

2) *еволюція функцій під впливом зовнішніх умов*: функції держави еволюціонують під впливом зовнішнього середовища, що відображає сучасні виклики, зокрема, в умовах війни. Це стосується як адаптації правоохоронної функції до захисту громадської безпеки, так і трансформації соціальної функції для підтримки постраждалого населення та забезпечення стабільності функціонування критичної інфраструктури;

3) *публічно-сервісний аспект діяльності правоохоронних підрозділів та інших установ системи МВС України*: сервісна функція держави, особливо в контексті діяльності МВС, полягає у наданні адміністративних послуг населенню. Це включає видачу дозволів, реєстрацію транспортних засобів, надання соціальних послуг та обслуговування громадян. Цей підхід спрямований на забезпечення доступності та якості послуг, що має підвищити довіру до правоохоронних органів;

4) *суспільний контроль та соціальний захист*: правоохоронна діяльність також відіграє роль соціального контролю, забезпечуючи захист громадян від девіантної поведінки та підтримуючи стабільність суспільства. Одночасно, система соціального захисту працівників МВС забезпечує соціальну підтримку співробітникам, які виконують небезпечні завдання, що також є елементом інтеграції соціальної та правоохоронної функцій;

5) *превентивний підхід та співпраця з громадою*, що характеризується активною участю населення у реалізації завдань створення безпечного середовища. Таким чином, правоохоронна функція інтегрується із сервісною та соціальною через співпрацю з населенням, що підвищує ефективність правоохоронної діяльності та підтримку правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків. : ХНУВС, 2014. 544 с. – С. 15-16.

2. Табака Т. Сутність правоохоронної діяльності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 1(37). С. 257–261. DOI: 10.35774/app2024.01.257.

3. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. URL: <http://surl.li/vtlfvg> (дата звернення: 29.08.2024).

ВЕСЕЛОВА Лілія
начальник відділу управління стратегічних розслідувань в м. Києві
Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України,
доктор юридичних наук
ПИЛИПІВ Руслан
доцент кафедри права та гуманітарних дисциплін Івано-Франківської
філії Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент

АКТИВІЗАЦІЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ І ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ

За роки війни ми стали свідками низки гучних скандалів, пов'язаних з корупцією чи правопорушень, пов'язаних з корупцією у різних сферах державного управління, зокрема і у секторі оборони, що є вкрай неприпустимим. У цьому аспекті Україна має чимало глобальних проблем, які потребують стратегічного рішення.

Феномен корупції як у міжнародній, так і у національній системі права, враховуючи ступень суспільної небезпеки цього явища, пов'язаний із запровадженням контрольно-запобіжних механізмів і забезпеченням їх функціонування [1, с. 66]. В нашій державі створено достатньо розвинуту систему правоохоронних органів щоб запобігати та протидіяти корупційним проявам. Законодавство України містить окремий закон та низку інших суміжних законодавчих актів, які створюють передумови для реалізації правового механізму протидії корупції. Проте, сумарно відбувається лише реагування на факти окремих корупційних правопорушень – «осередкове гасіння пожежі», в той час як загальне середовище, що продовжує тліти викликає подальші ланцюгові спалахи різного масштабу». Безпосередніх зусиль умовно одних «пожежників» не вистачає.

Масова корупція в Україні спричинена масовою свідомістю (суспільною мораллю) українського суспільства, яка відповідно зумовлена інституційною слабкістю держави та неефективністю правової системи. При цьому основним змістовним компонентом толерантного ставлення більшості суспільства до деяких проявів корупції є відсутність належного авторитету держави, її посадових осіб та актів, що ними вчиняються та видаються. Отже, без зміни суспільної моралі неможливо суттєво зменшити і рівень (масштаби) корупції [2, с. 116-117].

Важливу роль у формуванні нетерпимості до будь-яких проявів корупції має відігравати антикорупційна освіта, включаючи загальну середню та вищі рівні освіти. Завдяки навчанню діти та молодь – здобувачі освіти мають зрозуміти негативний вплив корупції на суспільство та навчитися правильно ставитися до нього. Закордонні вчені виокремлюють кілька причин, чому саме необхідно запровадити антикорупційну освіту, починаючи з школи – це

забезпечить: 1) розвиток обізнаності: антикорупційна освіта допомагає молодому поколінню зрозуміти, що таке корупція, як вона шкодить суспільству та чому важливо з нею боротися; 2) формування етики та доброчесності майбутніх дорослих членів соціуму: антикорупційна освіта у закладах освіти допомагає здобувачам розвинути міцні етичні цінності та правосвідомість; 3) розвиток критичних навичок: діти та молодь має навчитися здійснювати критичний аналіз ситуацій, які можуть містити корупційні ризики, порушувати їх права чи права інших осіб або шкодити суспільним інтересам; 4) сприятиме прозорості та підзвітності: здобувачів освіти навчають цінувати важливість дотримання принципів прозорості та підзвітності публічного урядування. Вони вчаться контролювати дії уряду, притягувати посадовців до відповідальності та брати активну участь в процесах прийняття рішень [3, с. 259]. На прикладі деяких країн Південно-східної Азії (Сінгапур, Малайзія, Китай, частково Індонезія) вчені констатують схильність лідерів цих держав навіть до культивування (виховання) у дітей «ненависті до корупціонерів» [3, с. 267], що певним чином обумовлює і низький рівень корупції в цьому регіоні.

Взагалі як і багато інших заходів протидії певним негативним соціальним явищам антикорупційні заходи бувають двох видів: репресивні та превентивні. Хоча найкращого можна досягти, лише поєднуючи їх, головним шляхом до подолання корупції є розробка стратегії запобігання.

Як зазначають індонезійські дослідники (Ю. Моніта, Е. Сірегар, Д. Вахьюді): «для скорочення негативного впливу корупції на суспільство і державу однієї репресивної спрямованості правоохоронних органів не достатньо». Вчені виділяють три основні складові у запобіганні злочинності: а) громада/школа, б) уряд і в) поліція або правоохоронні органи. При цьому громада одночасно відіграє роль суб'єкта, а також об'єкта запобігання та викорінення корупції, працівники правоохоронних органів, особливо поліцейські, стають фасилітаторами, а уряд відіграє роль підтримки запобігання та викорінення корупції у громаді та разом з громадою [4, с. 49]. Проблема подолання корупції розглядається не лише як питання уряду чи правоохоронних органів, але це проблема всіх людей і справ нації. Кожен повинен брати участь і відігравати активну роль у боротьбі зі злочинністю, яка підриває основи справедливого урядування та державності. Роль громади в зусиллях із протидії корупції виявляється у формах пошуку, отримання, надання даних чи інформації про корупційні дії та право подавати пропозиції та думки відповідально щодо запобігання та викорінення корупційних правопорушень [4, с. 51]. Реалізація принципу відкритості у демократичній країні, який дає право громадськості отримувати правдиву, чесну та недискримінаційну інформацію щодо запобігання та викорінення злочинних діянь корупція, стає дієвим механізмом у допомозі спеціально уповноваженим суб'єктам протидіяти корупції.

Що на сьогодні ми спостерігаємо в українському суспільстві? Національне законодавство передбачає певні важелі впливу громадськості на

стан справ протидії корупції, але це номінально. Фактично вадою українського суспільства є його політична інертність та низькі демократичні ініціативи. Більшість акцій є лише демонстрацією таких демократичних процесів, втім навіть окремі, так звані «закидання» ЗМІ чи соціальних пабліків про корупційні скандали переслідують здебільшого чийсь приватні політичні чи економічні інтереси. Усі такі резонансні події з часом затихають без подальшого інформування суспільства про дієві заходи щодо винних осіб. Крім того, рівень поінформованості громадян про вимоги чинного антикорупційного законодавства залишається вкрай низьким. Нині інформація, яка доводиться до населення різноманітними способами на сторінках соціальних мереж, на сайтах Інтернету вкрай низької якості, що лише ускладнює задачу підвищення правосвідомості громадян. Можна навести чимало прикладів юридичних порад різних юристів щодо дій (умовно кажучи «захисту своїх прав») особам, яким інкримінується порушення антикорупційного законодавства у разі їх адміністративного чи кримінального переслідування з боку правоохоронців, замість того, щоб пропагувати правослухняний підхід у роботі тощо.

Маємо визнати, що на тепер людських та матеріальних ресурсів спеціально уповноважених органів протидії корупції вистачає лише на періодичне та епізодичне виявлення та документування протиправних фактів корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Робота на превентивному рівні щодо виявлення корупційних ризиків та запобігання порушенням антикорупційного законодавства виявляється не достатньо ефективною без активного залучення до цієї діяльності широких верств та соціальних груп населення. У питаннях формування в суспільстві нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права роль лідера безумовно має виконувати держава, але в цілому така діяльність приречена залишитися лише гаслом без консолідації зусиль всього населення.

Отже, протидія корупції буде ефективною лише за умови симбіозу просвітницької, превентивної та репресивної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів протидії корупції та консолідованого суспільства, в якому населення (окремі громадяни України) мають виступати як суб'єкт так і об'єкт сумісної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Рева С. І., Веселов М. Ю. Феноменологічне розуміння корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Вип. 1. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2024-1-8>.

2. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 481 с.

3. Heliany, I., Asmadi, E., Sijinjak, H., & Lubis, A. F. (2023). The Role Of Corruption Education In Combating Corruption Crimes In The Future. *Jurnal Pembaharuan Hukum*, 10(2), 256–270.

4. Monita, Yu., Siregar, E., & Wahyudi, D. (2019). The Role Of Society in Prevention and Eradication of Corruption Criminal Actions in Indonesia's Legislation Perspective. Berumpun: *International Journal of Social, Politics, and Humanities*, 2(2), 47–58. DOI: <https://doi.org/10.33019/berumpun.v2i2.19/>

Коропатов Олег Миколайович

*професор кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності Національної поліції України,
Одеського державного університету внутрішніх справ
к.ю.н, доцент*

ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній і політичній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Партнерство державних правоохоронних органів з громадськістю – важлива складова демократизації суспільства, побудови в Україні правової держави, забезпечення правопорядку в цілому і подальшого зменшення рівня правопорушень в Україні [1, с.6].

Партнерство поліції з громадськістю- це філософія (спосіб мислення) та організаційна стратегія (спосіб здійснення філософії), що дозволяє поліції та громаді працювати разом новими способами для подолання проблем, пов'язаних із злочинністю, порушенням громадського порядку та безпекою, з метою поліпшення якості життя кожного громадянина, що належить до певної громади.

Ця філософія побудована на існуючому переконанні про те, що люди заслуговують на право голосу в питанні поліцейської діяльності в обмін на свою участь та підтримку. Вона також спирається на точку зору, що для вирішення проблем громади потрібно, щоб поліція та громадськість могли працювати разом для вивчення нових способів вирішення проблем громад, а не просто реагувати на окремі злочини або події [2, с. 4].

Разом з тим, в останні роки під впливом сучасних реалій, що відображають криміногенну обстановку в країні і результативність правоохоронної діяльності, в суспільній свідомості формується переконання в тому, що без широкої підтримки громадськості та інститутів громадянського суспільства правоохоронні органи не зможуть забезпечити стан правопорядку

на соціально якісному рівні. Подібна підтримка може мати і має різні форми прояву, серед яких найбільш дієвою є зміцнення взаємовідносин інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами Національної поліції на засадах партнерства [3, с.14].

Реагування на безпекові виклики в умовах війни та воєнного стану стало фундаментальною потребою громад, що актуалізувало розвиток практик партнерської співпраці поліції та громади («Community Policing»).

Громадська приймальня Української Гельсінської спілки з прав людини в м. Одесі підготувала звіт «Впровадження «Community Policing» в умовах війни та воєнного стану», який на прикладі Одеської області визначає процес розвитку підходу «Community Policing» в умовах війни та формулює рекомендації щодо перспектив подальшої співпраці громади з поліцією [4].

Виділено найбільш ефективні інструменти «Community policing» – ініціативи: «Поліцейський офіцер громади» та «Сусідська варта», а також роботу діалогових груп в громадах.

Після певної паузи в перші декілька місяців повномасштабного вторгнення, Національна поліція України продовжила у співпраці з територіальними громадами проєкт «Поліцейський офіцер громади». Зокрема, в Одеській області продовжили відкривати нові поліцейські станції. Важливо відзначити, що окрім підтримки територіальних громад, роботу поліцейських офіцерів громад в умовах війни підтримав місцевий бізнес[4].

«Сусідська варта» також показала свою ефективність в нових умовах воєнного стану. Дослідження показує, яким чином відбулась трансформація груп «сусідської варти» на прикладі Татарбунарської громади Одеської області. Окрім чисельного зростання, там було формалізовано співпрацю груп «сусідської варти» з органами безпеки та правопорядку [4].

В другій половині 2023 року в Одеській області відновились ініціативи з роботи діалогових/консультативних груп в громаді. Наразі однією із найбільш затребуваних сфер діалогових практик залишаються взаємовідносини між мешканцями громад та внутрішньо переміщеними особами.

За часів збройної агресії росії проти України, громади стикнулись з новими безпрецедентними безпековими викликами: ворожими обстрілами та жертвами серед цивільних людей, руйнуванням будівель та критичної інфраструктури, загрозою техногенних катастроф, доступом до продовольства та питної води. Реагування на безпекові виклики в умовах війни та воєнного стану стало фундаментальною потребою громад. Так, жителі двох громад Одеської області визначили питання безпеки та правопорядку як першочергові проблеми, зокрема, так вважають 75,5% опитаних мешканців Татарбунарської громади та 72,8% мешканців Ренійської громади.

Також з'явилися нові суб'єкти, які прямо чи дотично впливають на вирішення безпекових питань в громадах – зокрема, військові адміністрації та добровільчі формування територіальних громад [5, с.14]. Варто враховувати й відкладені фактори, які безперечно впливатимуть на післявоєнний розвиток

громад – зокрема, мінне забруднення, обіг зброї, домашнє насильство, психологічна нестабільність осіб, що повернулися із зони бойових дій [6].

Активність держави щодо розвитку концепції безпечної громади в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення – проявляється в розробці проєкту національної концепції «Безпечна громада». В умовах війни пріоритетним, як для органів поліції, так і для представників громадськості є ефективне функціонування системи укриттів та оповіщення, а також безпека закладів освіти та інших місцях масового перебування громадян.

В даний час в Україні найбільш чітко проявилась та отримала тенденцію до зростання готовність поліції та громадськості один з одним у сфері боротьби з кримінальними правопорушеннями, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Існують різні форми спільної діяльності поліції та громадськості з охорони правопорядку. Тим часом у цих умовах для більш ефективного залучення громадськості до вирішення правоохоронних завдань доцільно б було:

- врегулювати норми, спрямовані на вдосконалення партнерства поліції з громадськістю;

- визначити напрямки, розробити програми участі представників громадськості щодо зміцнення правопорядку;

- встановити критерії та порядок надання пільг, фінансової підтримки представникам громадськості у реалізації завдань та функцій під час збройного опору та забезпечення національної безпеки;

- постійно впроваджувати та вдосконалювати нові форми та методи партнерства поліції з громадськістю;

- розробити критерії ефективності партнерства поліції з інституціями громадянського суспільства.

Окремі сфери, які актуальні наразі, та формуватимуть пріоритети в післявоєнний період – це обіг зброї, вибухові пристрої та мінне забруднення, домашнє насильство та торгівля людьми. Підтримка органами місцевого самоврядування органів поліції та продовження муніципальних програм, а також розвиток підходу Community Policing (зокрема, ініціатива «Полицейський офіцер громади»), будуть сприяти партнерству в охороні правопорядку.

За останні місяці цього року довіра до працівників поліції стала зменшуватись, особливо на територіях, які знаходяться далі від зони бойових дій- це виконання специфічних функцій, які не притаманні працівникам поліції в мирний час, пов'язаний з процесом мобілізації населення.

Аналізуючи питання партнерства поліції та громади, під час дії режиму воєнного стану можливо дійти наступних висновків:

- потребує змін закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», щодо наділення представників громадських формувань правом, для виконання завдань і функцій з охорони публічного порядку та публічної безпеки та відсічі збройної агресії використовувати вогнепальну зброю;

- необхідно змінити норми статті 255 КУпАП відносно повноважень представників добровільних формувань територіальних громад щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення.

- встановити критерії та порядок надання пільг, фінансової підтримки громадським об'єднанням та іншим інститутам громадянського суспільства на період дії режиму воєнного стану;

- під час повномасштабного вторгнення, для поліпшення партнерських відносин та іміджу поліції, актуальним питанням постає відновлення інституту позаштатних працівників поліції не тільки у підрозділах кримінальної поліції, але і в підрозділах дільничних офіцерів поліції, поліцейських офіцерів громади, органах досудового розслідування та ін.

Залучення населення до правоохоронної діяльності є одним із чинників підвищення ефективності діяльності поліції в галузі охорони публічного порядку та публічної безпеки, профілактиці правопорушень, та кримінальному провадженні.

Належне партнерство поліції з громадськістю є необхідною умовою довіри населення до Національної поліції України, а також і до влади в цілому.

Список використаних джерел:

1. Долженков О.Ф. Актуальні питання взаємодії національної поліції з громадськістю. Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали науково-практичного круглого столу, м. Одеса, 25 листопада 2021 р. Одеса : ОДУВС, 2021. 106с. С.6-8.

2. Вільсон П. Практичний посібник для поліцейських, що взаємодіють з громадою. КМЄС. EUAM. 2021. 50с. https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/Dialnist/Reforma_policii/Posibnik_zv_gromaga2LQ3.pdf

3. Собакарь А.О. Реалізація стратегії «community policing» в діяльності Національної поліції України. Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали науково-практичного круглого столу, м. Одеса, 25 листопада 2021 р. Одеса : ОДУВС, 2021. 106с, С.13-15.

4. Як впроваджується «Community Policing» в умовах війни: дослідження. URL: <https://old.helsinki.org.ua/publications/yak-vprovadzhuetsia-community-policing-v-umovakh-viyny-doslidzhennia> (дата звернення 20.08.2024 року).

5. Новіченко А.В. Взаємодія органів поліції і територіальних громад в системі захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. №1. 2024. С.11-17.

6. Безпека та правопорядок в умовах воєнного стану в громадах поза бойовими діями. Українська гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/publications/> (дата звернення: 20.08.2024 року).

Нестеренко Катерина
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових
дисциплін та безпеки життєдіяльності, факультету №2
Криворізького навчально-наукового інституту ДонДУВС
м. Кривий Ріг, Україна*

КОРУПЦІЙНІ ПРОЯВИ ПІД ЧАС НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання та протидії корупції. Досягнення успіху в цьому процесі є передумовою для формування у суспільства довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Запорукою успішного виконання завдання із мінімізації проявів корупції під час надання адміністративних послуг є забезпечення належного рівня знань антикорупційного законодавства як представниками державних органів та органів місцевого самоврядування, так і суспільством загалом. З одного боку, це сприяє ефективній дії встановлених законодавством превентивних антикорупційних механізмів, а з іншого – підвищує рівень правової обізнаності громадян, що зменшує ризик порушення їхніх основних прав і свобод у повсякденному житті, а також сприяє формуванню у населення нетерпимого ставлення до проявів корупції [1]

Реалізація конституційного положення щодо пріоритетності прав і свобод людини у діяльності органів наділених владними повноваженнями потребує системного перегляду сутності публічно-правових відносин у сфері надання адміністративних послуг, а також з'ясування шляхів удоскоhalення діючої процедури надання останніх органами публічної адміністрації та зменшення факторів, які негативно сприяють розвитку корупційних ризиків у сфері надання адміністративних послуг [2, с. 104].

Варто зазначити, що на рівні законодавства категорія «адміністративна послуга» змістовно пов'язана з потребою отримання документа дозвільного характеру на сьогодні їх існує близько 1 200 видів [3].

Аналіз норм Закону України «Про адміністративні послуги»[4] має певні хиби, що, у свою чергу, сприяє розвитку корупційних ризиків, зокрема:

1) обмеження кола суб'єктів надання адміністративних послуг шляхом виключення із переліку останніх підприємств та установ. Виникає питання про правову природу послуг, які надаються державними підприємствами та установами на виконання власних або делегованих повноважень:

2) норма-завдання про встановлення законом переліку адміністративних послуг. Аналіз проектів нормативно-правових актів, розроблених на виконання цієї норми, свідчить, що останні містять більш ніж 1 000 видів адміністративних послуг. Одразу виникає питання: як останні будуть

співвідноситись із Законом України «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», оскільки результатом більшості адміністративних послуг є надання документа дозвільного характеру;

3) дискусійним є твердження, що адміністративна послуга – це здійснення владних повноважень суб'єктом їх надання;

4) одночасне створення однакових за своєю функціональною та інституціональною спрямованістю органів, які надають публічні послуги (адміністративних та дозвільних центрів);

5) одночасна можливість отримання послуги як через адміністративний (дозвільний) центр, так і шляхом звернення до органу публічної адміністрації, які має відповідні повноваження в певній сфері, що, на нашу думку, є неприпустимим, оскільки призводить до компетенційних спорів, що негативно впливає на стан реалізації прав і законних інтересів фізичних чи юридичних осіб публічного та приватного права.

Крім того, в чинному законодавстві, яке регулює порядок надання окремих видів адміністративних послуг, в окремих випадках встановлено необґрунтовано великі (тривалі) строки надання окремих адміністративних послуг, що є однією з підстав вчинення споживачами адміністративних послуг корупційних діянь [8, с. 56].

На підставі вищевикладеного, варто вказати заходи, які будуть сприяти мінімізації корупційних ризиків.

Отже, серед стратегічних завдань у цій сфері повинно бути:

по-перше, загальне зменшення кількості адміністративних послуг;

по-друге, спрощення процедури надання адміністративних послуг;

по-третє, підвищена увага повинна приділятися впровадженню електронного урядування (збільшення переліку он-лан адміністративних послуг);

по-четверте, підвищення впливу громади на якість послуг;

по-п'яте, ефективна організація надання послуг та ефективне використання публічних ресурсів.

Отже, тема адміністративних послуг є однозначно однією з найактуальніших для України, і тому активність влади має бути зосереджена на питаннях якості й максимального спрощення та дерегуляції.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування»: рекомендації Мін'юст України від 16 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/n0020323-13>.

2. Шатрава С.О. Адміністративні послуги в діяльності органів внутрішніх справ: поняття та класифікація / С.О. Шатрава // Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2015. № 6(16). С. 104–107.

3.Єдиний державний портал адміністративних послуг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poslugy.gov.ua/>.

4. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 вересня 2012 рр. № 5203-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/5203-17>.

5. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольо-наглядової діяльності в Україні / [І.Б. Коліушко, В.П. Тимощук, О.А. Банчун та ін.]. К. : Москаленко О.М., 2019. 196 с.

ПРИХОДЬКО Аліна

студентка 3 курсу

Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, Україна

ВЕСЕЛОВ Микола

професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки

життєдіяльності Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ТА ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ СЕРВІСНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОЛІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Прагматичний підхід до завдань і діяльності правоохоронних органів у сучасних умовах обумовлює широкий спектр їх повноважень. Особливо наглядно це представлено у компетенції поліцейських органів, що, до речі, характерно майже для всіх країн світу. Практично у всіх країнах поліція є основним фігурантом виявлення і розслідування більшості кримінальних справ, а також провідним суб'єктом превенції правопорушень. Поряд з перетворенням поліції з репресивно-карального на правоохоронно-сервісний орган, навіть у демократичних країнах можна спостерігати деякі тенденції розширення примусово-превентивних повноважень правоохоронців. Якщо у двох словах спробувати пояснити причини таких закономірностей, то у більшості випадків це буде пов'язано з підвищенням рівня соціальної напруженості, пов'язаної з процесами глобалізації, міждержавної міграції у сучасному світі, де суспільство навіть цивілізованих держав стикається з проявами масового екстремізму, радикалізму чи індивідуальних проявів девіантності тощо.

У Німеччині та Італії Закон про боротьбу з тероризмом дає поліції право обшукувати громадян, їхні домівки і транспортні засоби та затримувати підозрюваних без письмової постанови суду. У Франції Кримінально-процесуальний кодекс дає поліцейським право затримувати на один день будь-яку особу, яка може надати інформацію про обставини справи або про будь-які вилучені предмети або документи, або яку вони вважають за необхідне

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

впізнати. Законодавство деяких країн Північної Америки (США) та Західної Європи (Італії, Німеччини, Франції), що регламентує проведення негласних (оперативно-розшукових) заходів відрізняється від українського, в напрямку надання правоохоронцям більшого простору для проявлення ініціативи та самостійності, більш «м'яких» умов за яких можливе їх здійснення. Варто також зазначити, що в більшості зарубіжних країн існує спрощена процедура розгляду судами справ про проступки, які не вважаються серйозними, і що показання поліцейських часто використовуються як єдиний і основний доказ обвинувачення [1, с. 5-6].

Водночас, незмінним вектором реформування поліції є також максимальне наближення її до потреб населення, правове і організаційно-технічне спрощення процедур надання відповідних поліцейських та інших адміністративних послуг для громадян, максимально комфортне та доступне отримання необхідної допомоги від правоохоронців. Концепція підвищення сервісної та соціальної ролі правоохоронних органів в багатьох випадках неминуче була пов'язана з реструктуризацією правоохоронної системи (органів внутрішніх справ) країни. Так у Польщі, ще на початку 90-х років минулого сторіччя, відомство внутрішніх справ, яке уособлювало попередній політичний режим, було ліквідовано, а замість нього було створено новий центральний орган виконавчої влади з такою ж назвою, але уже для обслуговування потреб демократичної держави. Профільний закон задав алгоритм реформі й чітко визначив: видача паспортів, водійських посвідок та реєстрація авто – це справа муніципалітету, а не поліції, яка має усі сили віддавати боротьбі з криміналом і профілактиці злочинності. Із запровадженням конкурсного відбору кадрів за новими правилами 1995 р. троє з чотирьох поліцейських були «новачками» – вони не служили в органах правопорядку раніше, керівні ланки оновилися на всіх рівнях [2]. Змінами 1995 р. до польського законодавства було доповнено завдання поліції у сфері забезпечення порядку на громадському транспорті, у т.ч. й на воді, а також запроваджені положення про більш функціональний розподіл формації, передбачивши чотири види: кримінальна служба, служба охорони громадського порядку, служба тилу і судова служба. Було зазначено, що до складу поліції входить і система поліцейської освіти, спеціальні загони правопорядку й антитерористичні підрозділи. Місцева поліція була ліквідована. Перед спеціально створеною групою «Поліція 2000» поставили завдання розробки перспективної моделі такої формації. У результаті суттєвих змін створено службу боротьби з наркозлочинністю, що призвело до створення Центрального слідчого бюро (CSB) 2000 р. Це своєрідна «візитна картка» нової сучасної польської поліції.

Іншими словами, законодавець відвів поліції ключову роль координатора і головного організатора всієї адміністративно-правової системи забезпечення безпеки громадян. Радикальні зміни також призвели до трансформації стратегії поліції в боротьбі зі злочинністю: наголос було зроблено не на реорганізацію та збільшення чисельності персоналу, а на добре продумані, цілеспрямовані та

довгострокові заходи. Тому не дивно, що показники довіри населення до польської поліції з плином часу залишалися доволі високими (наприклад, з 23 % у 1987 році до 73 % нині).

У свою чергу, діяльність поліції Великобританії спрямована на охорону громадського порядку, попередження правопорушень, затримання та ізоляцію правопорушників, видання окремих нормативних актів для поліпшення стану громадського порядку та громадської безпеки. Поліцейська система тут ґрунтується на щільному поєднанні повноважень органів державної влади й органів місцевого самоврядування у сфері правопорядку.

Поліцейська система Франції включає адміністративну і судову частини. Завдання останньої полягають в документальному оформленні вчиненого правопорушення, збиранні відповідних доказів і розшуку правопорушників, котрі його вчинили. Завданнями адміністративної поліції (поліції чи жандармерії) є підтримання правопорядку, виявлення правопорушень, які посягають на громадський порядок, і передача судовій поліції матеріалів для розслідування. Жандармерія Франції обслуговує 90% території країни та підпорядкована Міністерству оборони, а поліція обслуговує 10% території та підпорядкована Міністерству юстиції. Організація роботи їх служб подібна до роботи чергових служб в Україні, використовуються аналогічні методи діяльності.

Слід зазначити, що діяльність судової поліції має каральний (репресивний) характер, а адміністративної поліції – превентивний характер. Так, судова поліція покликана забезпечити невідворотність покарань за вчинені правопорушення, що водночас призводить до зменшення кількості правопорушень, до чого прагне й адміністративна поліція [3].

Особливостями відзначається структура поліції у Німеччині, де правоохоронна система включає два рівні: федеральний та суб'єктів федерації (земель). В одних землях (Нижня Саксонія, Північна Рейн-Вестфалія, Саарланд, Шлезвінг-Гольштейн) поліція – державний орган, в інших (Баварія, Гессен) – це фактично муніципальна установа. Взаємодія поліцейських сил першого та другого рівнів здійснюється шляхом розроблення й укладення угод між МВС Німеччини і МВС земель, а також через постійно функціонуючу раду міністрів внутрішніх справ земель. Поліція загальнодержавного рівня зазвичай складається з поліції охорони громадського порядку (охоронної поліції, кримінальної поліції, поліції швидкого реагування та поліції бундестагу. На земельному рівні останню замінює поліцейська адміністрація. Тобто поліцейська система Німеччини включає спеціалізовані поліцейські відомства. Проте структурні особливості такої поліції практично залежить від традицій, історичних умов, матеріально-фінансових можливостей адміністративно-територіальних утворень. Система класичних німецьких поліцейських відомств федерального рівня не включає підпорядковані непрофільним федеральним міністерствам служби, які мають автономний статус та широку юрисдикцію в галузі правоохоронної діяльності, виконують завдання поліції в окремих

сферах: 1) федеральна залізнична поліція; 2) транспортна і повітряна поліцейські служби; 3) військова поліція; 4) служба поштової поліції; 5) служба кримінальних розслідувань митного відомства. Такі спеціальні підрозділи федерального рівня є специфічними суб'єктами правоохоронної діяльності Німеччини, що глибоко інтегровані до системи забезпечення внутрішньої безпеки [4].

На думку деяких вчених, в Україні можливе наближення до німецької моделі організації розслідування злочинів, з метою процесуальної економії часу й коштів, проте доцільність поєднання в одному суб'єкті досудового провадження різних повноважень є сумнівною й на сучасному етапі не відповідає принципам кримінального судочинства України, яке орієнтується на максимальне розмежування компетенції оперативних та слідчих підрозділів.

Отже, у сучасних країнах Європейського Союзу спостерігається значне розширення повноважень поліції у розслідуванні злочинів, що супроводжується спрощенням процедур арештів та обшуків. Поліція фактично самостійно веде більшість кримінальних справ, оскільки судді та прокуратура делегують їй значну частину своїх функцій. У деяких країнах, як Німеччина, Франція, Італія, та скандинавські держави, поліція має широкі права, що дозволяють оперативно затримувати підозрюваних та проводити обшуки. Також у багатьох країнах впроваджені реформи, спрямовані на демократизацію та підвищення професіоналізму правоохоронних органів, а громадськість активно залучається до підтримки поліції, що підвищує рівень довіри до неї.

Список використаних джерел:

1. Penkov S. V., Voloshyna M. O. Improving the legislation regulating operational and investigative activities as an urgent requirement of our time. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. Is. 26. P. 4. P. 3–9. DOI: 10.30890/2567-5273.2023-26-04-016.
2. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
3. Лошицький М. В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 181 с.
4. Голодник Ю. А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини: досвід для України. *Young Scientist*. 2023. № 10(122). С. 153–159. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-30>.

Шерстюк Ганна Миколаївна
кандидат юридичних наук
доцент кафедри адміністративного права
і процесу факультету підготовки фахівців
для органів превентивної діяльності
Національної поліції ОДУВС

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗАБОРОНИ СВАВІЛЛЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасному суспільстві питання правової регламентації та контролю за додержанням закону стає надзвичайно актуальним, особливо коли йдеться про правовідносини у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Однією із ключових проблем, що вимагає негайного вирішення, є запобігання та недопущення свавілля в адміністративній публічній сфері, зокрема в діяльності Національної поліції України [1].

Взагалі, заборона свавілля в адміністративному праві визначається як необхідна складова системи правового регулювання для забезпечення авторитету влади, підкреслюючи пріоритет прав громадян та недопустимість зловживань з боку всіх без виключення публічних службовців, до кола яких відносяться і співробітники поліції.

В сучасному світі актуальність даної теми підсилюється необхідністю побудови відкритої, прозорої та відповідальної української поліції, основними завданнями якої є забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави. протидія злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Величезний обсяг інформації, що обробляється структурними підрозділами Національної поліції України, створює потребу в чітких правилах та механізмах контролю за їхнім використанням. Заборона свавілля стає необхідною умовою для збереження демократичних цінностей та правової держави.

Мета цієї роботи полягає насамперед у дослідженні, аналізі та розумінні механізмів, які спрямовані на запобігання та протидію зловживанню владою в адміністративній сфері.

Термін «свавілья» і похідні від нього застосовуються для оцінки дій, які суперечать природним законам людського життя, незалежно від того, чи порушують вони чинне законодавство. Наприклад, у статті 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права вживається термін "свавільне" поруч із "незаконним", стверджуючи, що "ніхто не повинен піддаватися свавільному чи незаконному втручанням у його особисте чи сімейне життя" [2].

Також у статті 37 Конвенції про права дитини [3] вказується, що країна повинна захищати дітей від незаконного чи свавільного обмеження свободи.

Свавільне поводження взагалі може визначатися як надмірне вживання владних повноважень або недодержання законних процедур адміністративними органами чи посадовими особами. Це може включати в себе прояви недбалості, зловживання владою, порушення прав громадян чи інших суб'єктів правовідносин.

Свавільне поводження може виявлятися в безпідставному обмеженні прав і свобод осіб, неправомірному втручанні в їхні законні інтереси або недотриманні установлених законом процедур. У багатьох юрисдикціях владні органи та посадові особи зобов'язані діяти в межах закону та захищати права та свободи громадян.

Заборона свавілля в адміністративному праві пов'язана з принципом верховенства права, закріплений ст. 8 Конституції України [4]. Частиною 2 ст. 19 Конституції України передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. У такому разі вислів «законами України» необхідно розуміти у широкому сенсі, тобто як систему усіх існуючих юридичних актів. У іншому разі це означало б, що посадові і службові особи можуть порушувати вимоги щодо власної компетенції, сформульовані, скажімо, у підзаконних юридичних актах, наприклад у постановах Кабінету Міністрів України.

Принцип верховенства права передбачає, що жодна людина не є вище права, що нікого не може бути карано державою, окрім як за порушення приписів права, і що нікого не може бути притягнуто до відповідальності за правопорушення інакше, ніж порядком, що його встановлено приписами права.[5] Отже, цей принцип передбачає, що влада обмежується законом. Жодна влада, ні державна, ні посадова, не повинна вчиняти дій, які не передбачені чи суперечать закону. Цей принцип забезпечує правову стабільність, захищає права та свободи громадян від свавільних втручань і визначає правила для всіх суб'єктів правових відносин.

В адміністративному праві існують механізми та інструменти, які мають запобігти свавіллю та забезпечити законність та справедливість в діяльності державних органів[6]. До таких механізмів відносяться адміністративні судові процедури, контроль за діяльністю органів внутрішніх справ, служб безпеки тощо. Органи влади повинні діяти в межах своєї компетенції та відповідно до закону, і будь-які вияви свавілля підлягають правовій відповідальності.

Отже, в контексті адміністративного права, де забезпечення порядку, справедливості та правової стабільності є важливими завданнями, заборона свавілля визнається однією з ключових принципів. Принцип верховенства права ставить інтереси громадян та суспільства на перший план, утверджуючи, що навіть владні органи повинні діяти в рамках закону та в межах наданих їм повноважень. Заборона свавілля в адміністративному праві служить гарантією

від того, щоб державна влада не використовувала свої повноваження для власних корисливих цілей або на шкоду прав та свобод громадян.

Важливо враховувати, що впровадження заборони свавілля в адміністративному праві допомагає підтримувати довіру громадян до влади, зокрема до поліції України, та утримувати її в межах суворого правового контролю. Враховуючи засади верховенства права, можна забезпечити рівноправ'я, справедливість та визнання основних прав людини в адміністративних процесах.

Таким чином, заборона свавілля в є не лише закріпленою нормою, але й необхідною умовою ефективного функціонування правової держави.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію. Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Документ № 995_043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Документ № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

4. Конституція України від 28 червня 1996 року. Документ № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

5. Бочарова В. «Захист від свавілля адміністративного органу реалізується через механізми судового контролю: практика ЄСПЛ», 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/205886-zakhist-vid-svavillya-administrativnogo-organu-realizuyetsya-cherez-mekhanizmi-sudovogo-kontrolyu-praktika-yespl>

6. Заборона свавілля суб'єктів владних повноважень крізь призму практики ЄСПЛ. М. Ю Вербіцька. Тернопіль 2021. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/18>

7. Мельник-Томенко Ж. М. Принцип верховенства права як універсальна засада адміністративного судочинства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2019, 6: 84-89. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2019/21.pdf

8. Кривенький О. Дискреція - межі дозволеного або свавілля без меж? URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1776:diskreetsiya-mezhi-dozvolenogo-abo-svavillya-bez-mezh&catid=8&Itemid=350

Ястремська Наталя Миколаївна
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецький державний університет внутрішніх справ,
к.е.н., доцент

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ - ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

Під час воєнної агресії російської федерації проти України, правоохоронні органи зіштовхнулися з надзвичайними викликами у своїй роботі, переважно у сфері безпеки, на які потребували оперативного реагування. Організаційні та інші проблеми, які виникли, вплинули на здатність правоохоронних органів ефективно виконувати свої обов'язки щодо забезпечення національної безпеки України в різних аспектах. У той же час суспільство висловило чітке прагнення до рішучих та позитивних змін у всіх сферах життя, включаючи правоохоронну сферу.

11 травня 2023 року Президент України Указом № 273/2023 схвалив Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки [1].

Один з пріоритетних напрямів реформування правоохоронних органів, відповідно до затвердженого Комплексного стратегічного плану, полягає в розвитку відкритості, прозорості, підзвітності та незалежності шляхом посилення системної взаємодії з громадськими організаціями у сфері боротьби з злочинністю. Це включає:

- Зміцнення механізмів демократичного цивільного контролю.
- Сприяння активній участі громадянського суспільства у співпраці з правоохоронними органами та прокуратурою.
- Забезпечення доступу до публічної інформації та підвищення громадської свідомості щодо різних аспектів діяльності правоохоронних органів та прокуратури.
- Проведення регулярного зовнішнього соціологічного моніторингу діяльності правоохоронних органів та прокуратури.
- Щорічне публікування звітів для ЗМІ та громадськості з акцентом на реформи, підзвітність та добросовісність.

Ще одним важливим нормативним документом, що стосується співпраці між правоохоронними органами та громадськістю, є Концепція взаємодії органів прокуратури з громадами, відома як "Прокурор громади". В цьому документі висвітлено значення довгострокового ініціативного партнерства між прокуратурою, правоохоронними органами, громадами та громадськими організаціями, включаючи ветеранські та волонтерські організації, заклади освіти та бізнес-асоціації. Головна мета цієї співпраці полягає у забезпеченні

ефективного вирішення проблем безпеки в громадах, підвищенні громадської безпеки, запобіганні кримінальним правопорушенням та, внаслідок цього, поліпшенні якості життя членів громад. Усі учасники цієї співпраці спільно прагнуть до того, щоб система правосуддя стала більш орієнтованою на потреби людини, була динамічною та доступною, а також щоб ефективно використовувати громаду як партнера у боротьбі зі злочинністю.

Отже, співпраця між органами правопорядку та громадою стає все більш важливим пріоритетним напрямком стратегії реформування правоохоронних органів. Цей підхід відображає необхідність зміни у взаємодії між правоохоронними структурами та суспільством, щоб забезпечити більш ефективну, прозору та відповідальну роботу правоохоронних органів.

По-перше, взаємодія між правоохоронними органами та громадою забезпечує збільшення довіри громадян до правоохоронних структур. Зокрема, це може бути досягнуто шляхом відкритості, активного включення громадськості в процеси прийняття рішень, а також спільної розробки стратегій боротьби з протиправною діяльністю та забезпеченням громадського порядку. Такий підхід робить правоохоронні органи більш доступними та зрозумілими для громадян, що в свою чергу сприяє покращенню взаємин та підвищенню ефективності їх роботи.

По-друге, співпраця органів правопорядку з громадою дозволяє швидше виявляти та реагувати на потреби суспільства у сфері правоохоронної діяльності. Громада може виступати у ролі інформатора, надавати важливі відомості щодо порушень правопорядку та виявлення потенційних загроз безпеці. Така взаємодія сприяє збільшенню ефективності протидії злочинності та забезпечує більш швидке та адекватне реагування на виклики, що стоять перед правоохоронними органами.

По-третє, активне включення громадськості в процес реформування правоохоронних органів сприяє підвищенню їх відповідальності та прозорості перед суспільством. Громадськість має право на доступ до інформації про діяльність правоохоронних структур, а також на здійснення контролю за їх діями. Це важливо для підтримки демократичних цінностей та забезпечення високого рівня довіри до правоохоронних органів.

Отже, можна зробити висновок, що співпраця між органами правопорядку та громадою є важливим елементом стратегії реформування правоохоронних органів. Цей підхід сприяє покращенню ефективності роботи правоохоронних структур, збільшенню безпеки громади та підвищенню рівня довіри між правоохоронними органами та громадою.

Список використаних джерел:

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата

звернення: 17.10.2023)

2. Про затвердження Концепції взаємодії органів прокуратури з громадами ("Прокурор громади") : Наказ Генерального прокурора № 224 від 11.08.2023. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0224905-23#Text> (дата звернення: 17.10.2023)

СЕКЦІЯ 3. ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Абдель Фатах Анна Станіславівна

доктор філософії

доцент кафедри цивільного та господарського права

Криворізького навчально-наукового інституту

Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Права людини та економічна безпека тісно пов'язані, утворюючи основу індивідуального добробуту та соціальної стабільності. Економічна безпека, яка стосується здатності людей задовольняти основні потреби, такі як їжа, житло, охорона здоров'я та освіта, життєво важлива для повної реалізації прав людини.[1] У контексті Європейського Союзу (ЄС) ці концепції взаємопов'язані, з особливим наголосом на забезпеченні справедливого доступу до економічних ресурсів і можливостей. Оскільки Україна прагне до більш тісної інтеграції з ЄС, розуміння важливості економічної безпеки та прав людини в цьому контексті має важливе значення як для її уряду, так і для її громадян.

Європейський Союз постійно бере на себе лідерство в захисті прав людини та економічної безпеки, гарантуючи, що всі громадяни мають справедливі умови праці, соціальний захист і право на економічну стабільність. Це зобов'язання відображено у таких важливих документах, як Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка визнає взаємозв'язок громадянських, соціальних, політичних та економічних прав. Хартія забезпечує різні права, пов'язані з економічною безпекою, такі як право на працю, право на соціальний захист і право на освіту.[2]

Європейська соціальна хартія пропонує всеосяжну основу для захисту соціальних та економічних прав, які включають справедливу оплату праці, соціальне забезпечення та захист від бідності. Ці права є життєво важливими для того, щоб люди досягли економічної стабільності та повною мірою користувалися своїми правами людини. Наприклад, доступ до належного житла та медичного обслуговування є не лише питанням соціальної справедливості; це також важливо для заохочення участі в економіці та пом'якшення нерівності.

Відданість ЄС зміцненню економічної безпеки та подоланню соціальної нерівності додатково підкреслюється його підтримкою Цілей сталого розвитку, особливо тих, які спрямовані на подолання бідності, зміцнення систем соціального захисту та забезпечення гідної роботи для кожного. Ці цілі є

критично важливими для ЄС, щоб ефективно підтримувати економічну безпеку своїх громадян у глобальному ландшафті, що постійно змінюється. Різноманітні глобальні економічні тенденції та виклики впливають як на спроможність ЄС, так і України захищати економічні права та безпеку людей для свого населення.

Глобалізація відкрила економічні можливості, але вона також посилила нерівність як всередині, так і між націями. Хоча деякі регіони процвітали завдяки збільшенню торгівлі та інвестицій, інші зіткнулися з більшою економічною вразливістю. Маргіналізовані громади та ті, хто має нестабільну роботу, особливо стикаються з ескалацією труднощів. Наприклад, у таких конкурентоспроможних глобальних галузях промисловості, як виробництво, працівники часто стикаються із стабільною заробітною платою або втратою робочих місць, у той час як сектори, які розвиваються завдяки технологічному прогресу, користуються нагородами підвищення продуктивності та доходу.

Всередині ЄС, хоча заможнішим державам-членам, таким як Німеччина та Франція, вдалося скористатися перевагами глобалізації, багато країн Південної та Східної Європи, включаючи Грецію, Болгарію та Румунію, стикаються з такими економічними проблемами, як високий рівень безробіття та нерівність доходів. Згідно зі звітом Європейської комісії за 2022 рік, 21,7% громадян ЄС знаходяться під загрозою бідності або соціальної ізоляції, що вказує на ступінь економічної нерівності в Європі.[3] Ця прогалина не лише ставить під загрозу економічну безпеку особи, але й підриває ширшу систему прав людини, обмежуючи доступ до систем охорони здоров'я, освіти та соціального захисту.

Розвиток автоматизації, штучного інтелекту (ШІ) та цифрових технологій суттєво змінює світовий ринок праці. Хоча ці технології забезпечують значне підвищення продуктивності та відкривають нові можливості для працевлаштування, вони також призводять до зменшення традиційних робочих місць, особливо в таких галузях, як виробництво, сільське господарство та логістика. Згідно з прогнозом Всесвітнього економічного форуму у звіті про майбутнє робочих місць (2020), до 2025 року автоматизація може призвести до втрати 85 мільйонів робочих місць у всьому світі.[4]

У відповідь ЄС просуває План дій цифрової освіти, щоб перекваліфікувати та підвищити навички працівників, щоб адаптуватися до вимог цифрової економіки.[5] Ці зусилля спрямовані на те, щоб робоча сила залишалася конкурентоспроможною, одночасно усуваючи ризики, пов'язані з автоматизацією робочих місць.

Для України, де робочі місця в сільському господарстві та важкій промисловості є життєво важливими, адаптація до цього технологічного зрушення є важливою. Для забезпечення економічної безпеки в цю нову цифрову еру необхідні інвестиції в освіту, розвиток навичок і соціальний захист — сфери, на які ЄС наголошує для своїх держав-членів. Майбутнє членство

України в ЄС вимагатиме подібних зусиль для підтримки економічної стабільності її робочої сили.

Зміна клімату – ще одна актуальна глобальна проблема, яка безпосередньо впливає на економічну безпеку. Почастішання стихійних лих, зміни в моделях сільського господарства та дефіцит ресурсів призводять до економічної нестабільності, особливо у вразливих районах. У Європі такі південні країни, як Іспанія, Італія та Греція, вже борються з посухами, лісовими пожежами та екстремальними погодними умовами, які становлять загрозу для їхніх сільськогосподарських секторів та економіки.

Європейська зелена угода, започаткована у 2019 році, представляє комплексну стратегію ЄС щодо боротьби зі зміною клімату, одночасно сприяючи економічному зростанню через зелену економіку. Він спрямований на скорочення викидів парникових газів, сприяння відновлюваній енергетиці та перехід до економіки замкнутого циклу, створюючи нові робочі місця в зелених галузях промисловості.[6] Ця стратегія розроблена для забезпечення довгострокової економічної стабільності шляхом забезпечення того, щоб майбутнє зростання було екологічно стійким та інклюзивним.

Інтеграція України в ЄС може відіграти вирішальну роль у вирішенні екологічних проблем, з якими вона стикається. Оскільки Україна значною мірою залежить від сільського господарства та енергоємних галузей промисловості, вона особливо вразлива до економічних потрясінь, пов'язаних зі зміною клімату. У рамках процесу вступу до ЄС Україні необхідно буде привести свої екологічні стандарти у відповідність до стандартів ЄС, що дає можливість посилити її економічну безпеку за допомогою практик сталого розвитку.

Для України економічна безпека є життєво важливим аспектом її ширшого порядку денного у сфері прав людини, особливо враховуючи складність конфлікту та економічної трансформації. Прагнення країни приєднатися до ЄС впливає з бажання прийняти політичні та економічні стандарти ЄС, які охоплюють права людини, соціальну справедливість та економічну безпеку. З 2014 року Україна зіткнулася зі значними економічними проблемами через триваючий конфлікт з Росією. Війна призвела до масового руйнування інфраструктури, переміщення мільйонів людей і серйозно вплинула на національну економіку. Східні регіони України, де зосереджена значна частина конфлікту, особливо постраждали від економічного занепаду, коли такі галузі, як видобуток вугілля та виробництво сталі, зазнали краху під тиском війни.[7] Відбудова цих галузей і відновлення економічної безпеки буде довгостроковим викликом для України.

Триваючий конфлікт погіршив існуючу економічну диспропорцію, особливо вплинувши на сільські та переміщені громади, які стикаються з підвищенням рівня бідності та безробіття. Ця війна створила значне навантаження на системи соціального захисту України, ускладнивши доступ

громадян до основних послуг і ресурсів, необхідних для економічної стабільності.

Шлях України до членства в ЄС є потенційним вирішенням проблем її економічної безпеки. Угода про асоціацію, підписана між Україною та ЄС у 2014 році, є важливою віхою в зусиллях України щодо інтеграції до єдиного європейського ринку. Ця угода надає Україні доступ до фінансування та інвестицій ЄС, а також торговельну та економічну підтримку, спрямовану на модернізацію її економіки та посилення соціального захисту. Окрім торгівлі та інвестицій, Угода підкреслює важливість узгодження стандартів праці, екологічної політики та заходів соціального захисту з стандартами ЄС. Таке узгодження дозволить Україні зміцнити свою економічну безпеку шляхом покращення умов праці, розширення доступу до соціального забезпечення та сприяння більш справедливій економіці.[8]

Права людини та економічна безпека мають вирішальне значення як для індивідуального, так і для суспільного добробуту, особливо в умовах, коли країни прагнуть приєднатися до Європейського Союзу. Для України ці питання стають дедалі важливішими, оскільки вона прагне до тісніших зв'язків з ЄС. З глобальними економічними викликами, такими як технологічний зрив і зміна клімату, які змінюють ландшафт економічної безпеки, відданість України стандартам ЄС відкриває шлях до підвищення стабільності та захисту для її громадян. Зміцнюючи свої системи соціального захисту, підвищуючи стандарти праці та заохочуючи сталий розвиток, Україна може забезпечити взаємодоповнення економічної безпеки та прав людини на шляху до ЄС.

Список використаних джерел:

1. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/> (date of access: 04.09.2024).

2. The Council of Europe: guardian of Human Rights, Democracy and the Rule of Law for 700 million citizens - Portal - www.coe.int. *Portal*. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (date of access: 04.09.2024).

3. Annual activity report 2022 - Publications Office. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/publications/annual-activity-report-2022-publications-office_en (date of access: 04.09.2024).

4. The Future of Jobs Report 2020. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2020/in-full/>.

5. European Commission, official website. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/index_en (date of access: 04.09.2024).

6. The European Green Deal. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (date of access: 04.09.2024).

7. Congress of Nations and States Congress of Nations and States. *Congress of Nations and States* and *States* -.

URL: https://cnsintl.net/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwpP63BhDYARIsAQkATZ0eT1DxJAQO9B0dTRneNyXcvg7NbsbIZenmh8ou5NZAC8RXvI3DK0aAjEhEALw_wcB (date of access: 04.09.2024).

8. EUR-Lex - 22014A0529(01) - EN - EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22014A0529(01)) (date of access: 04.09.2024).

ГАПОНЕНКО Валерія

студентка 4-го курсу факультету № 2

*Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ*

ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян

*доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового інституту*

*Донецький державний університет внутрішніх справ
кандидат економічних наук., доцент*

РОЗБУДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: УЗГОДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ

Україна, як держава, яка прагне до більш тісної інтеграції з європейськими та міжнародними інституціями, приєдналася до багатьох міжнародних та європейських нормативних актів, спрямованих на захист економічних прав своїх громадян. Ці акти спрямовані на підтримку прав людини, трудових прав, соціального захисту та економічної безпеки, наближення України до світових та європейських стандартів.

Ось основні міжнародні та європейські нормативні акти, до яких приєдналася Україна, які захищають економічні права громадян:

1. Міжнародні нормативні акти

а. Загальна декларація прав людини (Universal Declaration of Human Rights (UDHR), 1948) [1].

Україна є членом ООН і схвалила принципи ЗДПЛ, яка містить ключові положення щодо економічних прав [2]:

Стаття 22: Право на соціальне забезпечення.

Стаття 23: Право на працю, рівну оплату праці та сприятливі умови праці.

Стаття 25: Право на достатній рівень життя, включаючи доступ до їжі, одягу, житла та медичного обслуговування.

б. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) (1966)) [2].

Україна ратифікувала МПЕСКП у 1973 році. Цей ключовий міжнародний договір спрямований на захист економічних прав, зокрема [2]:

Стаття 6: Право на працю, включаючи справедливу заробітну плату та рівні можливості.

Стаття 7: Право на справедливі та сприятливі умови праці.

Стаття 9: Право на соціальне забезпечення.

Стаття 11: Право на достатній життєвий рівень, включаючи право на достатнє харчування, одяг і житло.

в. Конвенції Міжнародної організації праці (International Labour Organization (ILO)) [2].

Україна є членом Міжнародної організації праці (МОП) і ратифікувала низку конвенцій МОП, які захищають економічні права працівників. Основні конвенції МОП, до яких приєдналася Україна, включають:

Конвенція МОП № 87 про свободу асоціації та захист права на об'єднання.

Конвенція МОП № 98 про право на організацію та ведення колективних переговорів.

Конвенція МОП № 102 про соціальне забезпечення (мінімальні стандарти), яка встановлює мінімальні стандарти соціального забезпечення, включаючи медичне обслуговування, допомогу по безробіттю та пенсії за віком.

Конвенція МОП № 100 про рівну винагороду, яка забезпечує рівну оплату за працю рівної цінності для чоловіків і жінок.

д. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) (1979)) [2].

Україна ратифікувала CEDAW у 1980 році, яка захищає економічні права жінок, зокрема у сферах зайнятості, соціального забезпечення та рівного ставлення на робочому місці.

д. Європейська соціальна хартія (European Social Charter) переглянута у 1996р. [2].

Україна ратифікувала Європейську соціальну хартію (переглянуту) у 2006 році. Ця хартія, яка діє під наглядом Ради Європи, гарантує широкий спектр економічних і соціальних прав, зокрема:

Стаття 1: Право на працю.

Стаття 4: Право на справедливу винагороду.

Стаття 12: Право на соціальне забезпечення.

Стаття 13: Право на соціальну та медичну допомогу.

Стаття 16: Право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист.

Стаття 30: Право на захист від бідності та соціальної ізоляції.

ф. Конвенція про права людей з інвалідністю (Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) (2006)) [2].

Україна ратифікувала КПП у 2010 році, яка захищає економічні права людей з інвалідністю, забезпечуючи їм доступ до працевлаштування, соціального забезпечення та належного рівня життя без дискримінації.

2. Європейські нормативні акти

а. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною (Association Agreement between the European Union and Ukraine (2014)) [3].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС є комплексною угодою, яка охоплює політичну, економічну та правову інтеграцію між Україною та ЄС. Глава 21 Угоди присвячена зайнятості, соціальній політиці та рівним можливостям, наголошуючи на відповідності України трудовим стандартам ЄС та соціальному захисту [2].

Розділ 13: Торгівля та сталий розвиток, сприяння економічним правам та стабільній зайнятості [2].

Угода також заохочує реформи в системі соціального забезпечення України, політику ринку праці та антидискримінаційне законодавство.

б. Європейська конвенція з прав людини (European Convention on Human Rights (ECHR) (1950)) [4].

Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини в 1997 році, яка, хоча в основному зосереджена на громадянських і політичних правах, також опосередковано захищає економічні права через такі положення, як:

Стаття 1 Протоколу № 1: Захист власності, забезпечення прав осіб на мирне володіння своєю власністю, включаючи економічні активи [2].

в. Європейська опора соціальних прав (European Pillar of Social Rights (2017)) [2].

Хоча Україна не є членом Європейського Союзу, Європейські опори соціальних прав є орієнтиром для майбутнього узгодження України зі стандартами ЄС щодо соціальних та економічних прав. Угода про асоціацію проклала шлях для прийняття Україною принципів Основи, таких як [3]:

Принцип 6: Чесні умови праці.

Принцип 12: Соціальний захист.

Принцип 14: Адекватний мінімальний дохід.

Ці принципи є частиною поточних реформ в Україні з модернізації трудового законодавства та соціального захисту.

д. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention) (1997)) [2].

У 2002 році Україна приєдналася до Ов'єдської конвенції, яка гарантує право громадян на отримання згоди на лікування та захищає їх право на соціальне та медичне забезпечення.

Україна приєдналася до низки міжнародних та європейських нормативних актів, спрямованих на захист економічних прав громадян, приведення у відповідність до світових та європейських стандартів. Основні

правові інструменти включають МПЕСКП, Європейську соціальну хартію, Угоду про асоціацію між Україною та ЄС та кілька ключових конвенцій МОП. Ці рамки є основою для постійних зусиль України щодо забезпечення громадянам права на працю, соціальне забезпечення та достатній рівень життя відповідно до міжнародних та європейських норм.

Список використаних джерел:

1. ASEAN, Human Rights Declaration (AHRD) and the Phnom Penh Statement on the Adoption of the AHRD. 2013 URL: [http://www.asean.org/storage/images/resources/ASEAN_Publication/2013_\(7_Jul\)_ASEAN_Human_Rights_Declaration_\(AHRD\)_and_Its_Translation.pdf](http://www.asean.org/storage/images/resources/ASEAN_Publication/2013_(7_Jul)_ASEAN_Human_Rights_Declaration_(AHRD)_and_Its_Translation.pdf)

2. Сус М. С. Конституційні засади державного захисту конкуренції в Україні у контексті досвіду Європейського Союзу : дис. ... д-а філософії [спец. 081 - Право] / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2023. 254 с. Дата захисту : 17.01.2024.

3. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. 2013. № 8. С.12-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2013_8_6.

4. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини від 04.11.1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004/print1389988659002889

Киян Дмитро Володимирович

аспірант

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса

ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Державний контроль є обов'язковою складовою адміністративно-правового регулювання у всіх сферах життєдіяльності суспільства, адже регулюючі нормативні положення мають не лише виражатися в документованій формі, але й гарантовано виконуватися. Так, у відповідності до п. 6 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»: [1] центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції на основі та на виконання актів законодавства видають накази, організовують і контролюють їх виконання.

Питанням теоретико-правових засад і реалізації контролю, у тому числі й державного, за відповідними напрямками діяльності приділяється значна увага. У цьому аспекті хотілося б відмітити наукові праці таких учених, як Андрійко О. Ф., Бринч М. М., Долгополов А. М., Захаров Є. Ю., Казанчук І. Д., Ключко А. М., Колпаков В. К., Мосьондз С. О., Музичук О. М., Наливайко Т. В.,

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

Поклад О. В., Стеценко С. Г., Хіміч О. М., Шемшученко Ю. С., Шматько В. Г. та ін. Поняття, зміст та характеристики державного контролю були дослідженні, однак проблеми визначення сутності державного контролю в сфері публічних закупівель потребують подальшого наукового опрацювання.

На думку Мосьондз С.О., контроль- це вид діяльності, який полягає в тому, що суб'єкт контролю здійснює перевірку та облік того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції [2, с.105].

З теоретичної точки зору «контроль» – це організаційно-правовий спосіб забезпечення законності й дисципліни, що характеризується спостереженням і перевіркою правомірності діяльності об'єкта контролю та фактичної відповідності тих чи інших дій вимогам чинного законодавства з можливістю втручання в оперативно-господарську та виробничу діяльність для усунення виявлених недоліків [3, с. 195].

На думку Стеценко С.Г., під державним контролем слід розуміти одну з функцій державного управління, що полягає в оцінюванні правдивості діяльності об'єкту контролю та здійснюється відповідними державними органами та посадовими особами [3, с. 198].

В Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [4] надано визначення: державний контроль- діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Аналізуючи наведене надамо власне визначення державного контролю в сфері публічних закупівель – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення, запобігання та припинення порушенням вимог законодавства суб'єктами публічних закупівель.

Норми Закону України «Про публічні закупівлі» [5] до суб'єктів державного контролю в сфері публічних закупівель відносять: а) Рахункову палату, б) Антимонопольний комітет України, в) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Вказані суб'єкти здійснюють контроль у сфері публічних закупівель у межах своїх повноважень, визначених Конституцією та законами України.

При цьому суб'єкти державного контролю у сфері публічних закупівель, не мають права втручатися в проведення закупівель [5].

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю визначається нормами Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [4] та є уповноваженим Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю (далі - ЦОДФК).

Відповідно до норм статті 2 «Головні завдання ЦОДФК» [4]: Головними завданнями органу державного фінансового контролю є: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, ... дотриманням законодавства про закупівлі... за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні.

Державний фінансовий контроль забезпечується ЦОДФК через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі.

Наступним суб'єктом здійснення державного контролю за публічними закупівлями є Рахункова Палата. Відповідно до норм Закону України «Про Рахункову палату» [6] проводить заходи державного зовнішнього фінансового контролю шляхом здійснення фінансового аудиту, аудиту ефективності, аудиту відповідності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів.

Рахункова палата:

1) здійснює фінансовий аудит, аудит ефективності та аудит відповідності щодо: здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету (ст 7 Закону України «Про Рахункову палату» [42]);

Стаття 13. Особливості здійснення державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо виконання державного замовлення та здійснення закупівель Закону України «Про Рахункову палату» [6] передбачає: «...2. Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) щодо здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету проводиться Рахунковою палатою стосовно всіх стадій закупівель і включає перевірку та аналіз законності та ефективності здійснення закупівель, дотримання передбачених процедур, оцінку своєчасності отримання товарів, послуг та проведення робіт, а також аналіз стану прозорості та додержання встановлених принципів здійснення закупівель».

Відповідно до норм ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [7], основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині: здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель.

Стаття 6⁻¹. Антимонопольний комітет України як орган оскарження у сфері публічних закупівель Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [7].

Антимонопольний комітет України як орган оскарження у сфері публічних закупівель має повноваження, визначені Законом України "Про публічні закупівлі" [5], а також такі повноваження:

- 1) утворювати Комісію (комісії) з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;
- 2) визначати кількість комісій з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;
- 3) затверджувати та оприлюднювати узагальнену практику розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;
- 4) затверджувати та оприлюднювати Регламент роботи Комісії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;
- 5) затверджувати та оприлюднювати методичні рекомендації для Комісії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель щодо специфіки розгляду комісіями скарг.

Аналізуючи наведене надамо власне визначення державного контролю в сфері публічних закупівель – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення, запобігання та припинення порушенням вимог законодавства суб'єктами публічних закупівель.

Державний контроль здійснюється за допомогою відповідних методів контролю: державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівлі та моніторингу закупівлі.

Пропонуємо внести зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», щодо визначення конкретного центрального органу державної влади, наприклад, Державної аудиторської служби, що буде здійснювати державний фінансовий контроль за публічними закупівлями.

Список використаних джерел:

1. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. №38. Ст. 385.
2. Мосьондз С.О. Адміністративне право України (Мосьондз С.Оу визначеннях та схемах): навч. посіб. К.: Атіка, 2008. 272с.
3. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посібн. К. : Атіка, 2007. 624 с.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 квітня 2007 року №877-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#> (дата звернення 20.04.2024 року).
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 року № 922-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19> (дата звернення: 01.05.2024р).
6. Про Рахункову палату: Закон України від 02 червня 2015 року №576-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#> (дата звернення 26.04.2024 року).

7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення 29.04.2024 року).

Кривошлик Микола

*курсант 5 курсу Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник:

Соколовський М.В.

*доцент Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ТА СЕПАРАТИЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

В умовах воєнного стану Україна стикається з численними викликами, пов'язаними з необхідністю захисту національної безпеки та забезпечення економічної стабільності. Однією з головних загроз у цьому контексті є фінансування тероризму та сепаратизму, яке несе в собі серйозні ризики як для державної безпеки, так і для прав людини. В умовах воєнного стану ці загрози значно зростають, оскільки незаконні фінансові потоки можуть підтримувати діяльність терористичних і сепаратистських угруповань, що діють на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій. Даний науковий аналіз присвячений дослідженню правових механізмів протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму в умовах воєнного стану та їх взаємозв'язку із захистом прав людини та економічною безпекою.

Фінансування тероризму визначається як забезпечення або збір коштів з метою їх використання для здійснення терористичних актів або підтримки терористичних організацій. В Україні правові механізми протидії фінансуванню тероризму регулюються низкою законодавчих актів, серед яких ключове місце займає Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [1], Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2]. В умовах воєнного стану ці нормативно-правові акти набувають особливого значення, оскільки дозволяють державі оперативно реагувати на загрози та посилювати контроль за фінансовими потоками, що можуть використовуватися для підтримки ворожих сил.

Одним із прикладів у рамках воєнного стану є використання розширених повноважень державних органів для виявлення та блокування активів осіб, підозрюваних у фінансуванні тероризму чи сепаратизму. Наприклад, у 2022 році було заблоковано рахунки кількох осіб, які підозрювались у фінансуванні

терористичних організацій на сході України. Це демонструє важливість наявності механізмів оперативного реагування та співпраці між Державною службою фінансового моніторингу, Національним банком України, Службою безпеки України та іншими органами.

Законодавство також передбачає кримінальну відповідальність за фінансування тероризму відповідно до ст. 258-5 Кримінального кодексу України [3]. Вона охоплює дії, пов'язані з наданням або збором коштів чи іншого майна з метою використання їх для фінансування тероризму, та передбачає суворі санкції, включаючи позбавлення волі на значні строки.

Фінансування сепаратизму є окремим викликом у контексті збройного конфлікту та агресії проти України. На відміну від тероризму, який має чітке визначення у міжнародному праві, фінансування сепаратизму регулюється переважно національним законодавством. У законодавстві України під сепаратизмом розуміються дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності держави, що передбачає також фінансування таких дій. В умовах воєнного стану фінансування сепаратистських рухів стає особливо небезпечним, оскільки воно може використовуватися для підтримки збройних формувань, діяльності пропагандистських структур та підривної діяльності в тилу.

Прикладом може бути ситуація з виявленням фінансових потоків, спрямованих на підтримку так званих ЛНР та ДНР. Державна служба фінансового моніторингу та Служба безпеки України регулярно здійснюють моніторинг таких транзакцій та приймають рішення про замороження активів і передачу справ до суду. У зв'язку з цим Україна може запровадити національний список терористичних організацій та осіб, подібний до списків, що використовуються у США та Ізраїлі, для заморожування активів і блокування фінансових операцій.

Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану та у боротьбі з фінансуванням тероризму та сепаратизму залишається однією з ключових задач держави. Водночас необхідність забезпечення національної безпеки нерідко стає причиною обмеження окремих прав, що може спричинити конфлікт між цілями забезпечення безпеки та дотриманням прав людини. У контексті воєнного стану особливу увагу слід приділити забезпеченню правової визначеності та прозорості заходів, спрямованих на блокування активів та арешт підозрюваних осіб.

Практика Європейського суду з прав людини підтверджує, що обмеження прав людини, пов'язані з протидією тероризму та сепаратизму, мають бути піддані ретельному судовому контролю, щоб уникнути зловживань. Наприклад, у справі «Авраїмов проти України» від 25 березня 2021 року, ЄСПЛ зазначив, що національні заходи, спрямовані на протидію фінансуванню тероризму, повинні бути зваженими та ґрунтуватися на чітких і прозорих критеріях [6].

Для підвищення ефективності правових механізмів в умовах воєнного стану Україна може розглянути такі конкретні пропозиції: створення

національного реєстру терористичних і сепаратистських організацій та осіб для забезпечення заморожування їхніх активів та блокування фінансових операцій; розширення повноважень фінансових розвідувальних органів для більш оперативного виявлення та розслідування фінансових потоків, що можуть бути пов'язані з тероризмом та сепаратизмом, із залученням інструментів міжнародної співпраці; посилення контролю за діяльністю фінансових установ та неурядових організацій, які можуть використовуватися для прихованого фінансування терористичної та сепаратистської діяльності.

Таким чином, правові механізми протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму в умовах воєнного стану мають бути спрямовані на забезпечення національної безпеки та економічної стабільності, водночас дотримуючись принципів захисту прав людини. Ефективна реалізація цих механізмів вимагає від держави впровадження прозорих процедур, підвищення координації між різними органами влади та забезпечення правової захищеності осіб, що можуть бути піддані обмежувальним заходам. Лише збалансований підхід до правового регулювання у цій сфері може гарантувати досягнення одночасно як безпекових, так і правозахисних цілей.

Список використаних джерел:

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року №638-15. Верховна Рада України. База даних: «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 грудня 2019 року №361-20. Верховна Рада України. База даних: «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року №2341-14. Верховна Рада України. База даних: «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ, пакт від 16 грудня 1966 року. Організація Об'єднаних Націй. База даних: «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 09.09.2024).
5. Європейська конвенція з прав людини : Конвенція від 04 листопада 1950 року. Рада Європи. База даних: «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 09.09.2024).
6. Рішення Європейського суду з прав людини від 25 березня 2021 року у справі «Авраїмов проти України». Європейський суд з прав людини. База даних: «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f72#Text (дата звернення: 09.09.2024).

Кутня Яна
магістрантка факультету № 2
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ
ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян
доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ
кандидат економічних наук., доцент

ВАЖЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Права людини та економічна безпека є центральними для основних цінностей Європейського Союзу. Хартія основоположних прав Європейського Союзу гарантує широкий спектр громадянських, політичних, соціальних та економічних прав, включаючи право на працю, соціальний захист та належні умови життя. Ці права відображають зобов'язання ЄС забезпечити, щоб його громадяни могли жити з гідністю, рівністю та доступом до можливостей.

Економічна безпека означає здатність людини задовольняти свої базові потреби, такі як їжа, житло, охорона здоров'я та освіта, а також брати участь в економіці, маючи стабільну роботу та справедливу заробітну плату. Без економічної безпеки люди не можуть повністю реалізувати свої політичні, громадянські та соціальні права. У контексті ЄС економічна безпека розглядається як необхідна для соціальної згуртованості та процвітання, сприяючи загальній стабільності в країнах-членах.

Загалом кілька глобальних тенденцій змінюють сутність економічної безпеки та захисту прав людини, зокрема:

Глобалізація та технологічний прогрес: глобалізація відкрила ринки та створила можливості для економічного зростання. Однак це також загостило нерівність. Наприклад, у Європі такі країни, як Німеччина та Нідерланди, отримали вигоду від збільшення експорту та зміцнення економіки, південні та східні країни ЄС зіткнулися з більшою економічною диспропорцією. Крім того, технологічний прогрес, сприяючи інноваціям, витісняє працівників у галузях, які залежать від ручної праці, що призводить до втрати робочих місць.

За даними Всесвітнього економічного форуму, автоматизація може витіснити 85 мільйонів робочих місць у всьому світі до 2025 року, водночас створивши 97 мільйонів нових [1]. Однак без підвищення кваліфікації багато працівників можуть залишитися безробітними.

Зростання економічної нерівності: економічна нерівність погіршилася як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Згідно з даними Євростату, у 2022 році 21,6% населення ЄС перебували під загрозою бідності

або соціальної ізоляції [2]. Цей розрив між заможними та тими, хто має менші ресурси, загрожує довгостроковій економічній безпеці та доступу до основних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та гідне житло.

Економічні кризи та пандемії: пандемія COVID-19 підкреслила вразливі місця світової економіки. У 2020 році економіка ЄС скоротилася на 6,1%, що стало найрізкішим падінням в його історії, оскільки підприємства закривалися, а безробіття різко зросло. Хоча відновлення почалося, пандемія виявила прогалини в соціальному захисті, і багато громадян зіткнулися з безробіттям і бідністю. Кількість людей у ЄС, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція, зросла до понад 90 мільйонів до кінця 2020 року [1].

ЄС стикається зі специфічними економічними викликами, зокрема:

Безробіття серед молоді та нестабільна робота: безробіття серед молоді залишається серйозною проблемою в деяких частинах Європи, зокрема в таких країнах, як Іспанія (28,2%) та Греція (33%), згідно з даними Євростату за 2022 рік [2].

Молоді люди частіше перебувають на нестандартній роботі, з тимчасовими контрактами та меншим соціальним захистом, що підриває їх економічну безпеку та перспективи на майбутнє.

Старіння населення. Населення ЄС старіє: у 2022 році 21,1% його населення було віком 65 років і старше [3]. Ці демографічні зміни створюють навантаження на пенсійні системи, системи охорони здоров'я та програми соціального забезпечення. Такі країни, як Італія та Німеччина, де частка людей похилого віку є однією з найвищих, стикаються зі значними проблемами економічної безпеки, оскільки їм важко підтримувати стійкі системи соціального захисту.

Міграція та інтеграція: ЄС продовжує боротися з міграцією як з охоплених війною регіонів, як-от Сирія та Україна, так і з-за своїх кордонів. Інтеграція мігрантів на ринок праці має вирішальне значення для забезпечення їхньої економічної безпеки, але багато з них стикаються з бар'єрами, такими як мова, визнання кваліфікації та дискримінація. За даними Євростату, у 2021 році рівень зайнятості серед громадян країн, які не входять до ЄС, був на 18 процентних пунктів нижчим, ніж для громадян ЄС [2].

Для України економічна безпека та захист прав людини особливо важливі в контексті її прагнень приєднатися до Європейського Союзу. Принципи ЄС щодо прав людини, соціальної справедливості та економічної стабільності узгоджуються з реформаторськими зусиллями України та забезпечують основу для підвищення добробуту її громадян.

Економіка України серйозно постраждала від триваючого конфлікту з Росією, який почався в 2014 році і переріс у повномасштабну війну в 2022 році. За оцінками Світового банку, економіка України скоротилася на 29,2% у 2022 році через руйнування інфраструктури, переміщення мільйонів, а збої в сільськогосподарській і промисловій сфері виробництва [1].

Економічна безпека є гострою проблемою для громадян України, оскільки війна спричинила:

Масове переміщення: за даними УВКБ ООН, станом на середину 2023 року більше 5 мільйонів українців були переміщеними всередині країни, а ще 6,3 мільйона втекли до сусідніх європейських країн. Переміщення призвело до втрати роботи, і багатьом важко знайти роботу в нових регіонах або за кордоном [3].

Руйнування інфраструктури: війна завдала значних збитків інфраструктурі України, зокрема дорогам, заводам і джерелам енергії, які є критично важливими для економіки. Вартість реконструкції станом на квітень 2023 року оцінюється в 411 мільярдів доларів [3].

Зростання інфляції та бідності: у 2022 році інфляція зросла до 20,3%, що призвело до різкого зростання вартості життя. За оцінками українського уряду та Світового банку, до 2023 року рівень бідності в Україні зріс до 24,1% [3].

Бажання України приєднатися до ЄС значною мірою мотивоване потенційними перевагами узгодження зі стандартами ЄС щодо економічної безпеки та прав людини. Основні сфери впливу включають:

Покращені трудові стандарти: Україна має привести своє трудове законодавство у відповідність з правилами ЄС, забезпечивши кращий захист працівників, включаючи стандарти мінімальної заробітної плати, безпеку на робочому місці та антидискримінаційні заходи. Європейський стовп соціальних прав ЄС містить 20 принципів справедливих умов праці, рівних можливостей і соціального захисту, які Україна почала запроваджувати.

Доступ до соціального забезпечення: інтегруючись до ЄС, українські громадяни, особливо ті, що живуть і працюють у країнах-членах ЄС, отримують доступ до надійних систем соціального забезпечення, включаючи медичне обслуговування, допомогу по безробіттю та пенсії. Це значно посилить економічну безпеку мільйонів українців, переміщених по всій Європі.

Приведення України у відповідність із нормами ЄС у сфері прав людини передбачає критичні реформи її судової системи, що забезпечує законний захист економічних прав. Це в свою чергу повинно включати:

Антидискримінаційне законодавство: Україна робить кроки до приведення свого антидискримінаційного законодавства до стандартів ЄС, забезпечуючи більший захист маргіналізованих груп, зокрема жінок, етнічних меншин та людей з обмеженими можливостями. *Acquis communautaire* ЄС, який Україна приймає в рамках процесу вступу до ЄС, містить чіткі вказівки щодо такого захисту.

Верховенство права: зміцнення верховенства права має важливе значення для забезпечення громадянам України доступу до правосуддя та притягнення установ до відповідальності за порушення їхніх економічних прав.

Економічна безпека є надзвичайно важливою для громадян України, оскільки країна прагне глибшої інтеграції з ЄС. Деякі конкретні переваги для громадян України будуть включати:

Створення робочих місць і справедлива заробітна плата: економічна інтеграція з ЄС може призвести до збільшення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які створять стабільні, високооплачувані робочі місця в Україні.

Станом на 2021 рік на країни-члени ЄС припадало 42% загальної торгівлі України, і ця цифра може ще більше зрости з більш тісною інтеграцією [1]. Крім того, прийняття трудових стандартів ЄС забезпечить справедливу заробітну плату та гідні умови праці для всіх.

Соціальний захист і добробут: громадяни України отримують переваги від комплексного соціального захисту ЄС, який охоплює медичне обслуговування, пенсії та страхування на випадок безробіття. Наприклад, ЄС витратив у середньому 27% ВВП на соціальний захист у 2020 році, пропонуючи міцну систему безпеки, яку Україна може прагнути наслідувати [2].

Доступ до ринків праці ЄС: декілька мільйони українців зараз працюють у ЄС. Інтеграція з ЄС формалізувала б їхній доступ до ринків праці, забезпечивши правовий захист, соціальне забезпечення та справедливе ставлення. Це було б особливо важливо для мільйонів українських біженців, які шукають довгострокової стабільності в країнах ЄС.

Оскільки Україна продовжує свій шлях до інтеграції в ЄС, права людини та економічна безпека залишаються вирішальними для стабільності та процвітання країни. Економічна безпека, яка дозволяє громадянам жити з гідністю, стабільністю та доступом до можливостей, є основою для реалізації широких прав людини. Узгодження України з нормами ЄС відкриває шлях до покращення економічних умов і більшого захисту прав, особливо після війни. Майбутнє країни в ЄС обіцяє не лише посилене економічне зростання, але й міцнішу соціальну справедливість, рівність і захист для всіх її громадян.

Список використаних джерел:

1. Стефанішина О.С. Україна — драйвер євроінтеграційних процесів в Європі. *Національна безпека і оборона*, №1-2 (187-188) 2022. С. 68-70.

2. Melnyk V., What will Ukraine's path to the EU look like? The European Integration Program at the Center of Policy and Legal Reform (a member organization of the RPR Coalition). URL: <https://rpr.org.ua/en/news/what-will-ukraine-s-path-to-the-eu-look-like/>

3. Маасікас М. Перемовини про вступ можуть статися швидше, ніж хтось гадає. *Національна безпека і оборона*, №1-2 (187-188) 2022. С.74-76

МАКАРЕНКО Наталія
доцент кафедри цивільного та господарського права факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИКУН Павло
аспірант 2 курсу кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сьогоднішній день одним із основних міжнародних правозахисних інститутів європейської системи захисту прав людини являється Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Рішення та рекомендації ЄСПЛ здійснюють безпосередній вплив на становлення, реформування сучасних національних правозахисних систем та практичне застосування європейських правових стандартів під час прийняття внутрішніх рішень судами.

С. П. Головатий на міжнародній конференції «Вплив практики Європейського суду з прав людини на національне конституційне судочинство» (14 жовтня 2005 р., м. Київ) наголосив, що використання рішень ЄСПЛ - це обов'язок національних судів, зокрема України. У цьому його підтримав суддя М.В. Костицький, на думку якого, ЄСПЛ не є найвищою інстанцією для національних судів; його рішення є обов'язковими для конкретної держави в конкретній справі, а не прецедентом для всіх. [1, с. 154].

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів [2].

ЄСПЛ наголошує, що поняття «майно» у першій частині статті першої Першого протоколу до Конвенції має автономне значення, яке не обмежується правом власності на речі матеріального світу та не залежить від формальної класифікації, прийнятої у національному законодавстві: деякі інші права та інтереси, що становлять активи, також можуть розглядатися як майнові права, а отже, як майно (див. *mutatis mutandis* рішення у справі Беєлер проти Італії від 5 січня 2000 року (*Beyeler v. Italy*, заява № 33202/96, § 100)).

За певних обставин легітимне очікування на отримання активу також може захищатися статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Так, якщо суть вимоги особи пов'язана з майновим правом, особа, якій воно надане, може вважатися такою, що має легітимне очікування, якщо для такого права у національному законодавстві існує достатнє підґрунтя (див. *mutatis mutandis* рішення у справі Суханов та Ільченко проти України від 26 червня 2014 року (Sukhanov and Ilchenko v. Ukraine, заяви № 68385/10 та № 71378/10, § 35)).

Слід окремо зазначити, що в практиці українських судів, зокрема, під впливом рішень ЄСПЛ, утвердився принцип індивідуальної відповідальності платника податків. Цей принцип закріплений також у статті 61 Конституції України, яка передбачає, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

До того ж, ЄСПЛ застосував принцип індивідуальної відповідальності платника податків у рішеннях у справах «Бізнес Супорт Центр проти Болгарії», «Булвес АД проти Болгарії», «Інтерсплав проти України», визначивши, що платник податків не може нести відповідальність за зловживання свого контрагента, якщо не буде доведено залученість цього платника до таких зловживань.

Також, рішенням ЄСПЛ у справі «Інтерсплав проти України» визначено, що платник податків не може відповідати за зловживання свого контрагента за відсутності будь-яких ознак, які б вказували на те, що такий платник був безпосередньо залучений до таких зловживань [3].

Виходячи з принципу індивідуального застосування відповідальності за порушення правил оподаткування, негативні наслідки, зокрема, у вигляді позбавлення права на формування витрат, можуть бути застосовані саме до того платника податків, який їх припустився, а не до іншої особи.

В пункті 71 рішення у справі «Булвес» АД проти Болгарії Європейського суду з прав людини дійшов такого висновку: «... Суд вважає, що компанія-заявник не повинна нести відповідальність за наслідки невиконання постачальником його обов'язків щодо своєчасного декларування податку на додану вартість і, як наслідок, сплачувати податок на додану вартість повторно разом із пенею. Суд вважає, що такі вимоги прирівнюються до надзвичайного обтяження для компанії-заявника, що порушило справедливий баланс, який повинен був підтримуватися між вимогами загальних інтересів та вимогами захисту права власності» [4].

В подальшому, у своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово підтримував висновок про неприпустимість притягнення до відповідальності однієї компанії за неправомірні дії іншої компанії, тобто, правило індивідуальної відповідальності платника податків (справа ВАТ «Нефтяная компания ЮКОС» проти РФ (Заява № 14092/04); справи «Булвес» АД проти Болгарії» (2009 рік, заява № 3991/03), «Бізнес Супорт Центр» проти Болгарії» (2010 рік, заява № 6689/03), «Компанія «Вестберга таксі Актіеболаг» та Вуліч проти Швеції»

(заява № 36985/97), «Полторацький проти України» від 29.04.2003 (заява № 38812/97).

Отже, практика ЄСПЛ відіграє важливу роль у процесі реформування правосуддя, оскільки сприяє наближенню національної правової системи до європейських стандартів з прав людини. Чинне законодавство не може повноцінно забезпечувати захист особи чи встановити справедливість, якщо воно належно не виконується. На основі вже наявних сьогодні рішень ЄСПЛ судді можуть правильно зрозуміти норму закону та доцільно її застосовувати, що слугуватиме покращенню забезпечення прав людини, правильному розумінню та виконанню Конвенції в Україні.

Список використаних джерел:

1. Полешко А. Рішення Європейського суду з прав людини та національне конституційне судочинство (нотатки з міжнародної конференції) А. Полешко // Право України. - 2005. - № 2. - С. 153-155.

2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Інтерсплав проти України» від 09 січня 2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_194#Text.

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Булвес» АД проти Болгарії» від 22 січня 2009. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO00553>.

МУЛЯРЧИК Алевтина

студентка 4-го курсу факультету № 2

*Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ*

ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян

*доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ
кандидат економічних наук., доцент*

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Механізм захисту економічних прав громадян України суттєво змінився під час збройного конфлікту, який триває в Україні з 2014 року та повномасштабного вторгнення росії у 2022 році. Збройні конфлікти впливають на застосування, виконання та ефективність міжнародних та європейських нормативних актів. Ці зміни в першу чергу стосуються підвищеної потреби в гуманітарній допомозі, адаптації законодавчої бази та збільшення довіри до міжнародних органів і організацій для захисту економічних прав.

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

Слід зазначити ключові зміни в механізмі захисту економічних прав під час збройних конфліктів

1. Під час збройного конфлікту Україна оголосила воєнний стан, який може тимчасово обмежувати певні громадянські та економічні права (наприклад, обмеження свободи пересування, користування власністю тощо) з метою пріоритету національної безпеки. Це впливає на нормальне функціонування національних судів та адміністративних органів, відповідальних за захист економічних прав. Проте міжнародне право наказує, що навіть за умов воєнного стану основні економічні права, такі як право на соціальний захист, мають бути забезпечені, де це можливо.

Тимчасові законодавчі зміни: український уряд запровадив правові механізми для адаптації до поточного конфлікту, такі як тимчасові положення про працю, соціальні виплати та підтримку переміщених осіб. Наприклад, були прийняті закони про захист прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) на працевлаштування та компенсацію за втрату майна внаслідок військових дій.

2. Міжнародні організації: під час збройних конфліктів міжнародні органи, такі як Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний Червоний Хрест та установи Європейського Союзу, часто відіграють більш активну роль у вирішенні порушень економічних прав і наданні гуманітарної допомоги [1].

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ): створена для моніторингу та звітування про порушення прав людини під час конфлікту, включаючи порушення економічних прав, таких як примусове переміщення, втрата власності та відсутність доступу до роботи. Міжнародна організація праці (МОП): МОП активно стежить за трудовими правами під час конфліктів, виступаючи за захист переміщених працівників, запобігаючи примусовій праці та забезпечуючи, щоб працівники в зонах конфлікту все ще мали доступ до роботи та соціального забезпечення [2].

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН): забезпечує економічні права для біженців та ВПО, включаючи право на роботу та доступ до соціального захисту, особливо для тих, хто переміщений внаслідок конфлікту.

3. Збройний конфлікт в Україні призвів до появи мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, які потребують спеціальних механізмів для захисту своїх економічних прав. В Україні прийнято закони про захист прав ВПО на працевлаштування, житло та соціальний захист, часто підтримані міжнародними та європейськими органами.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014): Гарантує економічні та соціальні права ВПО, зокрема доступ до роботи, освіти, соціальних виплат та житла [3].

Директива ЄС про тимчасовий захист (2001): після повномасштабного вторгнення 2022 року ЄС активував цю директиву, щоб надати українським

біженцям доступ до економічних прав у державах-членах ЄС, включаючи право на роботу, доступ до соціального забезпечення та житла [2].

Координація систем соціального забезпечення в ЄС: громадяни України, які шукають притулку в країнах ЄС, користуються доступом до систем соціального забезпечення цих держав. Згідно з правилами ЄС, українці, які тікають від війни, можуть отримати допомогу по безробіттю, медичну допомогу та інші види соціального захисту.

4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишається важливою основою для узгодження України з нормами ЄС навіть під час конфлікту. Однак ЄС розширив свою підтримку шляхом екстреної фінансової допомоги, гуманітарної допомоги та технічної співпраці, щоб допомогти Україні підтримувати її економіку, захистити соціальні права та гарантувати основні державні послуги [2].

Європейський соціальний фонд (ESF): Пропонує підтримку українцям, які тікають від війни, забезпечуючи доступ до соціального забезпечення, житла та ринків праці в країнах-членах ЄС.

5. Під час збройного конфлікту порушення економічних прав, пов'язані з військовими злочинами, такими як знищення цивільної власності, можуть переслідуватися в Міжнародному кримінальному суді (МКС). Звернення України до МКС відкрило двері для міжнародних правових механізмів для вирішення цих порушень.

Відшкодування та компенсація: жертви знищення майна, втрати засобів до існування або інших порушень економічних прав можуть вимагати компенсації через національні суди або міжнародні механізми, такі як претензії про відшкодування, пов'язані з втратами під час війни. Міжнародні правові рамки підтримують жертв, які шукають відшкодування за економічні збитки внаслідок збройного конфлікту.

6. Міжнародні гуманітарні організації, такі як Міжнародний Червоний Хрест і агентства Організації Об'єднаних Націй, взяли на себе вирішальну роль у наданні економічної допомоги постраждалому від конфлікту населенню. Це включає пряму фінансову допомогу, програми продовольчої безпеки та забезпечення основних потреб.

Надзвичайна допомога Світового банку та МВФ: міжнародні фінансові установи, такі як Світовий банк та Міжнародний валютний фонд (МВФ), надали Україні екстрені економічні пакети для стабілізації її економіки, забезпечення державних послуг та соціальної підтримки під час конфлікту.

Під час збройних конфліктів механізми захисту економічних прав громадян України зазнають істотних зрушень. Покладення на такі міжнародні органи, як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), Міжнародна організація праці (МОП) та Організація Об'єднаних Націй, стає більш помітним разом із посиленням міжнародної гуманітарної допомоги. Закони, що стосуються ВПО та біженців, програми економічної допомоги та екстрене фінансування від

міжнародних партнерів є важливими інструментами для захисту економічних прав громадян під час триваючого конфлікту.

Список використаних джерел:

1.Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад, і наук. ред. О. Л. Жуковська. К. : ВПОЛ, 2004. 960 с.

2.Коба М. М., Коба О. В.. Соціально-економічні права: проблеми розуміння та реалізації. *Juris Europensis Scientia*. №1, 2023. С. 8-12

3.Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 16.09.2024).

Наконечна Ірина

*професор кафедри ЗД ННГІ НА СБ України
доктор юридичних наук, доцент*

Бондаренко Степан

*здобувач IV курсу вищої освіти
ННІ ІБ СК НА СБ України*

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ЗГІДНО З НІМЕЦЬКИМ ФІНАНСОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Економічні санкції є ключовим інструментом міжнародної дипломатії, який часто застосовується для впливу на поведінку держави без застосування військової сили. У контексті збройних конфліктів санкції використовуються для тиску на держави з метою припинення ворожих дій, забезпечення дотримання міжнародних норм або підтримки мирних переговорів. Німеччина, як центральний гравець Європейського Союзу (ЄС) і ключова країна світової економіки, підпадає під дію широкого спектру економічних санкцій, зокрема тих, що прийняті в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) ЄС, і активно застосовує їх. Німецьке фінансове право забезпечує правову основу для впровадження цих санкцій, часто відображаючи режими ЄС та Організації Об'єднаних Націй (ООН).

Економічні санкції в Німеччині значною мірою регулюються поєднанням національного законодавства, права ЄС та міжнародних зобов'язань за Статутом ООН. Основна правова база включає Закон про зовнішню торгівлю та платежі (AWG) та пов'язані з ним підзаконні акти, зокрема, Положення про зовнішню торгівлю та платежі (AWV). Ці закони регулюють рух товарів, послуг, капіталу та технологій через кордони Німеччини, включаючи обмеження, накладені санкціями. AWG забезпечує правову основу для запровадження торговельних

обмежень, фінансових санкцій та ембарго. Він надає федеральному уряду повноваження обмежувати експорт та імпорт товарів, капіталу та послуг відповідно до міжнародних зобов'язань Німеччини, особливо тих, що впливають з ЄС та ООН. AWV, у свою чергу, містить детальні положення щодо застосування цих санкцій, включаючи фінансові обмеження, зобов'язання щодо звітності для банків і штрафи за їх недотримання. Під час збройних конфліктів економічні санкції часто спрямовані проти держав або недержавних суб'єктів, причетних до порушень міжнародного права, зокрема агресії, воєнних злочинів або порушень прав людини. Уряд Німеччини застосовує ці санкції через фінансові установи, торговельні обмеження та заморожування активів. Роль Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin), німецького органу фінансового регулювання, є критично важливою у забезпеченні дотримання цих санкцій [1].

Режим санкцій проти росії після тимчасової окупації Криму в 2014 році та повномасштабного вторгнення в Україну в 2022 році ілюструє складність санкцій за німецьким законодавством у контексті збройного конфлікту. Німеччина, як член ЄС, запровадила санкції, спрямовані проти російських фізичних осіб, банків та корпорацій. Вони включають в себе: 1) замороження активів і заборони на в'їзд для осіб, пов'язаних з російським урядом; 2) обмеження на експорт товарів подвійного призначення (товарів, які можуть мати як цивільне, так і військове застосування); 3) економічні санкції, що обмежують доступ до ринків капіталу ЄС для російських банків і компаній, таких як Сбербанк і Газпром; 4) секторальні санкції, націлені на енергетичний сектор, включаючи трубопровід «Північний потік-2», будівництво якого було призупинено на невизначений термін у 2022 році. Забезпечення виконання цих санкцій вимагає співпраці між німецькими банками, митними органами та регуляторними органами. BaFin відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання фінансовими установами вимог щодо заморожування активів та звітності.

Незважаючи на законодавчу базу, застосування санкцій згідно з німецьким фінансовим законодавством стикається з низкою проблем, особливо під час збройних конфліктів, коли геополітичні інтереси, економічна залежність та юридичні прогалини можуть ускладнювати дотримання законодавства. Значна залежність Німеччини від російських енергоносіїв стала критичною проблемою у впровадженні санкцій. До 2022 року росія постачала значну частину природного газу до Німеччини, і багато німецьких галузей були тісно пов'язані з російською енергетикою. Призупинення будівництва газопроводу «Північний потік-2» ілюструє напругу між економічною залежністю та зовнішньополітичними цілями. Економічні наслідки санкцій, зокрема зростання цін на енергоносії та інфляція, є основним предметом занепокоєння німецьких політиків. Обхід санкцій є важливою проблемою, особливо через треті країни. Наприклад, російські олігархи, які потрапили під санкції, використовують офшорні компанії або посередників у юрисдикціях, що не є членами ЄС, для

доступу до німецьких ринків. Німецьке фінансове законодавство містить положення, які закривають деякі з цих лазівок, наприклад, зобов'язують банки повідомляти про підозрілі транзакції. Однак складність міжнародних фінансових мереж часто ускладнює відстеження та запобігання всіх обхідних шляхів.

Німецькі суди та правники часто обговорюють питання пропорційності санкцій. Відповідно до німецького конституційного права, економічні санкції мають бути пропорційними меті, яку вони переслідують, а їхня законність може бути переглянута німецькими судами. Наприклад, у випадках, коли бізнес або фізичні особи оскаржують санкції, суди можуть оцінити, чи не порушують ці заходи права власності або принцип рівного ставлення відповідно до Основного закону (Grundgesetz). Як член ЄС, режим санкцій Німеччини тісно пов'язаний із СЗБП ЄС. Це означає, що Німеччина пов'язана санкціями, прийнятими на рівні ЄС, але вона також відіграє провідну роль у формуванні санкційної політики ЄС. В умовах збройного конфлікту міжнародна співпраця має вирішальне значення для ефективності санкцій.

Німеччина є активним прихильником скоординованої міжнародної реакції на конфлікти, особливо в рамках ЄС і НАТО. Наприклад, після вторгнення в Україну у 2022 році Німеччина наполягала на запровадженні загальноєвропейських санкцій проти росії, включаючи заходи, спрямовані на енергетичний та фінансовий сектори. Водночас Німеччина тісно співпрацює з ООН, щоб забезпечити відповідність режиму санкцій міжнародному праву. Німецькі суди відіграють важливу роль у тлумаченні та застосуванні санкційного законодавства. Одна з відомих справ стосувалася оскарження санкцій ЄС проти Ірану німецькою компанією, яка стверджувала, що санкції несправедливо вплинули на її бізнес [2]. Ця справа, розглянута Європейським судом, підкреслила баланс між застосуванням санкцій і захистом законних прав фізичних і юридичних осіб відповідно до законодавства ЄС і Німеччини. В іншому прикладі росіянин, на якого ЄС наклав санкції, оскаржив у німецькому суді заморожування своїх активів [3]. Суд залишив санкції в силі, але цей випадок підкреслив важливість дотримання правової процедури при застосуванні обмежувальних заходів. Такий судовий нагляд гарантує, що санкції не застосовуються свавільно або непропорційно.

Економічні санкції є важливим інструментом зовнішньої політики Німеччини, особливо під час збройних конфліктів. Німецька правова база, що ґрунтується на внутрішньому законодавстві, нормах ЄС та міжнародних зобов'язаннях, забезпечує основу для застосування та виконання цих санкцій. Однак складнощі міжнародних фінансів, економічна залежність і правові проблеми часто ускладнюють їхнє застосування. Вторгнення росії в Україну висвітлює як потенціал, так і обмеження санкцій як інструменту досягнення геополітичних цілей. Оскільки Німеччина продовжує відігравати провідну роль у формуванні та забезпеченні дотримання санкцій в ЄС, їй необхідно буде вирішувати поточні проблеми правозастосування, особливо перед обличчям

обходу та економічних наслідків. Посилення міжнародної співпраці та правових механізмів матиме вирішальне значення для забезпечення ефективності та легітимності санкційних режимів відповідно до німецького фінансового законодавства.

Список використаних джерел:

1.Startseite. BaFin. URL: https://www.bafin.de/DE/Startseite/startseite_node.html (дата звернення: 10.09.2024).

2.Gotev G. Is it better to breach EU law than run the risk of incurring US ire? URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/is-it-better-to-breach-eu-law-than-run-the-risk-of-incurring-us-ire/> (дата звернення: 10.09.2024).

3.EU sanctions against Russia explained. Council of the EU. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/> (дата звернення: 10.09.2024).

Стрельченко Анатолій Миколайович

*здобувач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»*

ПЕРІОД КОЗАЧЧИНИ ЯК ОСНОВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕТАП СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСОБАМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БРОНЕЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Досвід козаків свідчить про те, що для індивідуального захисту можна використовувати не лише спеціальний одяг, але і захисні спеціальні споруди. У той час коли на створення спеціальних засобів індивідуального захисту потрібно були матеріали та кошти на виготовлення, самообкопування потребувало лише часу та вміння, що надавало більше можливостей для використання усіма верствами козаків для захисту себе у боях.

Не зважаючи на те, що багато істориків описувало козаків, як людей які ледь не голяка бігають зі зброєю і махають шаблями треба визнати, що насправді козаки були звичайними європейськими воїнами, які одягалися відповідно до того, які були вимоги війни. Так, історик Олександр Алфьоров розповідав, які засоби індивідуального бронезахисту носили козаки. За словами історика, козаки могли одягнути пластинчастий обладунок. Також використовували кольчуги та навіть кольчужні рукавиці [1].

Численні зображення козаків показують, які саме обладунки мали вони та їх старшина. Наприклад, на малюнку С. Шаменкова та М. Лашкевич Гетьман Війська Запорозького Іван Виговський зображений у кірасі. Це елемент

натільного захисного обладунку, що захищав груди й спину воїна від холодної і вогнепальної зброї [1].

Пам'ятка станкового живопису невідомого авторства «Битва під Оршею» з Національного музею у Варшаві—це непересічне явище ренесансової «документальної» баталістики, котре прямо стосується української історії [2; 138]. Українські історики та дослідники ідентифікували на цих пам'ятках живопису і українських козаків. Ідентифікувати зображених персонажів з козаками дозволяють три особливості зображення. Перша – їх озброєння, яке говорить про тактичну орієнтацію на «східну» воєнну культуру; друга – одяг, що презентує європейську «християнську» самоідентифікацію власників; третя – спосіб застосування озброєння: принципове пристосування східних мілітарних технологій до місцевих потреб без докладного копіювання техніки його використання. Комплекс озброєння, центральною складовою котрого був сагайдак (гарнітур, що складався з рефлексійного луку, стріл та футляра для носіння цих предметів), який доповнювався зброєю для рукопашного зіткнення: шаблею або рогатиною, а також, іноді, елементами захисного обладунку (шишак, панцер) - вперше документально зафіксований як озброєння козацьких почтів приблизно через 20 років по написанню оршанської пам'ятки [3;с. 60].

А отже до засобів індивідуального захисту козаків належать шишак – шолом з високим верхів'ям, яке мало вигляд довгої труби і закінчувалося яблуком або прикрашалось реп'ям [4]. Шишаки слугували для захисту голови, а деякі моделі були із забралом для захисту чола та обличчя. Щодо панцера, то це частина старовинного, звичайно металевого, бойового спорядження, яке захищало тулуб воїна від ударів холодної зброї [5].

Тобто до засобів індивідуального захисту козаків можна віднести кірасу, шишак, панцер та в решті решт самообкопування. Все це говорить про те, що козаки дбали про свою безпеку та збереження фізичного стану і для цього використовували все можливе для того часу.

Разом з цим є достатня кількість історичних спогадів про те, що козаки нехтували засобами індивідуального захисту. Так, козаки на оршанській пам'ятці зображені без металевого захисного обладунку. Нехтування ним у рукопашних зіткненнях було типовим для ренесансової Європи явищем, котре широко дискутувалося в той час. Справа була не лише у певній воєнній моді XVI ст., або у витісненні захисного обладунку вогнепальною зброєю, але і в кризі свідомості як такої, коли персональним кондиціям шляхетно народженого і добре підготовленого фахівця було все важче проявитися на війні. З цієї причини як окремі індивідууми, так і цілі військові колективи наважувалися на епатажні демонстрації презирства і до смерті, і до новомодних технічних винаходів. «Прагнення позначити свою готовність перемогти або померти ... стало основною причиною відмови від захисного обладунку» [6, с. 162]. Пієтро Монте близько 1509 р. критикує новомодну манеру виходити на поєдинки в цивільних костюмах, називаючи такий звичай сміхотворним [6, с. 211] Через півстоліття з ним погодився Джироламо Муціо, зауваживши, що людина, котра

йде на війну, тим більше заслуговує на повагу, чим краще вона подбала про власну безпеку, спорядившись у надійний обладунок [6, с. 162]. П'єр де Брантом (1540–1614) найточніше сформулював опозиційну думку: «Більшої поваги заслуговують ті, кому за захист в бою править лише хоробрість і хто не обтяжує себе купою обладунків» [6, с. 162].

Отже, період Козацтва характеризувався наступними особливостями щодо становлення та розвитку засобів індивідуального захисту, а саме:

- запровадження військової дисципліни та навчання протягом всієї служби. Козаки своїм досвідом довели, що досконале знання військової справи, професійне володіння зброєю, увага та володіння своїм тілом є складовими самозбереження, що допомагає при самозахисті;

- для захисту тіла використовувалися кіраси, шишаки та панцери, які були набагато легшими ніж в стародавні часи;

- активне використання земляних фортифікацій, як засобу індивідуального захисту, що посприяло в подальшому розвитку фортифікаційної справи для додаткового захисту військового формування;

- розвиток технологій спричиняє технологічну революцію, що реформує дрібні мануфактури у фабричні виробництва.

- забезпечення засобами індивідуального бронезахисту здійснюється більш менш стандартизовано, що стосується регулярних військ, але здебільшого за власний рахунок. Міліційні формування споряджаються за рахунок трофеїв, за власні кошти або власним виробництвом;

- з витісненням обладунку з оснащення армій на кінець 19 ст. він залишається лише як парадний чи церемоніальний елемент.

В ці часи набуває поширення вогнепальна зброя, що спонукає до пошуку нових більш дієвих засобів індивідуального захисту, адже звичайні металеві обладунки захищали в більшій мірі від холодної зброї. Вдосконалення зброї вимагає вдосконалення і засобів індивідуального захисту для збереження військових під час бойових дій.

Список використаних джерел:

1.Український історик показав, які «бронезилети» носили козаки. URL: <https://uspih.in.ua/nashi-v-istorii/ukrainskyj-istoryk-pokazav-iaki-bronezhylety-nosyly-kozaky1>

2.Dzikiokowski A., Monkiewicz M.. Die Schlacht bei Orsza. Thesauri Poloniae Schatzkammer Polen. Zur Ceschichte der polnischen Sammlungen. Skira, 2003. S. 134-139

3.Plewczyski, M., Wojny i wojskowość polska w XVI wieku. Tom I. Lata 1500-1548. Zabrze: Inforteditons, 2011. 460 s

4.Шишак А. Засоби індивідуального захисту козаків. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

5.Панцир А. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%>

Б.Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3-х т. К.: Наукова думка, 1990. Т. 1. 592 с

УСТИНОВА-БОЙЧЕНКО Ганна Миколаєвна
*завідувачка кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИ (ГРОМАДЯНИНА) У ПРАВОВІЙ БАЗІ ЄС

Економічна безпека людини (чи громадянина) стосується захисту фінансової стабільності особи, можливості доступу до основних ресурсів, таких як дохід, охорона здоров'я та працевлаштування, а також захисту соціальних прав для забезпечення гідного рівня життя. У контексті Європейського Союзу (ЄС) економічна безпека передбачає правові гарантії, які захищають людей від економічних загроз, таких як бідність, безробіття та соціальна ізоляція, а також забезпечують доступність мереж соціального захисту під час економічної кризи.

Законодавча база ЄС закріплює економічну безпеку через різні нормативні акти, директиви та договори, спрямовані на сприяння соціальній справедливості, рівності та захисту від економічних труднощів.

Гарантія працевлаштування є ключовим елементом економічної безпеки, що забезпечує громадянам доступ до справедливих можливостей роботи, гідних умов праці та захисту від несправедливого звільнення.

Механізми соціального захисту, такі як соціальне забезпечення, охорона здоров'я, пенсії та допомога по безробіттю, утворюють основу економічної безпеки, захищаючи людей від економічних труднощів під час таких життєвих подій, як безробіття, хвороба, старість або материнство.

Економічна безпека також включає право на достатній рівень життя, включаючи доступ до достатнього доходу, житла та соціальних послуг, які є важливими для того, щоб люди могли жити з гідністю.

ЄС прагне боротися з бідністю та соціальною ізоляцією, визнаючи, що економічна безпека є фундаментальною для забезпечення того, щоб усі громадяни могли повною мірою брати участь у соціальному та економічному житті.

Правова база в ЄС, що закріплює економічну безпеку наступна:

1. Хартія основоположних прав Європейського Союзу (2000) [1].

Хартія основних прав Європейського Союзу є одним із найважливіших правових документів, який закріплює економічну безпеку громадян у ЄС. Він охоплює широкий спектр економічних і соціальних прав, зокрема [2]:

Стаття 31: Право на чесні та справедливі умови праці.

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

Стаття 34: Право на соціальне забезпечення та соціальну допомогу, включаючи захист у разі безробіття, хвороби, старості та втрати доходу.

Стаття 35: Право на охорону здоров'я, забезпечення доступу до профілактичної медичної допомоги та лікування.

Стаття 36: Право на доступ до послуг, що становлять загальний економічний інтерес, таких як комунальні послуги та основні соціальні послуги, що забезпечує доступність за ціною та доступність [2].

2. Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) [2].

Договір про функціонування Європейського Союзу (TFEU) визначає правову основу для багатьох економічних і соціальних політик ЄС. Основні положення, що стосуються економічної безпеки, включають:

Стаття 151: Цілі ЄС щодо сприяння зайнятості, покращення умов життя та праці та належного соціального захисту.

Стаття 153: Конкретизує, що ЄС підтримує та доповнює діяльність держав-членів у сфері соціального забезпечення, захисту від бідності та забезпечення високої зайнятості [2].

3. Європейський стовп соціальних прав (2017) [1].

Європейський стовп соціальних прав є ключовою ініціативою, яка окреслює прихильність ЄС до соціальних та економічних прав, подальшого зміцнення економічної безпеки для людей. Він містить 20 принципів, спрямованих на покращення умов праці та соціальних прав громадян, зокрема:

Принцип 1: Доступ до справедливої зайнятості та безпечної роботи.

Принцип 12: Соціальний захист для всіх, забезпечення належної безпеки для тих, хто стикається з економічними труднощами.

Принцип 14: Мінімальний дохід, що забезпечує достатню фінансову підтримку для гарантування гідного рівня життя [1].

4. Регламент (ЄС) 2016/679 - Загальний регламент захисту даних (GDPR) [1]

Незважаючи на те, що GDPR не зосереджується конкретно на економічній безпеці, він забезпечує захист персональних даних, що має вирішальне значення в цифровій економіці. Регламент захищає економічні права осіб шляхом захисту їхньої фінансової та особистої інформації, яка стає все більш вразливою в цифровому суспільстві.

5. Директива 2010/41/ЄС про рівне ставлення до самозайнятих працівників [3]

Ця директива забезпечує рівне ставлення до самозайнятих працівників та їхніх подружжя, забезпечуючи їх право на економічну безпеку та соціальний захист. Він гарантує самозайнятим особам, у тому числі фрілансерам, доступ до декретної відпустки, соціального забезпечення та рівних економічних можливостей.

6. Регламент (ЄС) № 883/2004 про координацію систем соціального забезпечення [3].

Цей регламент гарантує, що громадяни ЄС, які переміщуються між державами-членами, не втрачають своїх прав на соціальне забезпечення, таких як пенсії та допомога по безробіттю. Він гарантує економічну безпеку для осіб, які працюють або живуть у різних країнах ЄС, координуючи системи соціального забезпечення в Союзі.

7. Директива 2008/94/Е С про захист працівників у разі неплатоспроможності роботодавця [2].

Ця директива гарантує, що працівники будуть захищені фінансово, якщо їхній роботодавець стане неплатоспроможним. Він гарантує заробітну плату працівників, пенсії та інші права, запобігаючи раптовим економічним труднощам для працівників, які зіткнулися з несподіваною втратою роботи через банкрутство роботодавця.

8. Пакет соціальних інвестицій (2013) [1].

Ця ініціатива підтримує країни-члени ЄС у вдосконаленні їхніх систем соціального захисту, гарантуючи, що вони є стійкими, адекватними та забезпечують економічну безпеку для всіх громадян. Він зосереджений на інвестиціях в освіту, навчання та соціальні послуги, щоб допомогти людям залишатися економічно безпечними протягом усього життя.

Концепція економічної безпеки особи в ЄС юридично закріплена в різноманітних договорах, постановах та директивах, спрямованих на захист фінансового добробуту та соціальних прав осіб. Завдяки комплексній правовій базі, яка включає Хартію основних прав, ДФЄС та інші директиви, ЄС гарантує, що економічна безпека є центральним компонентом його соціальної та економічної політики, пропонуючи громадянам захист від економічних ризиків і сприяючи більш справедливому суспільству.

Список використаних джерел:

1.Коба М. М., Коба О. В.. Соціально-економічні права: проблеми розуміння та реалізації. *Juris Europensis Scientia*. №1, 2023. С. 8-12

2.Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / М. В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М. В. Буроменського. Х. : Право, 2015. 328 с

3.Головко-Гавришева О., Яворська І. Правові засади гармонізації права Європейського Союзу у сфері позадоговірної відповідальності. *Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»)*. 2012. № 1. С. 97–104.

СЕКЦІЯ 4.ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

*Григор'єва Наталія Сергіївна,
курсант 3-го курсу факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кіблик Дар'я Володимирівна
старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ
доктор філософії*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Починаючи з 24 лютого 2022 року, повномасштабна військова агресія російської федерації проти України вплинула на всі сфери суспільного життя кожного громадянина нашої країни, в тому числі і на забезпечення захисту прав дітей, яка залишається на теперішній час однією з найгостріших проблем, яка включає в себе порушення права на безпеку, права на життя, права на освіту, права на здоров'я та розвиток особистості, права на збереження індивідуальності, включаючи громадянство та сімейні зв'язки, права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла тощо.

Проблематику порушення забезпечення прав дітей в умовах правового режиму воєнного стану висвітлювала у своїй праці О.М. Мердова, яка досліджувала особливості діяльності Міністерства внутрішніх справ України у сфері захисту прав дітей в умовах воєнного стану, в якій авторка здійснила узагальнення та систематизацію наявного позитивного досвіду діяльності органів, що належать до сфери його управління, із реалізації спеціальних повноважень, спрямованих на забезпечення безпеки дітей [1, с. 475].

Інший вчений, В.О. Джуган, здійснив аналіз основних порушень прав дітей, серед яких визначив такі: використання заборонених засобів та методів ведення війни, в тому числі щодо дітей; відмова в доступі до гуманітарної допомоги; викрадення та незаконне вивезення дітей; вербування і використання дітей; вбивства і каліцтва; зґвалтування та інші форми сексуального насильства [2, с. 65].

Найбільшою цінністю й основою для всіх інших прав є право дитини на життя. Згідно з офіційними даними Офісу Генерального прокурора України, які періодично оновлюються, станом на 04 вересня 2024 року в Україні загинули 573 дитини, 1578 поранено, ці дані охоплюються без повного врахування з місць бойових дій, адже фактичну кількість загиблих і поранених дітей

встановити неможливо, оскільки в українських містах окупаційні війська ведуть активні бойові дії [3].

Слід відзначити, що в умовах правового режиму воєнного стану можуть вводитися певні обмеження на права та свободи, проте права дітей повинні залишатися пріоритетом, оскільки вони є найбільш вразливою категорією населення. Порушення можуть мати різні форми та негативно впливати на фізичний, психологічний і соціальний розвиток дітей.

Однією з найактуальніших та найважливіших питань захисту прав дітей залишається незаконна депортація дітей на території російської федерації.

«Нині точної цифри, скільки саме українських дітей депортували в Росію або перемістили на контрольовані нею території (до прикладу, в окупований Крим) – немає. Москва заявляє, що за рік повномасштабного вторгнення РФ прийняла 5,3 мільйона людей з України, в тому числі – 738 тисяч дітей. Більш детальної статистики російські органи влади не надають. Перевірити цю інформацію неможливо. Уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець стверджує, що цифра у 700 тисяч дітей – перебільшена. Омбудсман припускає, що всього Росія незаконно вивезла з України близько 150 тисяч дітей. Його колега – Уповноважена ВР з прав дитини Дар'я Герасимчук називає цифру в «кілька сотень тисяч дітей, тобто десь 200-300 тисяч» [4].

Як ми бачимо, вирішення проблеми захисту прав дітей в умовах воєнного стану обумовлює застосування комплексного підходу, який охоплює заходи на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Тому ми пропонуємо основні шляхи вирішення цієї проблеми:

- дотримання на державному рівні міжнародних норм і зобов'язань, таких як Конвенція ООН про права дитини та Женевські конвенції, а також посилення співпраці з міжнародними організаціями з метою дотримання прав дітей і забезпечення їх захисту;
- чітке визначення ролі уповноважених на те органів і підрозділів Національної поліції України, серед яких провідну роль відіграють підрозділи ювенальної превенції та служби освітньої безпеки, у питаннях розробки механізму соціального, фізичного та психологічного супроводу дітей, яких було евакуйовано до безпечних областей України з тимчасово окупованих територій або територій ведення активних бойових дій;
- підвищення ефективності поліцейської діяльності для запобігання, протидії вчиненню злочинів, що посягають на права дітей, а також здійснення повного, своєчасного і всебічного розслідування тих протиправних діянь, які вже офіційно зареєстровані, особливу увагу серед яких, на нашу думку, становлять торгівля дітьми, сексуальна експлуатація, примусова праця тощо;
- створення безпечних зон для дітей та їх евакуація з небезпечних районів є пріоритетними заходами. Державні органи та міжнародні організації повинні координувати зусилля для забезпечення безпечних умов проживання дітей під час війни;

- створення спеціальних механізмів моніторингу та реагування на випадки експлуатації і насильства над дітьми. Це може включати мобільні групи реагування, гарячі лінії та спеціалізовані служби підтримки.

- безпекова складова під час освітнього процесу в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою, оскільки головним пріоритетом залишається збереження їх життя і здоров'я. В таких умовах організація освітнього процесу повинна враховувати низку заходів, які забезпечують фізичну безпеку, психологічний комфорт і безперервність навчання. Мова йде про обладнані укриття, які повинні відповідати вимогам безпеки, і може вмещувати максимальну кількість всіх учасників освітнього процесу для забезпечення його безперервності процесу; визначення чітких алгоритмів дій у випадку наявності небезпеки;

- проведення інформаційних кампаній серед населення для підвищення обізнаності про права дітей і способи їх захисту в умовах воєнного стану.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що забезпечення захисту прав дітей в умовах дії правового режиму воєнного стану є одним із пріоритетних завдань державної політики, адже діти – це найуразливіша категорія населення під час збройних конфліктів, коли порушуються їх права і інтереси як особистості в цілому. В умовах війни вони піддаються серйозним фізичним, соціальним і психологічним загрозам, і саме тому захист їх прав вимагає особливої уваги з боку держави та міжнародного співтовариства, громадянського суспільства та кожної окремої людини.

Список використаних джерел

1. Мердова О.М. Особливості діяльності Міністерства внутрішніх справ України у сфері захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 474–477.

2. Джуган В.О. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 63–67.

3. Злочини проти дітей станом на 04.09.2024 / Офіційний вебсайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 04.09.2024).

4. «Може вважатися злочином проти людяності»: звіт ОБСЄ щодо депортації Росією українських дітей. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvit-obsye-pro-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditey-rosiyeyu/32396448.html> (дата звернення: 04.09.2024).

Дацюк Тетяна Кузьмівна
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри державно-правових дисциплін та безпеки
життєдіяльності факультету №2 Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Сафронова Ганна Володимирівна
Старший викладач кафедри державно-правових дисциплін та безпеки
життєдіяльності факультету №2 Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЕННОЇ АГРЕСІЇ

Проблема захисту та дотримання прав військовополонених є актуальним питанням, особливо в умовах російської воєнної агресії.

Військовополонений – це особа, яка потрапила в полон під час військових конфліктів або війни.[1] Статус військовополоненого є вторинним щодо статусу комбатанта. Комбатанти — у міжнародному праві особи, які входять до складу збройних сил воюючої країни, беруть участь безпосередньо у воєнних діях.[1. С.35] Це означає, що в більшості випадків саме комбатанти мають право на статус військовополоненого, який надає ряд гарантій і прав за Гаазькою конвенцією 1907 року [2], Женевською конвенцією 1949 року[3], Додатковим протоколом 1977 року [4] і звичаєвим міжнародним гуманітарним правом.

Окрім комбатантів, відповідно до статті 3 Гаазької конвенції та статті 4 Женевської конвенції статус військовополонених поширюється на цивільних осіб, які супроводжують збройні сили, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особовий склад робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил тощо. Також цей статус може стосуватися інших цивільних осіб, таких як члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, і екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту. Не є військовополоненими, але можуть користуватися перевагами цього статусу медичний і духовний персонал, як це гарантує стаття 33 Женевської конвенції.

Статус комбатантів своєю чергою мають особи зі складу збройних підрозділів, що виконують вимоги, висунуті до них статтею 1 Гаазької конвенції та статтею 4 Женевської конвенції, це стосується також жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

Основні міжнародні стандарти, що регулюють захист та дотримання прав

військовополонених, включають: Женевські конвенції [3]; • Додатковий протокол до Женевських конвенцій [4]; • Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста [5]; Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму [6]; Стаття 3 Загальної Декларації прав людини [7]; • Конвенція ООН проти тортур [8]; • інші нормативно-правові акти. Женевські конвенції є основними міжнародними стандартами, що регулюють права військовополонених. Вони були прийняті в 1949 році в результаті міжнародних переговорів, проведених після Другої світової війни, і наразі мають 196 країн-учасниць. Згідно з Женевськими конвенціями, військовополонені не можуть бути піддані тортурам, жорстокому або принижуваному поводженню, а також примусу до видачі відомостей або зізнань. Вони також мають право на справедливий судовий процес та медичну допомогу. Крім того, Женевські конвенції зазначають, що військовополонені повинні бути захищені від вбивства, насильства, придушення, а також дискримінації на основі раси, релігії, статі чи національності [3].

Загалом захист прав та інтересів військовослужбовців є важливим завданням як на міжнародному, так і на національному рівнях. Існуючі міжнародні стандарти та національні закони та політики спрямовані на безпеку, здоров'я та благополуччя військовослужбовців, а також на запобігання порушенням їх прав під час збройних конфліктів. Військовополонені не повинні зазнавати тортур, жорстокого поводження, приниження, насильства чи погроз, мають право на необхідну медичну допомогу та лікування, їхнє здоров'я має бути підтримуване відповідно до міжнародних стандартів. Військовополонені повинні мати право на зв'язок із родичами та міжнародними організаціями, такими як Червоний Хрест. Військовополонені повинні мати право на свободу пересування, включаючи право на прогулянки та фізичні вправи, також повинні мати доступ до їжі та води, які відповідають їх культурним та релігійним потребам, а також мають бути забезпечені санітарні умови для вживання їжі та води. Військовополонені повинні мати право на доступ до книг, газет та інших матеріалів, які відповідають їхнім культурним потребам, повинні мати можливість освіти та участі у культурних заходах, тощо. Військовополонені, які підозрюються у скоєнні злочинів, повинні мати право на справедливий судовий процес відповідно до міжнародних стандартів. Різні міжнародні організації, такі як Червоний Хрест та ЮНІСЕФ, відіграють ключову роль у захисті прав військовополонених, наданні їм медичної допомоги та гуманітарної допомоги, а також у проведенні моніторингу умов їх утримання. На сьогоднішній день важливо забезпечити ефективне виконання міжнародних стандартів прав людини для всіх категорій осіб, зокрема для ув'язнених та військовополонених. Так, в Україні, в 2022 році була прийнята Постанова Кабміну України «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» [9].

Окремо варто звернути увагу на порядок обміну військовополоненими, активну участь у цьому процесі бере: Головне управління розвідки

Міністерства оборони України та Служба безпеки України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Офіс Генерального прокурора, якщо розслідується кримінальне провадження, де військовополонений має статус підозрюваної або обвинуваченої особи. Організаційно-правовий аспект статусу тримання та обміну військовополоненими є критично важливим. Визначення чітких правил і процедур, забезпечення гідного статусу та утримання, а також організація обміну військовополоненими є ключовими елементами, спрямованими на зменшення страждань під час конфліктів та сприяння процесам миру.

12 квітня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив Порядок здійснення передання військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення захисників України, які перебувають у полоні держави-агресора [10].

Також уряд вніс зміни до постанови від 11 березня 2022 року № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими», згідно з якими рішення про передачу військовополонених ворогів і звільнення захисників України, які перебувають у полоні держави-агресора, ухвалюються відповідно до Порядку здійснення передачі військовополонених.

Таким чином, захист прав та гідності військовополонених є важливим аспектом діяльності держави, що регулюється безліччю стандартів та договорів. Однак, незважаючи на існуючі нормативи, проблеми з дотриманням прав військовополонених продовжуються. У зв'язку з цим важливо продовжувати роботу над покращенням та ефективною реалізацією існуючих стандартів, а також проводити навчання та пропаганду для підвищення проінформованості про права та захист військовополонених та цивільного населення під час військових дій.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серп. 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року. Дата набрання чинності для України: 24 серп. 1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. 12 серп. 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Набуття чинності для України: 25 лип. 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

5. Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/780316>

6.Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста. URL: <https://redcross.org.ua/wpcontent/uploads/2021/10/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%A2%D0%A7%D0%A5%D0%A3-2021-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>

7.Загальна Декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

8.Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

9.Постанова Кабміну України «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» від 05.04.2022 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text>

10.Постанова від 12 квітня 2022р.№441.Київ.Про затвердження Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави агресора.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4412022%D0%BF#Text>

11.Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257.URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-11-bereznia-2022-r-257-633-280522>

Драпалюк Катерина Іванівна
старший викладач кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Адміністративна відповідальність- це вид юридичної відповідальності, яка настає за вчинення суб'єктами відповідальності адміністративного правопорушення.

В абзаці 2 статті 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення вказано: «Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності»[1].

У вітчизняному законодавстві не дається визначення адміністративної відповідальності. Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) лише обмежується вказівкою про те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення, яке застосовується з метою перевиховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, та запобігання вчиненню правопорушень [2, с.244].

У цьому випадку варто підтримати думку К.С. Вельського, який стверджує, що для того, щоб поняття використовувалося в суспільстві

ефективно, запам'ятовувалось людьми, ставало часткою їх правосвідомості, йому потрібно дати визначення в законодавчому акті [3, с. 20].

До суб'єктів адміністративної відповідальності- фізичних осіб, крім осудних осіб повнолітніх, належать неповнолітні осудні особи віком з 16 до 18 років.

Відповідно до статті 12 КУпАП до суб'єктів адміністративної відповідальності не належать неповнолітні особи з 14 до 16 років і до них жодний вид адміністративного стягнення не застосовується.

Найчастіше до дітей віком від 16 до 18 років застосовуються заходи впливу, що передбачені нормами статі 24-1 КУпАП, а саме:

1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;

2) попередження;

3) догана або сувора догана;

4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання[1].

Слушна думка Л.Л. Савранчук, яка стверджує, що заходи адміністративного впливу до неповнолітніх – це різновид заходів адміністративної відповідальності з боку держави на неправомірну поведінку особи, які мають виховний характер, що полягає в обмеженні його особистих благ. Ознаками таких заходів є: застосовуються на основі норм адміністративного права; є засобом охорони суспільних відносин у сфері державного управління; застосовуються органами адміністративної юрисдикції лише у випадку порушення вимог адміністративно-правових норм; застосовуються лише до неповнолітніх віком від 16 до 18 років; створюють для правопорушника несприятливі юридичні наслідки, що полягають в осуді поведінки й обмеженні його особистих благ [4, с. 247].

Одна з особливостей адміністративної відповідальності неповнолітньої особи віком від 16 до 18 років полягає в меті такої відповідальності. Так, метою застосування адміністративної відповідальності до неповнолітніх є не бажання покарати, а бажання переконати особу в неправильності й суспільній шкідливості її діяння та запобігти повторенню подібної поведінки [2, с.244].

Стаття 13 КУпАП передбачає, до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, передбачені статтями 44, 51, 89, 121-127, 130, статтею 139, частиною третьою статті 154, частиною другою статті 156, статтями 173, 173⁴, 174, 183¹, 185, 190-195 КУпАП, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах.

Зауважимо також, що скоєння адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність (ст. 34 КпАП України). Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, не завжди усвідомлюють шкоду від

заподіяного, легко піддаються виливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень; враховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення.

Але, можливо підкреслити, що не всі види адміністративних стягнень, передбачених статтею 24 КУпАП можливо застосовувати до неповнолітніх, наприклад, адміністративний арешт (вид стягнення, що забороняється застосовувати до неповнолітніх), арешт з утриманням на гауптвахті (неповнолітні не можуть бути військовими), позбавлення спеціального права (вказанні права не передбачені для неповнолітніх), наданого даному громадянину та ін. У зв'язку з чим, на мою думку вірним було б закріпити види адміністративних стягнень, що застосовуються до неповнолітніх виключно судом окремою статтею в КУпАП.

Враховуючи вищенаведене, для покращення правового регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх пропонуємо:

1. Прийняти статтю 24-2 КУпАП «Адміністративні стягнення, що застосовуються до неповнолітніх віком від 16 до 18 років».
2. Закріпити на законодавчому рівні визначення адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 08.08.2024).

2. Белікова М.І., Крамінська Д.М., Животова В.О. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: теоретико-правові основи та особливості Юридичний науковий електронний журнал. №7. 2020. С.243-246.

3. Вельський К.С. Адміністративна відповідальність: генезис, основні ознаки, структура. Держава і право. 1999. № 12. С. 20–25.

4. Савранчук Л.Л. Відповідальність неповнолітніх за адміністративним законодавством: проблеми та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 6. С. 245–248.

Закалик Галина

старший викладач НІЗВ Львівський медичний університет»

Шувар Наталія

к.б.н., вчитель предмету «Основи здоров'я», СЗШ № 23, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Проблема поведінки підлітків завжди має свою актуальність як предмет дослідження. Це пов'язано, перш за все, із інтенсивним формуванням підлітка

Матеріали міжкафедального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

як особистості, а також зачіпає такі важливі аспекти його життя, як період сепарування від рідних, пошук референтної групи, зростання почуття дорослості і для деяких підлітків – процес емансипації. Аналіз наукових досліджень вказує на те, що пубертатний період – це відображення набутого у процесі соціалізації життєвого досвіду дитини. Беззаперечно, що першим є досвід дитини в сімейному оточенні і саме воно є і залишається найвирішальнішим, якою виросте і якою стане вона в суспільстві. Саме батьки підлітків часто відзначають збільшення конфліктів і трактують їхні причини як недооцінювання власними дітьми ролі дорослих у їхньому житті і одночасним переоцінюванням власних сил, спроможностей і ресурсів. У цей період має свій вплив шкільне середовище та коло друзів [1].

Соціалізація сучасних підлітків пов'язана також із впливом засобів масової інформації та їхньою прямою включеністю в різноманітні інформаційні процеси. ЗМІ усе частіше стають джерелом не тільки соціальних уявлень, а й програмою дій, громадської орієнтації та побудови індивідуальних цілей у майбутньому. Через високу сенситивність підлітків до інформаційного впливу в порівнянні з іншими віковими групами, інформаційне поле ЗМІ посіла стало більше значущим і складає конкуренцію тій інформації, яку можуть запропонувати сім'я та школа. Образ сучасного підлітка будується під безпосереднім впливом ЗМІ [7, с. 151].

Для дітей підліткового віку набуває значущості прояв власної цінності та визначення їх місця в спільноті. Серед підлітків є й такі, які прагнуть до високого ступеня контактності і щирої взаємодії з однолітками. Їм властиві достатньо розвинені розумові здібності, комунікабельність, емпатійність. Вони уміють гуртувати довкола себе, а за потреби мають усі можливості заступатися за слабших, діяти виважено і наполягати на спільній діяльності. Для них важливими є суспільні цінності і вони збігаються з їхніми особистими цінностями. Це лідери із демократичним спрямуванням у стилі своєї взаємодії з оточенням [5, с. 46]. Такі діти завжди включаються в усі аспекти шкільного життя. Здатність підлітків проявляти самоконтроль і саморегуляцію поведінки, уміння здійснення оцінювання стресової ситуації, можливості опрацювання кризових переживань та наявний емоційний досвід дають можливість формування стійкого емоційного стану та орієнтування на суспільно прийнятні форми поведінки [8, с. 1509].

Однак, упевненість підлітка у своїх можливостях, часто не цілком обґрунтована або й безпідставна. Цими підлітками рухає прагнення до самовираження себе у групі і вони бажають бути лідерами. Такі діти обирають в основному авторитарний стиль у взаємодії з однолітками. Звичайно, що частина слабших дітей будуть йому підпорядковані, але для інших – це неприпустимі способи взаємодії, тому чинитимуть опір. Як наслідки в шкільних колективах і референтних групах це стає причиною конфліктів. Не поодинокими у взаємодії таких підлітків є агресивна поведінка, яка може підсилюватися в умовах кризового сьогодення [4, с. 72]. Поведінка підлітків

іноді може набувати й цілком негативного забарвлення і набувати ознак аутоагресії. Явище аутоагресії є вкрай небезпечним проявом у поведінці дитини. Воно вказує на відхилення у формуванні поведінки та ускладнює соціальну адаптацію підлітка. Егоцентризм частини сучасних підлітків, тотальне нівелювання загальноприйнятими нормами поведінки, очевидно провокує їх на жорстокість по відношенню до однолітків. Вони здатні виявляти агресію стосовно оточення або ж вдаватися до особливої агресії – направленої на самого себе [6, с. 68]. Поряд із цим ті складні умови сьогодення, війна в Україні має негативний вплив на психоемоційний стан підлітків і часто стає причиною реакцій на психотравмуючі події, що призводить до підвищення тривожності, появу тривоги, фрустрації, а поведінкові прояви супроводжуються їх підвищеною агресивністю ч іншими девіантними діями.

А. Данилюк, здійснюючи аналіз концепції вродженої людської агресивності К. Лоренца наголошує, що агресія має інстинктивний характер і притаманна в одноковій мірі як тваринам, так і людям. Однак не можна відкидати й думку А. Бандури, що агресія стає надбання соціального впливу на дитину. І зростання в умовах агресивного домашнього середовища, зазнавання знецінення з боку суспільства є також вагомим фактором застосування агресивних дій, яке підкріплюється відсутністю покарання [2, с. 79].

Тому в умовах війни в Україні є актуальним вивчення особливостей проявів поведінки підлітків. До дослідження залучалися 98 підлітків, віком 11,5-13,5 років. У роботі використані стандартизовані психологічні методики: «Визначення схильності до девіантної поведінки» (О. М. Орел), «Методики діагностики показників і форм агресії» (А. Басс, А. Дарка), «Діагностика вибору певного стилю лідерства» (Є. Ільїн).

Результати дослідження показали, що серед підлітків достатньо низький рівень прояву девіацій: у 25% респондентів є схильності до девіантної поведінки, у 5% – тенденції до реалізації делінквентної поведінки, у 40% досліджуваних – схильність до адиктивної поведінки, 30% – показник дуже слабкої схильності до будь якого із видів девіантної поведінки. Водночас, виявлені певні види агресії. Зокрема, значна частина досліджуваних схильна до проявів фізичної – 56%, вербальної – 62% та непрямой – 46% агресії. Показники негативізму, дратівливості та підозрливості – були на значно нижчому рівні і відповідно склали 36%, 16% та 14%. Рівень образи – 28%. Можна зауважити, що серед хлопців частіше виступала схильність до проявів агресії фізичного типу, вони програвали ролі агресора і більше схилилися до готовності прояву адиктивної та делінквентної поведінки. В опитаних дівчат найвищий відсоток сягав вербальної агресії та виражені почуття образи, однак значна частина відзначала схильність до адиктивної поведінки.

Порівнюючи з результатами, отриманими щодо прагнення до лідерства, то необхідно зауважити, що виражене лідерство характерне 19% респондентів, при цьому авторитарний стиль лідерства обрали лише 4% опитаних, тоді як до вираженого демократичного стилю лідерства схилилися 15% респондентів.

Необхідно зауважити, що у переважній більшості лідери з авторитарним стилем часто проявляють булінг по відношенню до однолітків [3, с. 127]. У 59% респондентів умовно можна було виявити середній рівень прояву схильності до лідерства з переважанням демократичного стилю звернень до однокласників. Однак ця частина підлітків не має ще достатнього потенціалу для лідирування в групі. У 20% не відзначено схильностей до лідерства, а їхній стиль – виражений лібералізм.

Отже, узагальнено відзначити такі основні поведінкові тенденції як: схильність до різних проявів девіантної поведінки у 70%, що поєднується із вираженими схильностями до фізичної, вербальної та непрямой агресії. Такі поведінкові прояви цілком можуть бути використані у середовищі однолітків при наполяганні на лідерстві у 4% досліджуваних, але й притаманні підліткам із демократичним стилем лідерства, яке виражене у 15% респондентів чи тенденції до нього – у 59%.

Необхідно звернути увагу на тих підлітків, які виявили тенденції до проявів агресії та певних видів девіацій. Як зазначають науковці, період у житті людей, коли відбувається часті соціально значущі зміни за якусь одиницю часу, то вони спричиняють не лише розбіжності між поколіннями, чи ускладнюють механізми передавання культури від старших поколінь до молодших, але й вибірковішою стає позиція підлітків до соціальної та культурної спадщини, різко змінюється їхня поведінка і не завжди в кращу сторону – це все й ускладнює їх адаптованість та соціалізацію [1].

Важливе значення для підлітків у цей період мають проведення профілактичних та превентивних заходів, що можуть реалізовуватися як за допомогою лекцій, бесід, дискусій, ігор, так і застосування моделі профілактики «Навчання позитивній поведінці» або «Модель «афективного» навчання». Суть такого навчання – це вироблення умів у молодій людині задовольняти потреби без шкоди здоров'ю, протидіяти обставинам, зовнішньому тиску, вирішувати особистісні проблеми за будь-яких обставин позитивним чином. Прийнятною для підлітків є модель ствердження моральних принципів. Причинами негативних явищ у середовищі молоді часто стає всюдозволеність та їхня орієнтація на негативні цінності. Тому використання моделі – спроби переконати молодь в аморальності і шкідливості певних видів поведінки (вживання алкоголю чи наркотиків, використання насилля по відношенню до однолітків тощо) та повернути їх на інші, альтернативні цінності (релігійні, ідеологічні). При цьому використовуються прийоми наведення життєвих історій і прикладів, переконання, навіювання, груповий психологічний вплив. Робота з підлітками може проводитися як індивідуально, так і в невеликих групах. Ця діяльність є ефективна стосовно молодих людей, орієнтованих на цінності добра, а також тих, хто легко піддається навіюванню. Єдине – це не допустити надмірної чутливості, що може спровокувати внутрішньоособистісні конфлікти, невротичні розлади.

Активно використовується й модель поширення фактичних знань із залученням різнопрофільних фахівців працівників поліції, лікарів, психологів. Вона ґрунтується на уявленні про те, що поширенню негативних явищ сприяє

відсутність у підлітків і молоді повної адекватної інформації про негативні наслідки девіантної поведінки, застосування агресивних форм поведінки або ж шкода авторитарних дій підлітка-лідера.

Іншим прикладами застосування профілактичних заходів є модель стримування або «репресивна модель», що базується на уявленні про схильність підлітків до всього поганого. Профілактика зводиться до заборон, вимог, розпорядження, вказівок, обмеження їх особистої свободи, контролю і покарання певних (заборона відвідувати певні місця, займатися «шкідливою» діяльністю, читати певні книги чи працювати за комп'ютером тощо).

Необхідно зауважити, що ефективність стримування є досить обмежена: неможливо досягнути повного контролю, а враховуючи вік, – заборони можуть спровокувати певну частину дітей на їх порушення.

Список використаних джерел:

1. Ануфрієва Н. М., Т. М. Зеленська, Н. О. Єрмакова. Соціальна психологія: навч.-метод. посібник. К.: Каравела, 2009. 216 с.
2. Данилюк А. Конрад Лоренц: концепція вродженої людської агресивності. *Філософська думка*. 2005. № 3. С. 78 – 102.
3. Закалик Г. М., Войцеховська О. В., Шувар Н. М. Булери та жертви булінгу як соціально-психологічна проблема безпеки особистості в освітньому просторі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Т. 2, Вип. 1. С. 124–130.
4. Коваленко В. В., Щербакова І. М. Психологічний аналіз агресивної поведінки підлітків в умовах кризового сьогодення. *Актуальні питання психології особистості*. 2015. С. 69-73.
5. Романенко О. В., Степанчук Д. М. Вплив стилів лідерства на соціально-психологічний клімат у групі серед підлітків. *Юридична психологія*. 2018. № 1. С. 43-52.
6. Смілянець Т. Л. Особливості аутоагресії підлітків-девіантів в умовах воєнного часу. *Південно-український правничий часопис*. 2023. С. 66-71.
7. Харченко Т. Г., Лініцька Є. Т. Теоретичний аналіз особливості соціалізації в підлітковому віці. *Актуальні питання психології особистості*. 2015. С. 148-152.
8. Шпак Марія. Особливості психоемоційного стану підлітків в умовах сьогодення. *Наукові перспективи*. 2024. Вип. 4 (46) С. 1498-1511.

Анастасія Ковальова

курсант 2-го курсу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крістіна Дерев'янюк

викладач кафедри адміністративного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні має значний вплив на всі аспекти суспільного життя, включаючи приватно-правові відносини. В умовах воєнного стану можуть виникати певні проблеми, які ускладнюють захист прав людини в таких сферах, як цивільні, трудові, сімейні та спадкові відносини. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю розробки ефективних механізмів захисту прав людини, які б не лише реагували на нові виклики, але й працювали в умовах надзвичайних ситуацій. Це передбачає аналіз та перегляд чинного законодавства, вдосконалення судової та правозастосовної практики, а також забезпечення соціальної підтримки осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Згідно з ЗУ “Про міжнародне приватне право” приватно-правові відносини визначають такі відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб’єктами яких є фізичні та юридичні особи.

З точки зору захисту прав людини приватно-правові відносини повинні бути спрямовані на забезпечення прав громадян на життя, здоров'я, житло, освіту, працю, освіту, працю. В умовах воєнного стану забезпечення захисту прав людини є надзвичайно складним і потребує комплексного підходу, який включає як внутрішні, так і міжнародні механізми, для цього й держава має низку способів, щоб забезпечити ці права незважаючи на воєнний стан в країні. [2, с.57]. Такими є:

1) правовий механізм, а саме запровадження тимчасових норм (до прикладу, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014) або розробка спеціальних актів (Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”);

2) судовий захист - суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші утиски прав і свобод [3];

3) документування протиправних та злочинних дій російської федерації - це ї допоможе підготувати доказову базу для її притягнення до юридичної відповідальності у відповідних міжнародних судових інституціях;

4) міжнародні форми та способи захисту прав людини під час війни, що містяться у нормах міжнародного гуманітарного права. Це галузь міжнародного права, яка визначає ключові норми і принципи захисту прав людини і включає обмеження на застосування насильства під час збройних конфліктів [4, с. 235].

Успішний захист прав людини у приватно-правових відносинах під час воєнного стану можливий лише за умови всебічної підтримки національного законодавства, удосконалення судової системи, активного міжнародного співробітництва та належної соціальної підтримки постраждалих осіб.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про міжнародне приватне право від 23 червня 2005 року. сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

2. Сафонова, І. В. Захист прав людини в приватно-правових відносинах. Юридична Україна, 2017, ст 53-58.

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Дорошенко В.А., Правові механізми захисту прав людини під час війни. Юридичний науковий електронний журнал № 2/2023, 2023, ст. 232-236

Михайло КОРОЛЬ,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри адміністративної діяльності,

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Війна в Україні серйозно загрожує основним правам дітей, створюючи безпрецедентні проблеми для їхньої безпеки, здоров'я, розвитку та благополуччя. Діти стають жертвами як прямих, так і непрямих наслідків конфлікту: вони можуть загинути чи отримати поранення, втратити родини, перетворитися на біженців або внутрішньо переміщених осіб, зазнавати сексуального насильства, а також використовуватися як солдати чи робоча сила. ООН відзначає, що війна в Україні спричинила значну кількість загиблих і поранених дітей, зруйнування шкіл і медичних установ, а також масову евакуацію та переміщення неповнолітніх. Таким чином, порушення прав дітей

під час війни є серйозним порушенням міжнародного права та гуманітарних норм.

Міжнародний захист прав дітей базується на Конвенції ООН про права дитини (прийнятій 20.11.1989 року та ратифікованій Верховною Радою України 27.02.1991 року) [1]. Відповідно до цієї Конвенції діти, як незалежні суб'єкти права, мають виховуватися в атмосфері миру, гідності, толерантності, свободи, рівності та солідарності, і повинні бути підготовлені до самостійного життя в суспільстві. Зазначений документ став першим міжнародним актом, який найдетальніше закріпив права дітей. На відміну від декларацій 1924 і 1959 років, Конвенція ООН про права дитини встановлює конкретні правові норми, обов'язкові для виконання всіма країнами, що її ратифікували. Держави-учасниці, зокрема Україна, звітують перед Комітетом ООН з прав дитини кожні п'ять років про заходи, вжиті для захисту прав дітей, труднощі, з якими вони стикаються, та обговорюють можливі шляхи їх вирішення. Комітет, спираючись на цю інформацію, проводить експертну оцінку та надає рекомендації, акцентуючи увагу на ключових проблемах та можливих рішеннях.

Для України особливе значення мають положення статті 38 згаданої Конвенції, які зобов'язують держави-учасниці поважати та дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів. Зокрема, вони повинні вживати всіх можливих заходів, щоб особи, молодші за 15 років, не брали безпосередньої участі у бойових діях [1].

Як зазначає С. Ніколайчук, хоча Конвенція ООН про права дитини спрямована на захист прав дітей загалом, деякі її положення залишаються спірними. Наприклад, заборона призову дітей до 15 років для участі у військових діях відповідає нормам гуманітарного права, однак багато країн і неурядових організацій, зокрема ЮНІСЕФ, вважають цей вік занадто низьким. Також існує думка, що, хоча Конвенція ООН про права дитини надає дітям більше прав, ніж будь-який попередній документ, це не повністю задовольняє уряди та правозахисні організації [2, с. 96].

Іншим, не менш важливим актом міжнародного права в сфері захисту прав дитини під час збройного конфлікту, є положення Конвенції Міжнародної організації праці № 182, яка забороняє використання неповнолітніх як солдатів та вербування їх для участі у збройних конфліктах [3].

Україна також ратифікувала Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах. Цей документ визначає мінімальний вік для призову та участі у бойових діях на рівні 18 років, забороняє добровільний призов з 16 років, а також вербування або використання неповнолітніх у військових цілях [4].

Варто зазначити, що Римський статут Міжнародного кримінального суду (ратифікований Верховною Радою України 21.08.2024 року) кваліфікує певні дії проти дітей як військові злочини, особливо щодо тих, хто не досяг 18 років. До таких дій належать вербування дітей, їх використання у військових діях у

міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах, а також навмисні напади на лікарні та школи, що залишаються несанкціонованими [5].

Загалом, все ж таки основним міжнародним документом, що закріплює права дитини в сучасному світі, є Конвенція ООН про права дитини [1]. Інші універсальні договори охоплюють лише окремі сфери, які становлять підвищений ризик для дітей, такі як діти під час війни, дитяча злочинність, праця та експлуатація дітей.

Значну роль для захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту також відіграють міжнародні конференції та зустрічі на високому рівні, які акцентують увагу світової спільноти на захисті прав дитини, здійснюють практичний аналіз імплементації міжнародних договорів, обговорюють актуальні проблеми та формують плани подальших дій.

Варто відзначити, що українське законодавство загалом відповідає міжнародним нормам кримінального та гуманітарного права щодо заборони залучення дітей до бойових дій. Зокрема, стаття 30 Закону України «Про охорону дитинства» забороняє участь дітей у бойових діях та збройних конфліктах, включаючи їх вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання для використання в інших країнах, а також використання дітей у збройних формуваннях чи насильницьких актах, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності [6]. Крім того, заборонено залучення дітей до воєнізованих або збройних формувань, які не врегульовані законодавством України, та поширення воєнної пропаганди. Однак на сьогодні відсутній реальний механізм, що запобігав би залученню неповнолітніх до незаконних військових формувань, їх вивезенню в сусідні країни або незаконному усиновленню.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що захист та підтримка дітей в умовах війни є ключовим завданням для уряду, міжнародних і громадських організацій. Нагальні заходи повинні бути спрямовані на забезпечення безпеки, освіти, медичної допомоги та психологічної підтримки дітей в умовах війни в Україні. Воєнний стан і активні бойові дії формують нові реалії, в яких загальний порядок захисту прав дітей, що діяв у мирний час, здебільшого перестав бути ефективним. Проблема ефективного впровадження міжнародних стандартів залишається актуальною в багатьох країнах, зокрема в Україні. В умовах війни особливо гостро постало питання про реальну можливість захисту прав дітей, які постраждали від військової агресії.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини: прийнята ООН 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 18.09.2024).

2. Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 94-105.

3. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці: прийнята Міжнародною організацією праці 17.06.1999 № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text (дата звернення 18.09.2024).

4. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень: прийнятий ООН 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text. (дата звернення 18.09.2024).

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду: прийнятий ООН 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 18.09.2024).

6. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 18.09.2024).

РУКІНА Діана

студентка Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ЛЕВІН Олег

доцент Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання місця жінки у сучасному суспільстві є досить актуальним, що, перш за все, пов'язано з роллю, яку вона відіграє у родинних відносинах, на роботі, навчанні, службі тощо. На даному етапі функціонування суспільних відносин особливої уваги привертає до себе проблема гендерної рівності, яка, у свою чергу, є показником цивілізованості соціуму. Зокрема, досить гостро стоїть питання гендерного насильства, що останнім часом привертає до себе особливої уваги, що пов'язано із винесенням цього питання на світовий рівень.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 через акт військової агресії РФ на території України був запроваджений воєнний стан. Водночас війна, що триває, не позбавила необхідності боротися з домашнім насильством і запобігати йому [1].

Тематика домашнього насильства привертала та буде привертати увагу значної кількості вчених-практиків, серед найбільш ґрунтовних досліджень окремих аспектів у цій сфері можна виокремити таких авторів: А. Запорожцев, А. Лабунь, Д. Заброта, І. Басиста, В. Шаблистий, І. Дроздова, В. Брижик, О. Ковальова, О. Книженко, Л. Наливайко, І. Грицай, та інші.

Обрана тема наукового дослідження є злободенною як в мирний, так і у воєнний час. Наголошуємо, що на початку ХХІ сторіччя Україна стала однією з перших країн Східної Європи, яка визнала домашнє насильство важливою

суспільною проблемою, позбавивши кривдників можливості ховатись за ширмою невтручання у приватне життя. Поштовхом до здійснення реформ у даному напрямку став остаточний вибір українським суспільством європейського вектора свого розвитку. Так, ми крок за кроком впевнено прямуємо до подолання цієї проблеми, ухваливши Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3], ратифікувавши Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами 20 червня 2022 року [4], прийнявши Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству над жінками та домашнього насильства і боротьбу з цими явищами» [5].

Водночас станом на зараз в законодавстві України відсутня вироблена судова практика щодо застосування такої обтяжуючої обставини як вчинення кримінальних правопорушень з використанням умов воєнного стану для кваліфікації, зважаючи на те, що Україна вперше після незалежності опинилася у повноцінній війні, тому це створює великі практичні проблеми зі сферою дій такої норми, що свідчить про необхідність внесення змін у національне кримінальне законодавство, тобто посилити кримінальну відповідальність за злочини та розширення кваліфікації обставин заподіяння домашнього насильства з використанням умов воєнного стану.

Підрозділи Національної поліції України активно працюють з подоланням його проявів користуючись чинною нормативно-правовою базою. Проте, ст. 126-1 КК не можуть повністю гарантувати необхідний суспільний порядок, оскільки має певні недоліки: 1) не чітко визначена диспозиція, що може по різному трактуватись; 2) вона не охоплює переважну більшість випадків домашнього насильства, яке криміналізоване в інших статтях закону про кримінальну відповідальність; 3) наявність поняття «систематичності вчинення» що не дає можливість цій кримінально-правовій нормі ефективно запобігати таким правопорушенням; 4) за сукупністю є вірогідність порушення такого принципу, як заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння. Вище викладене, дає підстави вважати за необхідне унормувати ознаки такого кримінального правопорушення, як домашнє насильство за правовими, логічними, лінгвістичними та структурними вимогами.

Наголошуємо, що враховуючи назву розділу II Особливої частини КК України, слід дійти висновку, що предметом суспільних відносин, які забезпечують життя, недоторканність і здоров'я людини є її «природним» правом. Таким чином, назва розділу II Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я людини» не відповідає групам суспільних відносин, які охороняються у КК для визначення кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства, оскільки

основним безпосереднім об'єктом конкретного кримінального правопорушення є сімейні відносини, а додатковими об'єктами можуть бути відносини власності, належного рівня життя, праці, освіти. Тому, ми переконані, що більш логічним видається норми кримінального права, які визначають відповідальність за насильство в сім'ї, винести в окремий, додатково створений розділ Особливої частини Кримінального кодексу України, щодо посягання на сімейні правовідносини, до якого варто відносити статті 91-1, 150-1, 151-2, 164-169 КК України, безперечно додавши туди положення, щодо особливостей вчинення домашнього насильства в умовах воєнного стану [6].

З аналізу ми прийшли до такого висновку, що на сучасному етапі формування чинного законодавства нашої країни, система кримінальних покарань у цій сфері знаходиться в динамічному розвитку й безперечно має гарні результати у протидії та своєчасно запобігати такому діянню, ураховуючи міжнародний досвід. Тому Україні доцільно надалі запозичувати методи та способи боротьби з домашнім насильством, які використовуються іншими країнами світу, враховуючи, що боротьба з домашнім насильством має бути комплексною.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. –URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 03.09.2024).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 03.09.2024).
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 03.09.2024).
4. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#n2> (дата звернення: 03.09.2024).
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 03.09.2024).
6. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.09.2024).

Данііл ЧОРНИЙ
*здобувач вищої освіти 3 курсу
освітнього ступеню «бакалавр»
факультету № 2 КННІ ДонДУВС*
Науковий керівник:
Валентина ГРАНКІНА
*доктор філософії, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
факультету № 2 КННІ ДонДУВС*

ПРАВА ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Збройна агресія російської федерації, що набула нового значення під час неспровокованого повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року є жахливим явищем порушення прав людини, що закріплені у Загальній декларації прав людини. Загальну декларацію прав людини проголошено як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди сприяли поважанню прав і свобод як серед народів держав-членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією. Загальна декларація прав людини окреслює пул невід'ємних прав, основними з яких є :

- право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст.3);
- не зазнання тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження і покарання (ст.5);
- право на визнання правосуб'єктності (ст.6);
- рівність перед законом, рівний захист від дискримінації (ст.7);
- право на не зазнання безпідставного арешту, затримання або вигнання (ст.8);
- право на недоторканність житла (ст.12 ЗД); не позбавлення майна (ст.17);
- право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї (ст.25 ЗД) [1].

Однак реальність війни, є іншою. Окрім ведення бойових дій на території України, російська федерація вдається до воєнних злочинів проти мирного населення на тимчасово окупованих територіях України, а саме: терор, вбивства, катування, гвалтування, позбавлення житла, залишення без гуманітарної допомоги, обстріл цивільного населення під час евакуації, депортація (у тому числі дітей), зміна етнічного та національного складу на тимчасово окупованих територіях, руйнування медичних закладів де знаходяться цивільні, залучення громадян до своїх збройних формувань.

Вищевикладені факти свідчать не лише про кричуще порушення прав і свобод людей, проголошених Загальною декларацією прав людини, а й про порушення спеціальних міжнародних договорів, які були укладені після Другої світової війни, та мали стати гарантами закріплення у міжнародному праві норм щодо гуманного ставлення до населення під час війни. Цими міжнародними договорами є Женевські конвенції, які складаються з п'яти угод та трьох додаткових протоколів.

Наведемо основні положення, закріплені в Женевській конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року яких мала би дотримуватись країна-агресорка:

- поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням. Кожна сторона конфлікту сприяє заходам, ужитим для розшуку вбитих та поранених, з метою надання допомоги особам, що наражаються на серйозну небезпеку, а також з метою захисту їх від пограбування та поганого поводження (ст. 16);

- цивільні лікарні, організовані для надання допомоги пораненим, хворим, інвалідам та породіллям, за жодних обставин не можуть бути об'єктом нападу, натомість вони завжди користуються повагою сторін конфлікту й перебуватимуть під їхнім захистом. (ст. 18);

- колони автомобілів або санітарні поїзди на суші чи на спеціально оснащених суднах на морі, які перевозять поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породілей, користуються повагою та захищаються так само, як і лікарні, передбачені в статті 18 (ст. 21);

- кожна Висока Договірна Сторона дозволяє вільне пропускання всіх посилок з медикаментами та санітарними матеріалами, а також предметами, необхідними для виконання релігійних обрядів, посилок з найважливішими продуктами харчування, одягом і тонізуючими засобами, призначеними для дітей, молодших 15 років, вагітних жінок та породілей (ст. 23);

- особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу. Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність (ст. 27);

- жодний примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей (ст. 31);

- високі Договірні Сторони спеціально дають згоду на те, що їм забороняється застосування будь-яких заходів, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою. (ст. 32);

- колективні покарання, так само як і будь-які залякування чи терор, забороняються. Пограбування забороняються. Репресалії стосовно осіб, які перебувають під захистом, та їхнього майна забороняються (ст. 33);

- забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні (ст. 49);

- окупаційна держава не може примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах. (ст. 51) [2].

Як ми бачимо, найважливішим правилом додаткового протоколу IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, як і всього міжнародного гуманітарного права, є захист цивільних осіб під час війни та під час окупації зокрема. Однак і цим правилом нехтують російські військові-окупанти, свідомо обстрілюючи цивільну інфраструктуру українських міст і гуманітарні коридори, проводячи масові розстріли на захоплених територіях чи примушуючи українських громадян до служби в російській армії. Російські окупанти свавільно вбивають і катують цивільних, гвалтують жінок і дітей, розстрілюють лікарів, священнослужителів і журналістів. Такі дії є свідомим порушенням Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни та відповідних вимог звичаєвого міжнародного гуманітарного права[3].

Дії, які суперечать Женевським конвенціям, кваліфікуються як порушення міжнародного гуманітарного права та в особливо тяжких випадках, можуть становити воєнні злочини. Відповідальність за вчинення воєнних злочинів, підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, що і стане предметом наших майбутніх досліджень, з огляду на справедливу відповідальність за порушення країною-агресоркою не лише прав цивільного населення, а й порушення законів і звичаїв ведення війни.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини: Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 08.09.2024).

2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 08.09.2024).

3. Які закони та звичаї війни порушує Росія в Україні? Ukrainer. URL: <https://www.ukrainer.net/porusheni-zakony/> (дата звернення: 11.09.2024).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із пріоритетних завдань України у сфері кримінально-правової охорони прав і свобод людини і громадянина є захист її життя та здоров'я. Конституція України проголошує життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпеку, як найвищу соціальну цінність (ст. 3), наголошуючи, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (ст. 28) [1].

Як відомо, свобода від насильства – одне з основних прав людини. Утім від різних форм насильства страждають як жінки, так і чоловіки, дівчата та хлопці. Факти насильства і жорстокості щодо дітей викликають особливе занепокоєння. Останнім часом у закладах освіти спостерігається зростання кількості випадків свідомого жорстокого ставлення старших і сильніших учнів до менших і слабших членів шкільного колективу [2, с. 12].

Не секрет, що діти є найбільш вразливими членами суспільства. Різні погляди, звички та характер можуть стати причиною загострення стосунків в дитячому середовищі, а в подальшому – й призвести до знуцання над однією дитиною іншими дітьми.

Сьогодні проблема булінгу стала досить поширеним явищем. У багатьох країнах світу серед підлітків продовжують розповсюджуватися прояви жорстокості, агресії та психологічного тиску. Цькування в школі має надзвичайно негативні наслідки в майбутньому, залишаючи психологічні травми на все життя, що в подальшому може виражатися в неспроможності батьків, які в дитинстві зазнали булінгу, будувати повноцінні відносини з іншими людьми та виховувати власних дітей [3, с.114].

Булінг, або цькування, є серйозною проблемою, з якою стикаються діти у різних соціальних середовищах. Він може приймати різні форми, від вербальних образ до фізичного насильства, і має негативний вплив на психічне та емоційне здоров'я дитини.

Частина перша статті 16 Конвенції ООН про права дитини передбачає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність [4].

У разі, якщо до поліції звертаються громадяни з заявами про випадки булінгу в навчальному закладі, поліцією, спільно з педагогічним колективом, проводиться перевірка. Перевіряються викладені у заяві факти, збираються докази, проводиться роз'яснювальна робота тощо. За кожним навчальним закладом закріплені працівники ювенальної превенції. До того ж поліція

приділяє додаткову увагу підліткам, які є злісними порушниками дисципліни в навчальних закладах і можуть бути схильними до насилля у відношенні до інших учасників навчального процесу. З такими дітьми проводиться спілкування у присутності батьків і педагогів, ведемо так званий їх супровід, аби вберегти від вчинення ними більш серйозних правопорушень.

Крім того, представники поліції нагадують дітям і про правила поведінки у громадських місцях, попереджуючи про шкоду здоров'ю тютюнопаління та вживання алкоголю й наркотичних речовин. Крім того, наводяться типові приклади, коли діти через елементарну неуважність і довірливість стають об'єктом уваги різного роду зловмисників, жертвами нещасних випадків чи потрапляють у інші неприємні історії.

Працівники поліції превентивної діяльності та служби у справах дітей провели для педагогів Запорізької області семінар з протидії психологічному та фізичному терору щодо неповнолітніх з боку однолітків.

Нещодавно на базі Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Запорізькій області відбувся семінар-практикум на тему: «Організація соціально-правового захисту молоді. Соціальна профілактика конфліктних та постконфліктних ситуацій в молодіжному середовищі. Протидія булінгу».

Працівники відділу ювенальної превенції Управління превентивної діяльності ГУНП Запорізької області та служби у справах дітей розповіли заступникам директорів з виховної роботи закладів професійно-технічної освіти Запорізької області про поняття булінгу. Під час заходу поліцейські надали педагогам поради, як протидіяти фізичному та психологічному терору щодо неповнолітніх з боку однолітків.

Також правоохоронці запевнили, що працівники навчальних закладів завжди можуть розраховувати на допомогу представників ювенальної поліції. Адже їх поєднує спільна мета – здорове та захищене нове покоління українців.

Працівники поліції Запорізької області, в рамках Всеукраїнського тижня з протидії булінгу, провели ряд профілактичних заходів. Під час лекцій, семінарів та бесід поліцейські розповіли, як запобігти психологічному та фізичному насиллю щодо неповнолітніх з боку однолітків.

В рамках проведення Всеукраїнського тижня з протидії булінгу інспекторами ювенальної превенції відділів та відділень поліції ГУНП в Запорізькій області у всіх навчальних закладах регіону проводились профілактичні заходи у вигляді лекцій, бесід та семінарів, присвячені питанням профілактики та протидії булінгу серед дитячого середовища.

Під час спілкування правоохоронці обговорювали зі школярами та вчителями проблему булінгу, надавали поради, як протидіяти фізичному і психологічному терору щодо дитини з боку однокласників. Особливу увагу правоохоронці приділили питанню терпимості та поваги один до одного, адже кожен має право бути собою.

Також правоохоронці запевнили, що працівники навчальних закладів завжди можуть розраховувати на допомогу представників ювенальної поліції. Адже їх поєднує спільна мета – здорове та захищене нове покоління українців.

Поліція Запорізької області закликає підлітків не замовчувати про випадки цькування у школі, негайно інформувати шкільного психолога, вчителя, батьків або телефонувати в поліцію за номером «102».

Варто погодитись із О. Проць та Р. Романків, на думку яких, Україна має вивчати і запозичувати міжнародний досвід у цій сфері, особливо тих країн, де вже діють спеціальні програми, аналіз яких підтвердив високі результати – освітнє середовище стало більш безпечним, зменшилася кількість випадків булінгу й інших антисоціальних проявів [5, с.114].

Крім того, роль Національної поліції у зазначеній сфері не може зводитися лише до взяття на профілактичний облік дитини. Необхідно розробити комплекс превентивних та виховних заходів, які будуть направлені на недопущення проявів булінгу серед неповнолітніх [6, с.130].

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Текст]: від 28 черв. 1996 р. (зі змінами і допов.) // Відом. Верхов. Ради України. 1996. № 30. Ст.141.

2. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / В.Л. Андрєєнкова, В.В. Байдик, Т.В. Войцях, О.А. Калашник та ін. Київ : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

3. Джафарова О. В., Моргунов О. А., Сорочан Д. А. Місце Національної поліції України в системі суб'єктів запобігання та протидії булінгу. Право і безпека. 2021. № 3 (82). С. 113–121.

4. Конвенція ООН про права дитини: ратифікована Постановою Верховної Ради України 27 лютого 1991 № 789-ХІІ. Київ : Столиця, 1997. 31 с.

5. Проць О. Є., Романків Р. В. Протидія булінгу: правові аспекти захисту дітей від насильства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. № 60. С. 127–130.

6. Сорочан Д.А. Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2020 р.). Харків: НДІ ППСН, 2020. С.177-179.

СЕКЦІЯ 5. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Галуцько Віра Миколаївна

*професор кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної
діяльності Національної поліції України ОДУВС*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

З початку збройної агресії Російською федерацією території України порушено право на мирне співіснування всього населення. У своїй більшості громадяни України вимушені були покинути постійні місця проживання та переміститися як всередині держави так і поза її межі, які отримали статус тимчасово переміщені особи, що значно вплинуло на реалізацію їх прав. По перше-це право на житло та питання компенсації за нього, по друге-право на роботу, по третє-право на соціальні виплати різного характеру, четверте-право на освіту та інше.

Однак, не слід забувати про території, що попали під тимчасову окупацію та осіб які залишились на них проживати. На територіях, що знаходяться в тимчасовій окупації унеможливлено дотримання прав та свобод людини, не дивлячись на те, що Російською Федерацією було ратифіковано Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенцію про права осіб з інвалідністю тощо. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права зазначає, що кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. Якщо це вже не передбачено існуючими законодавчими чи іншими заходами, кожна держава-учасниця цього Пакту зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних у цьому Пакті [1]. Однак, як зазначав, Верховний комісар ООН з прав людини, що на таких територіях запроваджено власну нормативно-правову базу, а також створено мережу незаконних місць позбавлення волі, де затриманих піддають катуванням та жорстокому

поводженню. При цьому, ці квазіутворення відмовляють міжнародним інспекторам у безперешкодному доступі до місць позбавлення волі, забороняють діяльність правозахисних та волонтерських організацій [2]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, наприклад у ДНР приблизно 62 тис. дітей та дорослих потребують лікування від раку, з яких майже 10 тис. пацієнтів перебуває у критичному стані. Понад 15 тис. осіб, які проживають на території ДНР та біля 7 тис. осіб в ЛНР щоденно потребують інсуліну, який постачається в недостатніх обсягах. Психологічний стан приблизно 400 тис. дітей, що проживають на підконтрольних озброєним групам територіях є тривожним і потребує спеціалізованої психосоціальної підтримки [3]. Зрозумілим є те, що на сьогодні ця статистика приблизна, оскільки, за більше ніж десять років окупації на територіях Донбаської та Луганської областей кількість таких осіб значно зростає. Окрім того, до цих областей добавилися Запорізька, Харківська, Сумська, Херсонська області, Крим куди доступ від Міжнародних організацій обмежений, так як сторона-агресор не дотримується норм міжнародного права стосовно цивільного населення, що передбачено Конвенцією про захист цивільного населення під час війни. Так, за інформацією, яку було отримано під час конфіденційних опитувань визволених з полону українських військовослужбовців, державою-агресором всупереч норм Женевської конвенції не створено спеціальних умов,... звільнені з полону РФ засвідчують жорстоке поводження з ними, повідомляють про факти катувань, фізичного і психологічного насильства, штучне моріння голодом, відсутність надання медичної допомоги тощо [4].

Для врегулювання питання соціального і правового захисту осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, а також членів їхніх сімей Україною прийнято закон «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» [5] та розроблено механізм його реалізації. Однак, як недолік слід зазначити, що на сьогодні ще не відпрацьований механізм соціальних виплат, що потребує тривалого часу та доведення що саме ця особа відноситься до певної категорії осіб. Іншим моментом є несвоєчасність або і відсутність таких виплат у зв'язку з відсутністю достатності коштів тощо.

Отже питання реалізації прав громадян на соціальне забезпечення та захист в умовах збройного конфлікту потребують додаткового удосконалення законодавства та нових підходів до механізму їх забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 12.09.2024)
2. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2016 р. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. URL.

[https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Report Ukraine 16Feb-15May2019_UA.pdf](https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Report%20Ukraine%2016Feb-15May2019_UA.pdf) (дата звернення 12.09.2024)

3. Проблеми захисту конституційних прав і свобод громадян України під час врегулювання збройного конфлікту на Донбасі. Національний інститут стратегічних досліджень. URL. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-05/konf_Dondas-157ee.pdf (дата звернення 12.09.2024)

4. Щорічна доповідь уповноваженого з прав людини. Права людини в секторі безпеки та оборони. URL. <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/prava-liudynu-v-sektori-bezpeky-i-oborony> (дата звернення 12.09.2024)

5. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/2010-20#Text> (дата звернення 12.09.2024)

Горобець Вікторія Володимирівна

здобувач 3 курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право

*Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник*

Шинкаренко Інна Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент

*доцент кафедри психології, соціології та педагогіки
Дніпровського національного університету внутрішніх справ*

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Важливість обраної тематики акцентує увагу та підкреслює одну із головних проблем сьогодення, адже, майже кожен військовослужбовець стикався з соціальними чи психологічними проблемами впродовж повномасштабного вторгнення російської федерації до території України. Війна залишає глибокі сліди не лише на фізичному, а й на психологічному благополуччі людини. Учасники бойових дій, які повертаються з фронту, а також із прифронтових позицій, часто стикаються з різноманітними психологічними травмами, такими як: посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривога. Соціальна реабілітація відіграє важливу роль задля покращення здоров'я осіб, які постраждали від військової агресії у всіх її проявах, вона спрямована на відновлення соціальних зв'язків, повернення до повсякденного життя та професійної діяльності. Тому ми вважаємо за обов'язок порушувати такі значущі теми, як благополуччя людей, які ціною свого часу, здоров'я, а й подекуди життя відплатили за можливість нам вільно жити.

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

Науковці Крук І.М. та Григус І.М. здійснили теоретичний огляд сучасних поглядів на психологічну реабілітацію учасників бойових дій з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Акцентували свою увагу на необхідності розробки навчальних програм, що мають на меті допомагати учасникам бойових дій, здійснювати перехід до життя поза війною та повернення їх до соціуму. Вони навели приклад основних симптомів ПТСР, ними виявились: порушення сну, неспроможність згадати деякі події, надчутливість, патологічні спогади (нав'язливі повернення до минулого, які пов'язані із негативними спогадами), неадекватна надмобілізація. Також існують вторинні симптоми ПТСР, до них відносять: депресію, тривогу, залежності (алкогольна, наркотична, ігрова), суїцидальні думки та спроби самогубства, імпульсивну анти-соціальну поведінку, агресією [1].

Говорячи про агресію необхідно згадати реальні випадки пов'язані з цим станом у військовослужбовців та апелювати тим, що ця проблема дійсно існує. В українському онлайн-медіа «Свідомі», що має на меті досліджувати та висвітлювати скандальні теми України задля привернення уваги читача до таких важливих тем як війна, Крим, культура, громадянське суспільство, деколонізація була опублікована стаття. У цій статті висвітлили коментар однієї із читачок форуму, а саме мешканки Трускавця Тетяни Маняк. Дівчина стикнулася із проявом агресії на вулиці з боку військового. Військовослужбовець вживав нецензурну лайку та провокував чоловіка Тетяни на бійку. Молоді люди не знали як реагувати на таку поведінку та як поводити себе у такій ситуації: «Натрапляла на дописи, як спілкуватися з військовими, коли ви, наприклад, разом в потязі (не ставити багато запитань, не докучати). А от що робити, коли є агресія, ніхто не пише», - говорить дівчина [2].

За результатами досліджень українських науковців кількість стресових розладів у військовослужбовців, яким було діагностовано ПТСР під час проведення антитерористичної операції, становила 27,7%. Алкогольна залежність серед військовослужбовців припадає близько 20,3%, що призводить до тяжкого перебігу ПТСР. Узагальнення наукових досліджень показало, що ПТСР є значущою проблемою для військовослужбовців, яка вимагає комплексного підходу, профілактики, діагностики та лікування. Необхідно надавати належну увагу психічному благополуччю військових осіб та вдосконалювати підходи для оптимізації їх підтримки та реабілітації [3].

Отже, своєчасна психологічна та соціальна допомога може запобігти розвитку посттравматичних стресових розладів, депресії та інших психічних проявів, які можуть призвести до самогубства чи інших негативних вчинків. Належне забезпечення даної реабілітації може призвести до зменшення кількості насильства та інших соціальних проблем. Здійснення дестигматизації, тобто активне пропагування ідеї, що звернення за психологічною допомогою – це не ознака слабкості, а прояв відповідальності до свого життя та благополуччя навколишніх оточуючих. Необхідність у створенні умов для надання психологічної допомоги у всіх регіонах країни, особливо у тих

регіонах де значне скупчення військовослужбовців, а також необхідність у збільшенні кількості кваліфікованих психологів та інших фахівців, які можуть надавати психологічну допомогу.

Список використаних джерел:

1 Крук І.М., Григус І.М. Фізична терапія військовослужбовців з наслідками вогнепальних поранень. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини (Rehabilitation & recreation)*. 2022. № 12. С. 44–51. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.12.6> (дата звернення: 17.09.2024).

2 Чи справді військові після війни стають жорстокими? *СВІДОМІ*: веб-сайт. URL: <https://svidomi.in.ua/page/chy-spravdi-viiskovi-pislia-viiny-staiut-zhorstokymy> (дата звернення: 17.09.2024).

3. ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ / В. Чорна та ін. Молодий вчений. 2023. № 12 (124). С. 28–39. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-28> (дата звернення: 17.09.2024).]

Кріцак Іван Васильович

кандидат юридичних наук, доцент

Харківський національний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗВО СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ КРИМІНОТЕОЛОГІЧНУ/КРИМІНОПСИХОЛОГІЧНУ РЕТРОСПЕКТИВУ

«Те, що ви психічно здорові – це не ваша заслуга. Це наше недопрацювання» – зазвичай так говорять психологи й психіатри, психотерапевти. Однак, втілити цей принцип у життя практичному психологу у ЗВО системи МВС не вдається і здебільшого все обмежується банальним анкетуванням, а не живим спілкуванням, що здатне дати багато спектрів бачення світогляду людини у прагненні Істини, корекції людської психіки, якщо є відповідні рівні класичної психологічної освіти, а не диплом заочника. Тут потрібна згода на спілкування із психологом та підписання відповідної двосторонньої угоди, щоб не були порушеними права та свободи людини. У разі, якщо психолог не відповідає емоційно-вольовим станам співрозмовника, можна на будь-якому етапі відмовитися від такого спілкування чи взагалі не дати відповідної згоди на спілкування. Зазвичай, у нас відбувається розмова з психологом, коли щось трапилося, а потрібно/слід спрямувати зусилля на запобігання/превенцію/попередження. Раніше, з часів Київської

Русі, основними психологами у нашого боголюбивого українського народу були священники/православне старцтво, якого так шукали християни. Саме до них стояли великі черги на сповідь, коли кожен виходить плачучи, коли омивається серце, душа і тіло, Дух животворить. А сьогодні місію священників взяли на себе психологи, більшість з яких ні разу не були у Храмі Божому, Церкві Христовій, не сповідаються і не причащаються, а навпаки, захоплюються езотерикою, різними енергіями, метафоричними картами, що не від Бога. І це добре відчувається на емоційно-вольових рівнях співрозмовника. Психолог, як і священник, як адвокат, має вміти тримати таємницю, дотримуватися почуття такту. За словами Іоанна Златоуста, у кожного священника, поряд із хрестом і Євангелієм, що знаходиться на сповіді, має бути ніж. Якщо розповів гріхи Таїнства Сповіді, відріж собі язика. Це ж відноситься й до повсякденного нашого життя, коли людина розповіла нам таємницю, ніхто не повинен про неї знати. Ось такі рівні професії слід здобувати. «Блаженні лагідні, бо землю впадкують вони». «Блажені кротці: яко тії наслѣдять зѣмлю» (Мф.5:5).

Психологічне забезпечення у ЗВО системи МВС бажає кращого. На превеликий жаль, психологи не виконують тієї високої місії й ролі, що покладена на них даною професією. Психо- з грецького означає Душа. Значить, слід працювати, насамперед, із концептом справжньої сутності людини як «Духу, Душі й Тіла». Дарвіністська/біосоціальна природа людини й твердження, що людина походить від мавпи, має піти у небуття. Найціннішим даром є Душа, дар Життя, подарований нам батьками та Богом. Значить, слід добре позмагатися/безперестанно боротися за найбільший скарб – власну Душу, а також душі рідних і близьких, родичів і знайомих, усіх покійних/«усопших», коли взиваємо щодня за них, аж до Адамового коліна, про помилування. Справді, найбільшою/найсильнішою повинна бути молитва за тих, хто відійшов до іншого, загробного світу. І саме на нас – нинішніх поколіннях – тих, що ще живуть тут і зараз, лежить особлива відповідальність за них, адже вони вже не можуть самі помолитись за себе. Особливою повинна бути наша молитва за воїнів, які віддали найсвятіше, найдорожче, що є в кожного із нас, – власне життя. «Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх». «Болши сея любве ніктоже иматъ, да кто душу свою положить за други своя» (Іоанна 15:13). «Спаси себе і вистачить з тебе». Однак, не байдужою повинна бути доля усіх людей, тому кожен має взивати щодня про помилування до Неба/до Бога. Хоча б пів години/годину зранку і пів години/годину ввечері слід знайти на ранішні та вечірні молитви, багато інших правил, які з часом беремо на себе через зростання/розгоряння нашої Віри. Коли ж знайти час, якщо його катастрофічно не вистачає? Однак, такі цілі слід ставити щодня перед собою. За словами класика: «На полі битви йде постійне повстання/війна зла проти Добра, а заручником є людське серце/душа». І багато від нас залежатиме: яку сторону

оберемо у цьому житті, чи наважимося на рішучий крок, чи зважимо усі за і проти, куди веде нас дорога життя тощо.

Викладання кримінології у Харківському національному університеті внутрішніх справ серед курсантів, випускних курсів показало, що значна частина підтримує дарвінізм, апатично/нейтрально ставляться до Бога і, можливо, більшість з них засвідчили те, що людина – це трискладова сутність: «Духу, Душі й Тіла». Тобто аудиторія сучасної молоді, попри право свободи релігії та віросповідання, як і в часи безбожництва та атеїзму, поділилася на дві частини. Одні горять, що Бог є, інші – що його немає. Хтось зайняв нейтральну позицію. Здивування викликало те, що після прочитаних лекцій та проведених семінарських занять абсолютна більшість курсантів висловила спротив смертній карі, вказавши на те, що життя є найдорогоціннішим/найціннішим даром людини, чого раніше важко було почути. Більшість курсантів не знає 10 Заповідей Божих, коли, за словами фахівців-класиків, КК міг би складатися з 10 Заповідей Божих, адже він найбільше/найкраще відображає їх. Не вбий – злочини проти життя та здоров'я. Не вкради – злочини проти власності. Не прелюбодій – злочини проти статевої свободи та недоторканості. Лише одиниці з курсантів знають молитву «Отче Наш». Порушувалося питання абортів та евтаназії, що також дало можливість розширити кругозір аудиторії. Можна з упевненістю сказати: «Слухачі знають стільки, скільки знає викладач», читати глибше ніхто не бажає. Тому сьогодні слід постійно прагнути до високих стандартів освіти, йти в ногу з часом, ретельно випробовувати те, що сприймається аудиторією, а на чому в принципі не слід так багато акцентувати у навчальних програмах. Воїну слід давати те, що найбільше знадобиться в бою. Курсант/студент хоче більше статистики, так званих закономірностей, а не випадковостей. Насправді ситуація заставляє серйозно замислитися, викликає певну стурбованість/пригніченість – невже ми так далеко зайшли, де істинне виховання батьків, наших матерів і бабусь, як це було раніше, що змалечку привали любов до Бога? Справді, треба багато зробити, щоб навести лад в умах/головах та серці кожного, пояснювати науково/практично обґрунтованими прикладами, чому слід поступати саме так чи інакше. Наприклад, викорінення лихослів'я, масових татуювань на тілі людини у курсантських та поліцейських колективах, багатьох інших важливих негативних аспектів/моментів, що допомагають здобути високі якості професіонала і людини. Ми настільки захопилися навчанням/раціональністю у ЗВО, що зовсім забули про виховання. Колишня школа, справжніх/істинних вчителів/викладачів, все навчання намагались вибудовувати/засновувати на цікавих/важливих виховних прикладах, що допомагали/давали стимул ефективного навчання. Теорія забувається, а приклади згадуються/запам'ятовуються та є орієнтиром на все життя. Отже, психолог, будь-який викладач має бути добре озброєним такими прикладами та історіями з реального життя, що здатні перемінити вмить, щоб обрати правильний варіант поведінки. З наших позицій, метод бібліотерапії, що активно застосовується сьогодні на Заході, або

кримінологія/кримінопсихологія, яку ми активно розробляємо, може дати необхідні/бажані результати.

Знаємо, що латентна злочинність сьогодні займає понад 60% у загальній кількості/питомій вазі злочинності. Однак, все ж таки, звернімося до статистики, що дає певне розуміння/усвідомлення тієї чи іншої проблеми. Так, в Україні у 2020 році було зареєстровано приблизно 70 тисяч абортів. За даними Європейського бюро ВООЗ та Євростату, загальна кількість абортів у ЄС становить близько 1-1,2 мільйона у рік. У Франції щорічно проводиться близько 200 тисяч абортів. У Німеччині цей показник становить приблизно 100-110 тисяч абортів. В Італії – близько 70-80 тисяч абортів щороку. У Китаї щороку виконується приблизно 9-10 мільйонів абортів, як хірургічних, так і медикаментозних. У США у 2020 році було зареєстровано приблизно 620 тисяч абортів. Своєю чергою, Інститут Гуттмахера оцінює цю кількість на рівні близько 930 тисяч на рік. У Росії у 2020 році було зареєстровано близько 450 тисяч абортів. І, це лише статистика, а реальна картина є набагато більш плачевною. Якщо аборти, за Законом Божим, це вбивство, тож бачимо, якими є наші невидимі гріхи в очах Божих. Звідси – й війни на планеті Земля. Головне – це віра у Бога, а контролювати народжуваність не потрібно. Господь неодмінно прогодує кожного.

Є цікавий приклад стосовно заборони абортів: «До сповіді прийшла одна жінка, яка розповідає, що завагітніла п'ятою дитиною і вирішила зробити аборт. Люди добрі порадили поїхати їй з'їздити у Почаїв. Там вона говорить монаху, що у мене четверо дітей, а на п'ятого не готова. Хочу зробити аборт. Ось у тебе четверо дітей, а є серед них найбільш неслухняний. Так, є. Коли ти додому прийдеш, заріж його. Як, я свою дитину? Ви що? Так він у крайньому разі хоч чимось тобі досадив. А ця дитина, що в утробі. Вона ж нічого поганого тобі не зробила, а ти її вбити хочеш. Народився хлопчик – п'ятий. Я лише за віник візьмусь. А він говорить мамі – я сам підмету. Я захворію. А він від мого ліжка не відходить. Я на нього подивлюсь. Він, буває, до мого плеча пригорнеться, а я по голові його гладжу, а сама плачу. Мамо, а чого ти плачеш? А мені йому страшно признатися, адже я його вбити хотіла».

Психологія сьогодні охоплює широкий спектр питань, пов'язаних з психічним здоров'ям, стресостійкістю, профдеформацією/комунікацією/взаємодією зі співрозмовником. Основні проблеми, що можна виокремити на цих теренах, включають наступне:

- курсанти ЗВО системи МВС знаходяться у режимі постійного стресу у зв'язку з особливостями проходження служби та навчання, патрулювання, господарчих робіт, постійних чергувань, що формує загартованість характеру та витримку стійко переносити труднощі. Однак, бувають й інші випадки, коли емоційно-вольова сфера свідомісного в людині неспроможна витримати високі навантаження, тому тут слід постійно тримати руку на пульсі, щоб чого гіршого не трапилося. Звідси залучення теолога до багатьох процесів психології може дати бажані плоди й результати;

- науково-педагогічний склад має готувати курсанта/студента до того, що він буде стикатися/зустрічатися з небезпечними ситуаціями (серійними вбивцями, маніяками, особами, які засуджені до довічного позбавлення волі, заглиблюючись у феномен «Чікотіла/Онопрієнка/Ткача та багатьох інших вбивць на планеті Земля тощо), що вимагає швидких/оперативних/ефективних рішень, коли вже немає часу читати багатотомні видання, а все має бути на озброєнні негайно і зараз. Справді, віктимологія як наука про жертву злочину має важливіше значення за особу злочинця, адже повсякчасно/повсяксекундно ми можемо бути жертвою/заручником поганого/лихого помислу. З іншого боку, за концепцією «злочини державі, гріхи – Церкві», важливо, щоб ми не були злочинцями в очах Божих в аспекті гріховного, пам'ятаючи, що найважчий гріх, той у якому не розкаяться на сповіді у присутності священника. «Кому відпустите гріхи – відпустяться їм, кому ж затримаєте – затримаються», «Імже отпуститє грѣхї, отпúстятся їмъ: и їмже держитє, держатся» (Іоанна 20:23). «Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» «Азъ съ ва́ми єсмь во вся дні до сконча́нія вѣка. Амінь» (Мф.28:20).

На Афоні поширеною є така практика, коли молодий послушник/монах щодня сповідує помисли старцю, щоб погана думка не мала можливості матеріалізуватися, втілитися у життя. Багато різних негативних станів у курсантських колективах часто призводять до підвищеного рівня стресу, депресії, відчаю, відчайдушності до людського горя і біди. Постійний контакт психолога з кризовими ситуаціями, намагання пізнати/зрозуміти психіку молодої людини, через різного роду обставини, допомагає попередити багато негативних станів. З іншого боку, слід завжди пам'ятати принцип лікаря – «не нашкодь», відчувай почуття такту, молись Богові, щоб відкрив тобі великі процеси людської психіки, щоб молода людина справді виходила від психолога на крилах/одухотвореною та позбавленою багатьох негативних факторів і обставин, що можуть спричинити емоційне вигорання та погіршують загальну ефективність проходження служби й навчання; те, що негативно впливає на психічне здоров'я»;

- недостатня професійно-психологічна підготовка психолога може бути серйозною завадою регулярній підтримці курсантів ЗВО системи МВС, навіть з боку кваліфікованих психологів. Це означає, що до кожного спілкування слід ретельно готуватися, особливо в час нинішньої російсько-української війни, коли вже існує попередня розмова/анкета, особова психологічна справа на кожного курсанта. Важливо, щоб спілкування з психологом не призвело до збільшення кількості випадків нервових зривів чи суїциду серед курсантів. Психолог – це лікар, що лікує душу, що підготовлює людину до покаяння, до Храму, Добра та Справедливості. Кожна людина є психологом, адже за тих чи інших обставин вона повинна дати пораду. У кожного з нас багато небайдужих людей, що розповіли про свої випробування, за яких тримаємо «кулаки»/щоденну оборону і постійно молимося про помилування та добробут. Тому розробка та впровадження багатьох методик/програм психологічної

підтримки та реабілітації, орієнтованих на профілактику стресу/депресії та психічних розладів, у ЗВО системи МВС є важливим превентивним завданням;

- проходження служби та навчання в умовах підвищеного стресу та постійних ризиків/загроз у бажанні здобуття першості може призводити до формування профдеформації, що проявляється у зачерствілості серця, жорстокості мислення, зниження емпатії, багатьох негативних змінах в особистісному началі, що може впливати на якість виконання службових обов'язків і взаємовідносин/стосунків з колегами та громадянами;

- психологічна допомога курсанта має охоплювати навички ефективної/одухотвореної комунікації, щоб зняти стани агресії чи недовіри до психолога. Вміння зберігати спокій/таємницю та професіоналізм є важливим компонентом успішної роботи психолога;

- зміни у методичних рекомендаціях через значний розвиток сучасних інформаційних технологій мають відповідати очікуванням курсанта, що вимагає від психолога постійного навчання та адаптації до багатьох обставин сьогодення. Недостатня професійна підготовка в цьому процесі може поглиблювати стрес/депресію та знижувати ефективність психологічної допомоги. Так, психологія без істинних начал православ'я може завести у такі нетрі/хаші/дебрі, з яких можна й не вибратись. Тому так важливо сьогодні проводити паралель між теологією та психологією у бажанні вихолощення багатьох правд у досягненні Істини;

- для ефективного вирішення цих та багатьох інших проблем слід впроваджувати комплексні/міждисциплінарні програми надання професійної психологічної допомоги з багатьма фаховими спеціалістами інших галузей, що включають регулярні тренінги з управління стресом/депресією, розвивають емоційні компетентності у сфері «Духу, Душі й Тіла». Важливо розробляти та підтримувати культуру психічного/духовного здоров'я у ЗВО системи МВС, де курсанти та працівники можуть отримувати необхідну підтримку.

Ми живемо у складний час російсько-української війни, глобальних катаклізмів, коли ціннісна основа/духовно-ціннісна складова вийшла на перший план. Бачимо, що права людини не спроможні виконати життєдайну роль, яка на них покладається, і людина дедалі глибше усвідомлює крах індивідуалізму/ідентичності через усвідомлення народних принципів: «Один у полі не воїн», «Без Бога ані до порога». Потрібна відповідна ідеологія держави та ще багато аспектів/моментів Добра, соціальних роликів, культура тік-тока, щоб змінити на краще навколишній світ. Ідея Богоцентризму у часи буремних змін і потрясінь знову має стати пріоритетною. Ми наситились свободою як вседозволеністю та потребуємо свободи без гріха. Сьогоднішня апокаліптична епоха чотирьох вершників апокаліпсиса – чуми, війни, голоду і смерті – яскраво про це засвідчує (Откр.6:1-17). Непоодинокими є випадки суїцидів у ЗВО системи МВС та поліцейських колективах. Тому, з позицій психолога, йдеться насамперед за профілактику найстрашнішого – суїцидальних проявів та багатьох інших важливих питань. Слід постійно спілкуватися з

курсантом/студентом та виявляти відповідні тенденції/прояви всього життєвого, щоб згодом, не дай Боже, вони не вилилися у більш негативні форми. Психолог – це права рука ректора, який у загальних рисах, з дотриманням таємниці спілкування, повідомляє, що відбувається на емоційно-вольовому, духовно-чуттєвому, свідомісному рівні сучасного молодого покоління.

Тарановська Альона
*викладач кафедри державно-правових
дисциплін факультету №2 КННІ ДонДУВС*

ПРАВО НА СВОБОДУ СОВІСТІ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розкриття змістовної сутності конституційного права на свободу совісті та віросповідання, визначення його контексту в межах Конституції України, тенденції щодо його функціонування в умовах воєнного стану в нашій державі – все це вимагає, в першу чергу, розгляду трансцендентальних зв'язків релігії та права.

Варто зазначити, що праву як суспільному феномену властива історичність. Право, як і культура, зароджується, поширюється, зберігається, руйнується, видозмінюється під впливом різноманітних історичних чинників. Попри це така обумовленість не може мати виключно односторонній порядок, оскільки саме соціокультурне середовище у різні історичні періоди здатне викликати до життя той або інший правовий феномен.

Взагалі на становлення історичного методу дослідження правової дійсності значний вплив здійснили філософські ідеї Й.Г. Гердера, Ф. Шеллінга та Ф. Шлегеля щодо історичності права. Вони заперечували існування єдиного для всіх народів права, оскільки вважали право проявом духу окремого народу, результатом його історичного розвитку і відображенням традиційних суспільних цінностей та ідеалів, що мають сенс для цього соціуму. Історичний підхід щодо пізнання права підкреслює важливість еволюції та історичних змін, які відбуваються з людством і є унікальними.

Наприклад, на думку Й.Г. Гердера, кожна нація має власний центр свого щастя у собі, рівно як куля має у собі центр тяжіння, коли дистанція між двома націями занадто велика, вони оцінюють ідеали одна одної. Попри це, він заперечує твердження, що певна історична епоха або нація може слугувати нормою або ідеалом для інших. Гердерівське вчення критично ставиться до етноцентризму, не має нічого спільного з шовінізмом та схиляється до культурологічної толерантності, що має проявлятися у дбайливому відношенні до реалії національного різноманіття.

Право як соціальна дійсність існує виключно у вигляді системи, рівно як і релігія, оскільки мають свою цілісну структуру, яка складається з функціональних елементів.

Професор Гентського університету М. ван Хук наголошував, що право, за своєю суттю, нерозривно пов'язано з суспільством, з діючими у ньому ціннісно-нормативними і духовно-моральними системами, а правова система має бути визнаною тим народом, до якого вона звернена, адже без соціальної легітимізації функціонування жодної нормативної системи неможливо.

Доречно додати, що у монографії Д. Лук'янова «Релігійні правові системи у сучасному світі» акцентовано увагу на тому, що релігія, окрім взаємозв'язку з правом, є беззаперечним чинником впливу на функціонування загалом публічної сфери держави і суспільства.

Виходячи з вищевикладеного, право на свободу совісті та віросповідання в умовах викликів сьогодення потребує ретельного дослідження та об'єктивного переосмислення. Актуальність визначеного питання полягає в тому, що складні часи породжують сильних людей, а джерелом духовної сили завжди є те, що об'єднує людей, дає їм надію на краще.

Суспільні зміни, які сталися в Україні за минулі, зумовили якісно нову ситуацію в духовному житті народу. За досить короткий час відбулася переорієнтація мільйонів людей на ті світоглядні і морально-етичні цінності, які раніше відкидалися з різноманітних причин.

Право на свободу совісті та віросповідання в національному та міжнародному законодавстві належить до основоположних природних прав людини, оскільки воно виступає необхідною складовою свободи самоідентифікації.

Так, у ст. 18 Загальної декларації прав людини, котра була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, закріплюється, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів.

У ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права проголошується, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає в себе свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших осіб.

У ст. 27 цього документа закріплюється, що в тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

У ст. 9 Конвенції про захист прав та основоположних свобод також проголошується, що кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

У преамбулі Конституції України зазначено, що Основний закон нашої держави приймається «усвідомлюючи відповідальність перед Богом». Так, текст преамбули не містить правових норм, тобто ця теза не є загальнообов'язковою, санкціонованою державою, а лише допомагає тлумачити ст. 35 Конституції, засвідчує повернення релігії в публічний простір після радянського атеїстичного минулого та спрямовує суспільний вектор буття. До речі варто відмітити, що у конституціях низки європейських країн (таких як Польща, Німеччина, Ірландія тощо) є відсилка до релігійної компоненти. Можна сказати, що Бог виступає джерелом конституційного ладу, а конституція – уособлення раціональності.

Державна статистика називає цифру: 36739 діючих в Україні релігійних організацій (у 1991 році їх було 12962, у 2017 – 35910). У порівнянні із 2017 роком у 2018 був ріст релігійної мережі на 829 організацій. 36739 організацій це: 35162 – релігійні громади (з них 1116 не діючі і 1327 офіційно не зареєстровані); 531 – монастир із 6794 насельниками; 83 братства, 368 місій; 204 – духовні навчальні заклади із слухачами стаціонару – 7939 (рік 2017 -8438) і заочниками 9947 (11223) – зменшення загалом на 1776; 13195 – недільні/суботні школи; 530 періодичних видань (з них: друкованих – 341, аудіовізуальних – 12, електронних – 167); 32619 – служителів (з них 918 – іноземців, у 2017 був 341, цебто збільшення на 577, з яких 301 поляки в РКЦ). І якщо співставити ці дані із суто православними показниками, з'ясувавши, а яка питома вага православних, то не по всіх показниках православні лідирують.

Територіально релігійні організації розміщені так: Волинь – 3287 (8,9%) організацій, Північ (в т.ч. Київ) – 5808 (15,8%), Слобожанщина – 1636 (4,45%),

Поділ – 4191 (11,4%), Закарпаття – 1977 (5,4%), Буковина – 1350 (3,67%), Галичина – 6542 (17,8%), Центр – 3416 (9,3%), Південь – 3138 (8,54%),

Подніпров'я – 2677 (7,3%), Донбас – 2717 (7,4%). Окремо рахуючи, 9 західних областей України мають 13156 організацій (35,8% релігійної мережі країни).

Найбільша мережа у Львівській області – 3272, найменша – у Сумській – 602. Статистичні дані навмисно обрано за «мирний» та «доковідний» період

2017-2019 р., оскільки останні чотири роки наша держава переживає надскладні часи і тому вести мову про об'єктивну та сталу статистику зараз не виявляється можливим.

Вищенаведені цифри дають підстави говорити про те, що Україна плюралізується в релігійному сенсі, що її релігійна реальність насичена багатьма традиціями, а релігійне життя напружене та різноманітне. Це все створює багато ліній напруги, взаємозв'язків, що ставить перед експертами, релігійними і державними діячами безліч запитань – викликів.

Як слушно з цього приводу висловлюється керівник Центру дослідження верховенства права і релігії Д. Вовк: «Україна – це країна релігійних меншин, де орієнтири православної віри нікуди не зникають, а, навпаки, продовжують діяти, не зважаючи на розрізненість самого православ'я».

Дійсно, історично Україна є релігійно різноманітною країною з досить високим рівнем релігійної свободи та досить релігійним населенням. У регіональному масштабі Україну можна описати як одну з найбільш релігійних країн Європи. Згідно з останніми соціологічними дослідженнями 2020-2021р. від 74,7 до 89,5% українців заявляють про себе як про віруючих, і майже три чверті українського населення вважає, що кожен релігійний слід поважати.

Інструменталізація релігії, яка остаточно закріпилася після 2019 року, сформувала таку ситуацію, що Україна нині є носієм нових ідей і відповідних практик про відкрите православ'я, відкритий протестантизм, відкритий іслам тощо, коли та чи інша релігійна система не замикається на своїй традиції, а відкрита для спілкування із іншими інституціями, як секулярного, так і релігійного світу.

Взагалі, справедливо зауважити, що починаючи з проголошення незалежності склався такий феномен як «релігійний фаворит», що змінювався залежно від обраного зовнішнього політичного курсу правлячої еліти нашої країни та, що цікаво, не залежав від їх особистих вподобань та конфесійної належності.

Морально-етична монополія релігійних спільнот в Україні апріорі є характерною рисою української державності, що набула особливого загострення після повномасштабного вторгнення і що з цим робити, як оптимально вирішувати таке гостре питання зараз говорити вкрай важко. Однозначно можна сказати, що об'єднавчий процес між православними вірянами в Україні реально залежить від стадії бойових дій на теренах нашої країни, від позитивної активності державних органів, відповідальних за реалізацію політики нашої держави в цій галузі як всередині країни, так і на міжнародній арені.

СЕКЦІЯ 6. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Андріяшевський Артур Геннадійович

студент 4-го курсу

факультету географії, туризму та історії

Криворізького державного педагогічного університету

Науковий керівник:

Пилипенко Дмитро Олексійович

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

факультету № 2

Криворізького навчально-наукового інституту

Донецького державного університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, доцент

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Події останніх років в історії незалежної України неабияк доводять актуальність забезпечення та вдосконалення міжнародного співробітництва в рамках кримінального провадження між нашою державою та світовою спільнотою. Євроінтеграційні процеси України, намагання об'єднати військову міць з Північноатлантичним альянсом (НАТО), сучасна російсько-українська війна – це ті основні рупори, які акцентують на актуальності удосконалення міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження не тільки для України, а й загалом для всієї світової спільноти. Зазначений напрямок у кримінально-правовій науці щоразу стає все більш нагальним: розвиток міжнародних відносин; інтеграція країн в економічній, культурній, політичній та інших сферах, а також інтернаціоналізація злочинності наголошують на важливості співробітництва країн задля боротьби із беззаконням та подальшого вдосконалення процесу розкриття кримінальних правопорушень.

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це комплекс заходів, спрямованих на надання міжнародної правової допомоги за допомогою вручення документів, виконання певних процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків.

Згідно із главою 42 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), загальні засадами міжнародного співробітництва є: обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження; надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору; інформація, що містить державну таємницю; виконання процесуальних дій дипломатичними представництвами або консульськими установами; запит про міжнародне співробітництво; зберігання та передання речових доказів і документів; доказова сила офіційних документів [1].

На думку Маланчука П.М. та Кандиби Ю.О., важливе значення у міжнародному співробітництві у кримінальному провадженні має взаємна правова допомога в кримінальному процесі і як правило, включає в себе:

- розгляд кримінальної відповідальності;
- дослідження таких заходів, як збір доказів, взяття показань, пошук тощо;
- дослідження процесуальних паперів, документів;
- надання інформації, експертизація висновків;
- екстрадиція для суду або судового рішення [2].

Розглядаючи окреслену нами тему, варто звернути увагу саме на ті окремі особливості міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, які процедурно впливають на повноту та всебічність розкриття кримінальних правопорушень.

До прикладу у назві ст. 562 КПК України, для визначення порядку здійснення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва законодавцем використовується словосполучення «спеціальний дозвіл», проте у змісті цієї ж статті законодавець використовує таку правову категорію як «дозвіл» для визначення процесуального погодження з боку прокурора або суду процесуальних дій в межах міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні. Перш за все за таких умов, на наше переконання, законодавцю доцільно використовувати єдину термінологію для регламентації порядку здійснення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва. Це є цілком закономірним й логічним з точки зору правил юридичної техніки. Також варто наголосити, що законодавець жодним чином не роз'яснює процесуальну форму згаданого спеціального дозволу (дозволу), який надається з боку прокурора або суду у порядку визначеному ст. 562 КПК України. Логічно припустити, що у випадку надання дозволу з боку суду, така процесуальна дія повинна реалізовуватись шляхом винесення ухвали про дозвіл на вчинення певних процесуальних дій, за аналогією до ст.ст. 190, 235 КПК України. Однак, знов таки, цей умовивід є авторським припущенням враховуючи логіку законодавця у визначенні регламентації процесуальних дій у кримінальному провадженні з боку суду на загальних підставах.

У цьому контексті також залишається відкритим питання щодо визначення процесуальної форми дозволу прокурора на проведення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва, адже доволі складно винайти процесуальну аналогію подібної «дозвільної процедури», яку здійснює

прокурор у кримінальному провадженні враховуючи визначений законом обсяг його повноважень. Як вбачається законодавцю доцільно додатково визначити у чинній редакції ст. 562 КПК процесуальну форму й порядок надання спеціального дозволу (дозволу) з боку прокурора або суду на проведення процесуальних дій.

В межах досліджуваного питання окремої уваги потребує визначена у ст. 564 КПК процесуальна процедура вручення документів. Так, згідно з ч. 4 цієї норми процесуального закону: у разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі. При цьому документи, що підлягають врученню, вважаються врученими, про що зазначається у протоколі [1]. На наш погляд, враховуючи важливість та вагомість міждержавних зносин у кримінальній процесуальній сфері, до процедури вручення документів доцільно залучати не менше двох понять, які своїми підписами підтверджуватимуть факт вручення особі документів слідчим, прокурором або судом, а також засвідчуватимуть в протоколі дійсність відмови такої особи від отримання документів, у разі її небажання отримувати документи від згаданих посадових осіб сфери кримінального процесу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що з огляду на євроінтеграційний процес розвитку нашої держави, сучасні реалії військової агресії з боку рф, значимість належної регламентації міжнародного співробітництва в кримінальних провадженнях – важко переоцінити. Тому визначений законодавцем у КПК процесуальний механізм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є загалом достатньо послідовним й логічним. Однак, попри це, на наше переконання окремі процесуальні норми Розділу IX КПК України все ж потребують певного уточнення та корегування, зокрема ст.ст. 562 та 564 КПК. На нашу думку поліпшення змісту вказаних процесуальних норм безумовно позитивним чином вплине на загальне удосконалення процедури міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1.Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.09.2024).

2.Маланчук П. М., Кандиба Ю. О. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Науково-практичний юридичний журнал «Правові горизонти». Випуск № 3 (16). 2017. С. 71 – 76.

Дрок Ірина Сергіївна
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач науково-дослідної лабораторії
превентивної діяльності та соціологічних досліджень
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УКРАЇНІ

Україна бачить свій подальший розвиток як демократична правова держава, пріоритетом діяльності державних органів якої є реалізація прав і свобод людини. Водночас національне законодавство передбачає можливість для таких органів встановлювати обмеження певних прав і свобод людини. Обмеження прав і свобод людини є необхідною частиною правової системи будь-якої держави та сучасного суспільства, об'єктивно визначають її законодавче регулювання. Так, відповідно до статті 64 Конституції України надається можливість встановлення окремих обмежень прав і свобод людини в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. З 24 лютого 2022 року в Україні запроваджено правовий режим воєнного стану [2], який передбачає здійснення заходів забезпечення національної безпеки та публічного порядку. Одним із таких заходів є комендантська година [3; 4].

Згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правила реалізації комендантської години є обов'язковими для всіх громадян України, та передбачають заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень [3]. Однак, комендантська година не означає, що громадяни позбавлені усіх прав та свобод, наприклад, права на спілкування. Кабінет Міністрів України встановлює правила, які необхідно дотримуватися протягом комендантської години, щоб забезпечити захист національної безпеки та прав громадян [4].

Можемо підсумувати, що правомірність застосування заходів комендантської години реалізується за наявності таких складових елементів: 1) законність обмеження, тобто наявність у національному законодавстві держави підстави обмеження права; 2) правомірна мета – захист національної безпеки та прав громадян; 3) необхідність, що обумовлена запровадженням воєнного стану в державі. Вважаємо саме ці три елементи обмеження прав людини під час комендантської години є ефективними та такими, що відповідають принципу верховенства права.

З визначення комендантської години, можна зробити висновок, що під час її запровадження для громадян діє обмеження їх права на свободу пересування. Можемо виділити, що складовими обмеження такого права є обмеження в часі, просторі та за колом осіб, до яких застосовується обмеження. Розглянемо кожну складову окремо.

Обмеження в часі. Згідно Конституції України зазначення строку дії встановлених обмежень прав людини під час дії воєнного стану є обов'язковою [1]. Відповідно, запровадження комендантської години відбувається на постійній основі впродовж 2022-2024 років, однак її терміни періодично змінюються та відрізняються залежно від регіону України. Наприклад, сьогодні на території Дніпропетровської області відповідно до рішення обласної військової адміністрації запроваджено комендантську годину з 00.00 до 05.00. У прифронтових Нікопольському та Синельниківському районах діють обмеження з 22.00 до 04.00 та з 22.00 до 05.00 відповідно.

Обмеження в просторі. Згідно вимог чинного законодавства, у період дії комендантської години забороняється перебування громадян на вулицях та інших громадських місцях, а також рух транспорту [3]. Протягом комендантської години громадяни повинні залишатися вдома та утримуватися від будь-яких дій, які можуть загрожувати їх особистій безпеці, а також безпеці інших осіб.

Підкреслимо, що на законодавчому рівні не визначено поняття громадського місця в контексті реалізації правил комендантської години. Однак, узагальнення змісту термінів «громадське місце», введеного для кваліфікації окремих правопорушень [5], та «комендантська година» дозволяє відносити до місць, в яких заборонено перебувати під час комендантської години: вулиці; сквери; парки; приміщення та території навчальних закладів; дитячі майданчики; приміщення та території спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд та закладів фізичної культури і спорту; приміщення закладів ресторанного господарства; приміщення об'єктів культурного призначення; приміщення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ; стаціонарно обладнані зупинки маршрутних транспортних засобів тощо, а також заборонений рух транспортних засобів.

Дискусійним вважаємо питання щодо приналежності таких місць, як паркінги, підземні переходи, метро та інші подібні місця до громадських, на які розповсюджуються правила комендантської години, адже під час повітряної тривоги, у тому числі в часи комендантської години, ці місця виступають найпростішим укриттям для населення.

Отже, правила комендантської години передбачають заборону збиратися в певних місцях, проводити будь-які зібрання, мітинги або демонстрації. Заборонено також відвідування розважальних та культурних закладів, крім випадків, коли це пов'язано з виконанням службових або надзвичайних обов'язків. Крім того, громадяни повинні утримуватися від будь-яких дій, які можуть порушити громадський порядок. Наприклад, не можна гучно співати або кричати, вмикати музику з відкритих динаміків, запалювати вогнища, феєрверки чи петарди.

За колом осіб, до яких застосовується обмеження. Під час комендантської години заборонено пересування громадськими місцями, якщо

це не пов'язано з виконанням службових або надзвичайних обов'язків. Підтвердження наявності таких обов'язків є відповідна перепустка, яка дає право на вільне пересування під час дії комендантської години. Також заборонено будь-яку діяльність, яка може перешкоджати роботі військових, правоохоронних та інших органів. Під час дії комендантської години продовжують виконувати свої завдання Збройні Сили України, Держспецтрансслужба, Національна гвардія, Держприкордонслужба, Національна поліція, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС [4].

Якщо виникла потреба покинути місце свого перебування під час комендантської години, громадянам слід мати при собі документи, що підтверджують особу та причину їх перебування на вулиці, зокрема, службові документи або довідки від медичних закладів.

Варто відзначити, що з початку введення у державі правового режиму воєнного стану невідома точна кількість порушень комендантської години. Згідно даних Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України чинним порядком ведення автоматизованих обліків поліції не передбачено ведення статистики щодо кількості складених протоколів про порушення комендантської години, у зв'язку з цим статистична звітність з вищезазначених питань не збирається та не узагальнюється [6]. Нажаль, до теперішнього часу не встановлено жодної загальної правової відповідальності як до громадян за безпосереднє порушення ними обмежень комендантської години, так і до адміністрації розважальних закладів – за їх роботу в заборонені часи. Разом із цим, це не є та не може бути перешкодою у припиненні поліцейськими вказаних порушень. Водночас відсутність задокументованого факту порушення правил комендантської години, виключає можливість оскаржити дії поліцейських, наприклад, застосовані посадовцями заходи примусу до правопорушників. Викладене дозволяє зробити висновок про необхідність правомірного застосування обмежень прав людини під час комендантської години та одночасне встановлення юридичної відповідальності за порушення визначених державною владою обмежень, що сприятиме забезпеченню національної безпеки та дотриманню прав людини одночасно. Розвиток поставлених в роботі питань має перспективи, зважаючи на продовжений воєнний стан в державі, наявність невирішених правових питань та фактів порушення обмежень, встановлених правилами комендантської години.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про введення воєнного стану: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>

5. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення: Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text>

6. Лист Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України «Про надання інформації» від 09.11.2023 № СЕД-819-2023(4987) URL: <https://ukranews.com/ua/news/966635-natspolitsiya-ne-znaye-pro-kilkist-protokoliv-pro-porushennya-komendantskoyi-godyny>

Слаєв Юрій Леонідович

*викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Станом на теперішній час, на всій території України діє правовий режим воєнного стану, який запроваджений в силу норм Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» № 469/2024. від 23 липня 2024 року [1], який затверджений Законом України «Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"» № 3891-IX. Вищевказаний акт Законодавства України має значення для багатьох галузей правового регулювання в Україні, зокрема, для кримінально-процесуального регулювання прав особи, що притягається до кримінальної відповідальності. Так, приписи частин 6 та 8 статті 176 Кримінального процесуального Кодексу України [2] (далі за текстом – КПК України), прямо передбачають юридичну дефініцію – час дії воєнного стану. Вбачається, що за своєю спеціально-юридичною природою вказана нормативно-правова категорія є саме: кримінальним процесуальним часом. Очевидно, що кримінальний процесуальний час має найбільш тісний науковий взаємозв'язок з тими інститутами кримінального провадження для яких характерні юридичні факти та правовідносини, які безпосередньо тривають у часі. Одним із таких інститутів кримінального процесу є запобіжні заходи.

Звертаємо увагу на те, що положення вищеназваних частин 6 та 8 статті 176 КПК України, структурно розміщені в межах приписів щодо загальних положень про запобіжні заходи. Одним із видів запобіжних заходів є тримання під вартою (пункт 5 частини 1 статті 176 і стаття 183 КПК України).

У зв'язку з цим, зазначаємо, що дефініція – час дії воєнного стану, передбачається в положеннях абз. 8 ч. 4 ст. 183 КПК України, яка встановлює особливості реалізації судом свого повноваження щодо права не визначити розмір застави у кримінальному провадженні, під час дії воєнного стану, щодо певних видів злочинів у вчиненні яких підозрюється або обвинувачується особа. Разом з цим, виходячи із тексту вказаної норми кримінального процесуального закону шляхом її телеологічного (цільового) тлумачення, а саме: тлумачення з метою встановити права учасників кримінального провадження, вбачається, що зазначена норма закону передбачає процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого щодо оскарження рішення органу судової влади (суду, слідчого судді), яким особі не визначено заставу, як запобіжний захід, альтернативний триманню під вартою, із урахуванням певних відомостей щодо такої особи (зокрема, похилий або неповнолітній вік особи, незадовільний стан здоров'я особи, відсутність у особи судимості, позитивна побутова характеристика особи, тощо). При тлумаченні даної норми кримінального процесуального закону враховано приписи п. 17 ч. 1 ст. 7 КПК України, яка передбачає забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, в якості однієї із загальних засад кримінального провадження.

Таким чином, вищевказаний Закон України [1] має юридичне значення у царині кримінального провадження, зокрема, у сфері застосування (обрання, продовження, скасування, зміни) запобіжних заходів під час дії воєнного стану.

У зв'язку з цим, зазначаємо про те, що ряд спеціальних норм відносно застосування запобіжних заходів під час дії воєнного стану передбачені положеннями іншого Розділу КПК України, а саме: Розділу IX-1 КПК України «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Так, певні положення щодо застосування запобіжного заходу (в формі скасування або зміни) передбачено нормами статті 616 КПК України. Такою спеціальною нормою є, зокрема, припис відносно права підозрюваного або обвинуваченого, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, звернутися до прокурора з клопотанням про ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування цього запобіжного заходу для продовження та/або проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу (абзац 1 ч. 1 ст. 616 КПК України). Також, згідно іншої юридичної норми, а саме: припису абзацу 1 ч. 4 ст. 616 КПК України, тотожне право на скасування відповідного запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом на під час мобілізації, на особливий період наявне у підозрюваного, обвинуваченого, до якого застосовано інший запобіжний захід, ніж запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (наприклад, запобіжний захід у виді особистої поруки (пункт 2 ч. 1 ст. 176, ст. 180 КПК України)). Вбачається, що в даному випадку дефініції: «умови воєнного стану» та «час дії

воєнного стану» можливо розглядати в якості тотожних юридичних понять. Адже, за своїм змістом вони є кримінально-процесуальною детермінатою в сфері застосування (обрання, продовження, скасування, зміни) запобіжного заходу за наявності мілітарних обставин.

У свою чергу, похідним від застосування запобіжного заходу саме у вигляді його скасування є право підозрюваного, обвинуваченого на звернення до прокурора з клопотанням про ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування цього запобіжного заходу. Тобто, в даному випадку, вказаний різновид кримінально-процесуального клопотання можна визначити, як – клопотання про ініціювання.

Зазначаємо, що в умовах воєнного стану, особа відносно якої застосовано запобіжний захід у виді застави має право звернутися до безпосередньо органу судової влади (слідчого судді, суду) з клопотанням про зміну запобіжного заходу, а слідчий суддя, суд у свою чергу, має право ухвалити процесуальне рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання, якщо відповідне клопотання обґрунтовується бажанням підозрюваного, обвинуваченого використати кошти, передані в заставу (в повному обсязі або частково) для внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для цілей оборони України. Вказане процесуальне право особи встановлено нормами ч. 5 ст. 616 КПК України.

Крім того, зауважимо, що застосування запобіжного заходу в формі його зміни визначено також приписами ч. 6 ст. 616 КПК України, яка передбачає право підозрюваного, обвинуваченого на подання до слідчого судді, суду клопотання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання, якщо воно обумовлено тим, що вказана особа перебуває у місцях ведення активних бойових дій. Зазначаємо, що в даному випадку процесуальне право особи (підозрюваного, обвинуваченого) обумовлено саме: кримінальним процесуальним простором у виді місць ведення активних бойових дій. Тобто, в даному випадку, є можливим ототожнювати поняття «умови воєнного стану» та «місця ведення активних бойових дій», а саме: розглядати їх в якості тотожних юридичних понять. Адже, за своїм змістом вони є кримінально-процесуальною детермінатою під час застосування (обрання, продовження, скасування, зміни) запобіжного заходу за наявності мілітарних обставин. При цьому, похідним від застосування запобіжного заходу у формі його зміни є право підозрюваного, обвинуваченого на звернення з клопотанням про зміну запобіжного заходу безпосередньо до органу судової влади. Тобто, вказаний різновид клопотання в кримінальному процесі можна визначити, як клопотання про розгляд.

Разом з цим, зазначаємо, що у формально-юридичному розумінні вказані два різні види клопотання у кримінальному провадженні (клопотання про ініціювання, клопотання про розгляд) є такими, що ґрунтуються на нормах п. 12 частини 3 статті 42 та статті 220 КПК України. При цьому, поділ даних клопотань на види, головним чином, обумовлений функціональною різницею

між цими клопотаннями, яка полягає у значенні реалізації кримінально-процесуальних повноважень прокурора для подальшого спрямування вказаного клопотання щодо його розгляду в судовому порядку. У змістовно-юридичному розумінні вказані два види клопотання в кримінальному процесі обумовлені мілітарними обставинами у виді умов воєнного стану.

Таким чином, вбачається, що «умови воєнного стану» можуть розглядатися, як у вимірі кримінально-процесуального часу (в формі: часу дії воєнного стану), так і у вимірі кримінально-процесуального простору (в формі місць ведення активних бойових дій), які детермінують особливості застосування пільгових інститутів кримінального провадження під час обрання, продовження, скасування, зміни запобіжного заходу.

Внаслідок чого, кримінально-процесуальні права особи, яка притягається до кримінального відповідальності, саме під час юридичного факту застосування (передусім у формах скасування, зміни) запобіжного заходу щодо такої особи в умовах воєнного стану детерміновані, як кримінально-процесуальним часом, так і кримінально-процесуальним простором. При цьому, зазначені час і простір мають свою мілітарну специфіку та особливості щодо юридичного порядку (опосередкованого або прямого) доступу підозрюваного або обвинуваченого до кримінально-юрисдикційного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Указ Президента України № 469/2024. від 23 липня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/2024#Text>. (дата звернення: 02.09.2024 року).

2. Кримінальний процесуальний Кодекс України: Закон від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 02.09.2024 року).

Смець Іван

*докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України,
кандидат юридичних наук*

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПОТЕРПІЛИМ І ЙОГО ПРЕДСТАВНИКОМ ОБСТАВИН, ПОКЛАДЕНИХ В ОСНОВУ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ

Утвердження і забезпечення прав людини – пріоритетний напрям діяльності держави. З огляду на це, при визначенні стратегічних напрямів державної політики уряд розробляє дієві механізми участі інститутів громадянського суспільства в реалізації багатьох державних функцій. Так,

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

зокрема, до реалізації правозахисної функції залучено такий неурядовий інститут, як адвокатура. Особливостям її діяльності та векторам розвитку наразі присвячено чималу кількість наукових праць.

Євроінтеграційний напрям розвитку нашої держави чітко диктує, що натепер, майже будь-яка правнича допомога, принаймні вторинна, має бути професійною. Реалізація таких вимог передбачає вдосконалення всіх напрямів діяльності адвокатів. Не становить винятку у цьому контексті й діяльність щодо представництва особи, зокрема й у кримінальному провадженні. Нашу увагу привертають питання доказування обґрунтованості позовних вимог, викладених у цивільному позові, що поданий до суду потерпілим від кримінального правопорушення. Вважаємо, що ця проблематика є актуальною, а наразі, в умовах військової агресії, вона набула ще більшої важливості, адже відшкодування особі завданої кримінальним правопорушенням шкоди – одне з важливих завдань кримінального провадження.

На нашу думку, до обставин, що підлягають доказуванню потерпілим і залученим ним представником, є позовні вимоги, викладені у цивільному позові, зокрема, відповідними доказами, що їх обґрунтовують. Це пов'язано з декількома чинниками. По-перше, «потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди» [1]. Тобто саме підстава завдання особі шкоди є основною у визнанні її потерпілою у кримінальному провадженні. По-друге, з'ясування виду та розміру шкоди, як правило, це завдання, вирішення якого покладається на судового експерта. Так, установлення фізичної шкоди, зокрема, причини смерті та тяжкості і характеру тілесних ушкоджень, а також «визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довікллю, заподіяного кримінальним правопорушенням» [1], належать до обов'язкових підстав призначення стороною кримінального провадження експертизи. Таким чином, законодавець конкретно підійшов до визначення способів з'ясування фактів заподіяння шкоди особі, однак жоден із висновків не обґрунтовує визначення розміру компенсації, що може бути стягнута на користь потерпілого за завдання такої шкоди. Невизначеним залишилося також питання щодо з'ясування факту спричинення моральної шкоди, установлення розміру грошового еквіваленту такої шкоди.

Важливо також зауважити, що в контексті з'ясування факту спричинення особі моральної шкоди, як вказують у юридичній літературі вказують, її обґрунтовано не здатна доказати будь-яка інша особа, за винятком тієї, якій її завдано. Адже жодна інша особа не може відчутти дійсну глибину душевних

страждань, спричинених скоєнням щодо неї кримінального правопорушення, краще за потерпілого (цивільного позивача). У подібних ситуаціях тягар доказування моральної шкоди ґрунтується не тільки на заінтересованості потерпілого (цивільного позивача) в задоволенні певних вимог, але й на особливостях моральної шкоди. З огляду на це ми погоджуємося, що зміст тягаря доказування, моральної шкоди, а також тих позовних вимог матеріального характеру, зумовлених завданням потерпілому фізичної та матеріальної шкоди, лежить на потерпілому (цивільному позивачеві). При цьому безумовно він зумовлює потребу доказування їх, шляхом подання відповідних доказів.

На підтвердження факту та розміру спричиненої потерпілому моральної шкоди, може бути проведено психологічну експертизу [2, с. 208]. Ми погоджуємося, що такий захід є досить апробованим, науково обґрунтованим, однак не можна не вказати, що такий висновок не буде обов'язковим для суду, адже жоден із доказів не має наперед встановленої сили [1]. Тим паче, що до найбільш можливих варіантів прояву моральної шкоди відповідно до ч. 2 ст. 23 ЦК України належать: 1) фізичний біль і страждання, яких зазнала фізична особа у зв'язку з каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я; 2) душевні страждання, зумовлені протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) душевні страждання, яких фізична особа зазнала через знищення або пошкодження її майна; 4) приниження честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної та юридичної особи [3]. Тобто не кожна з окреслених обставин безумовно пов'язана зі з'ясуванням особливостей психо-емоційного стану особи, глибини психологічних страждань, яких зазнав потерпілий, через спричинення стосовно нього кримінального правопорушення. Доказами окреслених фактів ще можуть бути визнані показання свідків, відео- та аудіозаписи, як електронні докази тощо.

Зауважимо, що рішення про задоволення цивільного позову має бути обґрунтованим, у його основу мають бути покладені перевірені докази, при цьому враховано має бути майновий стан винного, його стан здоров'я тощо. Отже, ще і щодо цих обставин залучений адвокат-представник потерпілого має вживати заходи щодо їх з'ясування й обґрунтування. Це зокрема, ті заходи, що гарантовані адвокату у рамках його професійних повноважень і визначені в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Ураховуючи судову практику Верховного Суду також не можна оминати того факту, що такі обставини, як підтвердження достовірності чеків, обґрунтування понесених витрат тощо, зобов'язаний належними та допустимими доказами підтверджувати саме потерпілий і його представник [4].

Отже, вважаємо, що до обставин, які підлягають доказуванню потерпілим і його представником в аспекті доведення обґрунтованості позовних вимог, викладених у цивільному позові, що поданий у кримінальному провадженні, належать: 1) розмір процесуальних витрат, понесених потерпілим, зокрема, і в частині збирання доказів щодо доказування виду та розміру завданої йому

кримінальним правопорушенням шкоди; 2) обставини, що характеризують особу обвинуваченого про які вказує потерпіла сторона, у тому числі ті, що вказують на його майнове становище; 3) обставини, що засвідчують завдання потерпілому шкоди та покладені в основу позовних вимог, викладених у цивільному позові тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.08.2024).

2. Вуйма А. Г. Використання висновку експерта, складеного за результатами проведення судово-психологічної експертизи, у кримінальному судочинстві. *Судово-експертна діяльність: збереження наукового та кадрового потенціалу в умовах воєнного стану* : IV Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 7 червня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. С. 61-64.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 28.08.2024).

Руслан Сухораб

аспірант Національної академії

Державної прикордонної служби

України імені Богдана Хмельницького

СЛІДЧІ ІЗОЛЯТОРИ ЯК МІСЦЯ НЕСВОБОДИ

Україна займає лідерські позиції за кількістю звернень зі скаргами до Європейського суду з прав людини [1]. Серед найбільш поширених скарг, це ті, що пов'язані з порушенням прав осіб, яких законно позбавлено свободи пересування, тобто тих які перебувають у місцях несвободи. Цікавим видається той факт, що на законодавчому рівні визначення таких місць є не визначеним, а в окремих випадках взагалі підміняється поняттями «місце позбавлення волі», «місце попереднього ув'язнення» тощо.

Поняття «місця несвободи» з'явилося в Україні у зв'язку із ратифікацією Верховною Радою України факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. В той же час навіть останній не надає чіткого визначення поняття місця несвободи, а робить це через вказівку на місця відвідування представників Підкомітету з недопущення [2]. В розумінні Факультативного протоколу, місця, що знаходяться під державною

юрисдикцією та контролем, де утримуються чи можуть утримуватися позбавлені волі особи за розпорядженням державного органу чи його вказівкою або з його відома чи мовчазної згоди [2]. Національне законодавство взагалі не надає такого визначення. Проаналізувавши окремі нормативно правові акти, а саме закон України «Про прокуратуру», Кримінальний процесуальний кодекс України, закон України «Про попереднє ув'язнення» тощо можемо сказати, що останні під місцями несвободи розуміють приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права та свободи яких обмежені у відповідності до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затриманням, взяттям під варту тощо) та інші місця, пов'язані з обмеженням особистої свободи [3; 4; 5].

З огляду на визначені загальні ознаки поняття місць несвободи із високою ймовірністю можна сказати, що слідчі ізолятори (далі – СІЗО) належать до таких місць. На виняткову актуальність дослідження саме цих місць несвободи вказує той факт, що у випадках надання пропозицій науковців щодо забезпечення дотримання прав осіб, які перебувають в установах виконання покарань найчастіше звертають увагу лише на місця позбавлення волі, а СІЗО залишаються поза увагою. Крім того, вказівки Європейського суду з прав людини на порушення урядом України зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, і як наслідок прийняття змін до законодавства також переважно стосується лише місць позбавлення волі.

Правовою основою функціонування СІЗО в Україні є закон України «Про попереднє ув'язнення», закон України «Про державну кримінально-виконавчу службу», «Правила внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України», затверджених Наказом Міністерства юстиції України №1769/5 від 14 червня 2019 року та інші. Слідчі ізолятори створюються та ліквідуються центральним органом виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань і виконує функції, визначені законодавством та нормативно-правовими актами. Законодавчі акти також встановлюють правила відвідування цих установ і слідчих ізоляторів, а також особливі вимоги щодо доступу до їхньої території [6].

СІЗО служать місцем утримання осіб, які перебувають під вартою, а також окремих категорій засуджених і в такому випадку виступають, як установи для попереднього ув'язнення. З цього можна зробити висновок, що у СІЗО утримуються особи двох категорій.

Перша категорія осіб – це ув'язнені, які утримуються на підставі обґрунтованого рішення суду про застосування як запобіжного заходу тримання під вартою, тимчасового або екстрадиційного арешту, а також на підставі рішення компетентного органу іноземної держави у випадках, передбачених законом, та постанови прокурора відповідно до статті 615 КПК України [3]. Крім того, особи можуть перебувати під вартою на підставі вироку суду, що не набрав законної сили. Таким чином, слідчі ізолятори призначені

для тимчасового утримання осіб, які перебувають під слідством або судом, тобто тих, кого ще не визнано винуватими або не призначено покарання, згідно з вироками судів, які набрали законної сили. Друга категорія осіб, які утримуються в СІЗО, включає:

- осіб, вперше засуджених до позбавлення волі за нетяжкі або тяжкі злочини, які залишені в СІЗО для господарського обслуговування на підставі статті 89 КВК;
- осіб, засуджених до обмеження волі, які підлягають направленню до місця відбування покарання згідно зі статтею 57 КВК;
- осіб, засуджених до арешту, позбавлення волі, довічного позбавлення волі, вироки щодо яких набрали законної сили і які підлягають відправленню до установ виконання покарань згідно зі статтею 87 КВК;
- засуджених, які залишені в СІЗО тимчасово або переведені до СІЗО з інших установ (стаття 90 КВК);
- осіб, які переміщуються під вартою з однієї установи до іншої відповідно до статті 88 КВК [7].

Таким чином, в цьому випадку слідчі ізолятори використовуються для тимчасового утримання осіб до моменту їх переведення, відправлення або переміщення до інших установ виконання покарань. Варто зазначити, що правовий статус осіб, які перебувають під вартою або засуджені, що утримуються в слідчих ізоляторах є досить схожим із правовим статусом засуджених, свідченням чого є те, що вони користуються усіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, встановлених законодавством України та вироком суду (для засуджених). Обмеження їхніх прав мають бути мінімальними і застосовуватись лише у тій мірі, яка є необхідною для досягнення законних цілей. Обмеження не можуть запроваджуватись, якщо мету можна досягти менш обмежувальним способом [8].

Останнім часом досить активно обговорюється питання щодо запровадження у СІЗО платних камер утримання. Платні камери в слідчих ізоляторах України — це ініціатива Міністерства юстиції України, яка передбачає можливість для осіб, що перебувають під вартою, отримати доступ до кращих умов тримання за додаткову плату. Ця практика була запроваджена в рамках пілотного проекту, спрямованого на покращення матеріальних умов у СІЗО, а також для створення додаткового джерела фінансування пенітенціарної системи. Платні камери зазвичай забезпечують покращені умови проживання, такі як більша площа, новіший ремонт, кращі меблі та доступ до додаткових зручностей. Гроші, зібрані від плати за користування такими камерами, спрямовуються на загальні потреби слідчих ізоляторів, зокрема на ремонт та поліпшення умов утримання для всіх ув'язнених. Запровадження платних камер викликало чимало дискусій щодо їхньої відповідності правам людини, рівності та недискримінації. Однак Міністерство юстиції пояснює, що така ініціатива дозволяє покращити загальні умови утримання в СІЗО та створити стимули для

реформування пенітенціарної системи в Україні та звітує про зібрану уже досить вагому суму коштів [9]. Незважаючи на дискусії, а також на те, що в принципі такі умови, як в платних камерах, необхідно впровадити у всіх наявних, вважаємо, що даний проєкт є позитивним та допоможе удосконалити камери СІЗО та покращити умови тримання у них осіб.

Список використаної літератури:

1. На розгляді ЄСПЛ – понад 8000 скарг проти України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3869488-mikola-gnatovskij-sudda-espl-vid-ukraini.html>.
2. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання ООН; Протокол, Міжнародний документ від 18.12.2002.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
4. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2-3, ст.12.
5. Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30.06.1993 № 3352-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 35, ст.360.
6. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005 № 2713-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 30, ст.409.
7. Чим відрізняється в'язниця від СІЗО та яке встановлено правове регулювання для перебування. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/221736_chim-vdrznyiatsya-vyaznitsya-vd-szo-ta-yake-vstanovleno-pravove-regulyuvannya-dlya-perebuvannya.
8. Закон України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України» від 14.06.2019 № 1769/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text>.
9. На платних камерах слідчі ізолятори в Україні заробили майже 3 мільйони гривень. URL: <https://shpalta.media/2021/03/16/na-platnix-kamerax-slidchi-izolyatori-v-ukra%D1%96ni-zarobili-majzhe-3-miljoni-griven/>.

ШАТРАВА Сергій Олександрович
доктор юридичних наук, професор
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем
досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ
ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ, ЩО УСКЛАДНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНУ ОБСТАНОВКУ, А ТАКОЖ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах, що ускладнюють оперативну обстановку, а також в умовах дії воєнного стану органи Національної поліції *реалізують комплекс організаційно-правових, превентивних, профілактичних, оперативних та інших заходів, пов'язаних з особливим режимом виконання службових завдань і залученням значної кількості поліцейських з метою швидкої стабілізації оперативної обстановки, якщо наявними силами і засобами, що безпосередньо залучені до забезпечення публічної безпеки і порядку у повсякденному режимі несення служби, їх виконати неможливо (посилений варіант службової діяльності) [1].*

До особливих умов, що ускладнюють оперативну обстановку відносяться:

- 1) обставини (події), що можуть призвести чи призвели до загострення оперативної обстановки, можуть створити чи створили загрозу життю (здоров'ю) громадян, їх конституційним правам і свободам;
- 2) виникнення масових заворушень, що супроводжуються обмеженням певних прав і свобод людини;
- 3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення особливо важливих об'єктів або окремих місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) учинення терористичних актів;
- 5) виникнення тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значної кількості населення;
- 6) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства
- 7) введення правового режиму воєнного стану [1].

8) самовільне залишення військовослужбовцем військової частини зі зброєю;

9) масові заворушення, групові порушення публічного (громадського) порядку, прояви групової непокори чи інших надзвичайні події в ізоляторах тимчасового тримання;

10) вчинення кримінальних правопорушень працівниками поліції та інших подіях за їх участю;

11) порушення порядку охорони, тримання затриманих і взятих під варту осіб в ізоляторах тимчасового тримання, а також під час їх конвоювання [2].

Залежно від обставин, що склалися, посилений варіант може бути оголошений як для всіх працівників органів поліції, так і для її окремого органу або відокремленого підрозділу, оскільки *введення посиленого варіанта* є найшвидша нормалізація оперативної обстановки та відновлення правопорядку, усунення загрози життю чи здоров'ю громадян, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших соціальних інститутів суспільства.

Посилений варіант *може бути введений* на території держави або в окремих її регіонах чи населених пунктах до введення в установленому порядку надзвичайного та/або воєнного стану за наявності реальної загрози безпеці або життю громадян, усунення якої є одним із основних завдань Національної поліції України.

Безпосереднє управління залученими силами та засобами, організацію взаємодії, збирання, аналіз оперативної інформації та обмін нею здійснюють керівники НПУ, ГУНП, відповідних підрозділів територіальних органів НПУ або їх заступники відповідно до компетенції тих служб, діяльність яких найбільше відповідає меті введення посиленого варіанта.

За наявності технічної можливості під час проведення спільних з іншими правоохоронними органами або військовими формуваннями заходів поліцейські, які переводяться на посилений варіант, працюють на єдиному каналі радіозв'язку. Усебічне забезпечення (морально-психологічне, медичне, матеріально-технічне, зв'язок) поліцейських, задіяних на період посиленого варіанта, покладається на орган поліції відповідно до компетенції і здійснюється згідно з чинним законодавством [1].

Порядок переведення на посилений варіант службової діяльності підрозділи Національної поліції в умовах, що ускладнюють оперативну обстановку, а також в умовах дії воєнного стану.

1. Рішення щодо переведення на посилений варіант приймають:

1) Голова НПУ або особа, яка виконує його обов'язки, - стосовно всіх поліцейських як у масштабі держави, так і в окремих її регіонах;

2) начальники головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях, місті Києві (ГУНП) або особи, які виконують їх обов'язки, - стосовно поліцейських, які проходять службу в

апараті ГУНП та відповідних підрозділах територіальних органів НПУ на території обслуговування або в окремих районах, населених пунктах;

3) начальники відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особи, які виконують їх обов'язки, - щодо підпорядкованих поліцейських.

Поліцейські, які проходять службу в регіональних підрозділах міжрегіональних територіальних органів поліції, на час запровадження посиленого варіанта перебувають в оперативному підпорядкуванні ГУНП. Їх функціональне використання визначається начальником відповідного ГУНП за погодженням з керівниками зазначених вище органів.

Про переведення органів НПУ або відокремлених підрозділів на посиленій варіант керівники, які мають право введення посиленого варіанта, повідомляють (за необхідності) органи державної влади та місцевого самоврядування, інші правоохоронні органи, юридичних осіб публічного та приватного права, які взаємодіють з ними в межах виконання мети введення посиленого варіанта.

2. Переведення на посиленій варіант здійснюється шляхом видання наказу і доведення його до відома підпорядкованих поліцейських.

У наказі про переведення на посиленій варіант зазначаються:

- 1) обґрунтування необхідності переведення;
- 2) час, з якого вводиться посиленій варіант, і строк, на який він вводиться;
- 3) межі території, на якій вводиться посиленій варіант;
- 4) забезпечення поліцейських вогнепальною зброєю, оснащення їх спецзасобами та засобами зв'язку;
- 5) інші питання.

3. Строк безперервного здійснення заходів у разі введення посиленого варіанта залежить від складності оперативної обстановки та навантаження на поліцейських під час виконання поставлених завдань.

4. Посиленій варіант, крім випадків введення на території держави або в окремих її регіонах правового режиму надзвичайного та/або воєнного стану, вводиться на строк:

- 1) до 20 діб - Головою НПУ або особою, яка виконує його обов'язки;
- 2) до 15 діб - начальниками ГУНП або особами, які виконують їх обов'язки;
- 3) до 10 діб - начальниками відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особами, які виконують їх обов'язки.

5. Продовження зазначених строків посиленого варіанта здійснюють:

- 1) Голова НПУ або особа, яка виконує його обов'язки, - на строк до 10 діб;
- 2) начальники ГУНП, начальники відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особи, які виконують їх обов'язки, - на строк до 5 діб.

Після відміни посиленого варіанта начальники ГУНП або особи, які виконують їх обов'язки, готують доповідну записку про вжиті в процесі посиленого варіанта заходи, їх результати та наслідки, а також пропозиції щодо вдосконалення організації дій за таких умов і в строк до трьох діб надсилають до Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НПУ для узагальнення та подальшої доповіді Голові НПУ або особі, яка виконує його обов'язки; начальники відділів, відділень поліції в районах, містах, районах у містах або особи, які виконують їх обов'язки, готують доповідну записку та надсилають у той самий строк до управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування відповідного ГУНП.

З метою відновлення деокупованих територій територіальних громад органи та підрозділи Національної поліції здійснюють наступні заходи:

– виявлення та документування фактів використання символіки, визначеної Законом України “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну”; здійснення заходів з її знищення;

– очищення (розмінування) територій населених пунктів, об'єктів життєзабезпечення населення, гасіння пожеж, розбирання завалів тощо;

– виявлення осіб, причетних до колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору;

– надання підтримки у створенні громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, здійснення координації їх діяльності;

– організація, спрямування та здійснення контролю за повсякденною (оперативною) діяльністю громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону;

– приймання, зберігання вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв;

– встановлення місця перебування безвісти зниклих осіб, зокрема за особливих обставин;

– виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування;

– проведення обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення переміщення дітей до безпечних районів з тимчасовим влаштуванням до сімейних форм виховання;

– забезпечення виявлення осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та надання їм соціальної допомоги [3].

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посиленій варіант службової діяльності: наказ МВС України від 10.12.2015 № 1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0012-16>.

2. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0443-20>.

3. Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1219-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1219-2022-%D1%80>.

Пірго Олена Федорівна

*аспірант кафедри кримінального права та кримінології факультету №1
Донецького державного університету внутрішніх справ, МВС України*

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Відповідно до Закону України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р. «тваринний світ є одним із компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також важливою базою для одержання промислової і лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей». В інтересах нинішнього і майбутніх поколінь в Україні за участю підприємств, установ, організацій і громадян здійснюються заходи щодо охорони, науково обґрунтованого, невиснажливого використання і відтворення тваринного світу [1].

Ключовим аспектом для розуміння сутності суспільно небезпечного діяння є об'єкт злочину. Виходячи з загальних положень про об'єкт злочину, розглянемо об'єкт злочину, передбаченого статті 299 Кримінального кодексу України «Жорстоке поводження з тваринами» [2]. У кримінально-правовій науці загальноприйнятою є триступенева класифікація об'єктів «по вертикалі», а саме: загальний, родовий, безпосередній. Кожен з цих рівнів має конкретний зміст, що залежить від міри узагальненості суспільних відносин, які охороняє кримінальний закон.

Загальним об'єктом злочину вважається сукупність суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом. З цього визначення випливає, що до нього входить система всіх об'єктів кримінально-правової охорони: життя, здоров'я особи, власність, громадська безпека, громадський порядок,

Матеріали міжкафедрального круглого столу «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 20 вересня 2024 р.

моральність тощо. Існування загального об'єкта дозволяє розкрити спрямованість злочину на зміну суспільних відносин, оскільки суспільна небезпека протиправного діяння полягає в тому, що воно змінює встановлені в суспільстві відносини. Для визнання такого діяння злочином необхідно, щоб ці відносини охороняв закон.

Родовий об'єкт злочину визначається як окрема група однорідних або схожих суспільних відносин, які формують певну сферу суспільного життя. Щодо визначення родового об'єкта злочину, згаданого в статті 299 Кримінального кодексу України, можна сказати, що при пошуку родового об'єкта злочину можна керуватися таким правилом: діяння, що містяться в одному розділі Кримінального кодексу, посягають на той самий родовий об'єкт.

Розділ XII Особливої частини Кримінального кодексу України, до якого входить стаття 299, має назву «Злочини проти громадського порядку та моральності», проте трактування родового об'єкта злочину «Жорстоке поводження з тваринами» залишається неоднозначним [2]. У науковій літературі зазначається, що суспільна небезпечність злочинів проти громадського порядку та моральності полягає в тому, що вони завдають або можуть завдати істотної шкоди громадському порядку і моральним основам суспільного життя. Сукупність цих відносин є родовим і водночас основним безпосереднім об'єктом зазначених злочинів [3, с. 145-146].

Розглядаючи питання щодо визначення предмета злочину, передбаченого статті 299 Кримінального кодексу України, можна зазначити, цей аспект, як самостійна ознака складу злочину, має важливе теоретичне та практичне значення. Важливо пам'ятати про роль предмета злочину у виявленні та конкретизації об'єкта посягання, а також у кваліфікації діяння. Зазвичай предметом злочину вважаються речі (фізичні об'єкти) матеріального світу, стосовно яких або у зв'язку з якими вчинено злочин. Якщо злочин має свій предмет, його називають предметним злочином.

Зокрема, злочин, передбачений статті 299 Кримінального кодексу України «Жорстоке поводження з тваринами», також є предметним. Чинний закон про кримінальну відповідальність визначає предмет як обов'язкову ознаку цього злочину стосовно хребетних тварин. Цей кримінально-правовий припис виконує функцію захисту тварин від жорстокого поводження, що є складовою суспільної моральності. Визначити чіткий перелік тварин, які можуть бути предметом жорстокого поводження, є досить складним завданням, оскільки закон про кримінальну відповідальність не надає ні видових, ні інших характеристик тварин [4, с. 12-13].

Аналіз об'єктивної сторони складу злочину слід проводити, враховуючи наявність у статті 299 Кримінального кодексу України двох самостійних складів, таких як: знущання над тваринами; нацькування тварин одна на одну. Обов'язковою ознакою складу злочину в першій формі є або об'єктивна сторона – спосіб, або суб'єктивна сторона – хуліганський мотив. Проте ці ознаки можуть проявлятися одночасно [5, с. 311-312].

Знуцання над тваринами слід розуміти як дії, що включають жорстокі методи, які полягають у безжальному, люто жорстокому завданні інтенсивних і небезпечних рухів та прийомів, спрямованих на безпідставне заподіяння болю тваринам, їх побиття, систематичне завдання фізичних страждань, нанесення ран і каліцтв, що мають характер мучення. Також до знущання можна віднести позбавлення тварин їх природного середовища, порушення санітарно-гігієнічних норм утримання, використання пристроїв, які змушують тварину перебувати в неприродній позі, а також смерть тварини без застосування методів евтаназії.

Водночас, жорстокі методи, як обов'язкова ознака об'єктивної сторони цього злочину, є особливо витонченим жорстоким поведженням з тваринами, а також болісним їх умертвінням або катуванням. Знуцання, вчинене із застосуванням жорстоких методів, полягає в заподіянні тварині особливих фізичних страждань, що можуть проявлятися у вигляді ударів, побоїв, проникаючих поранень, опіків, завданих вогнем, струмом, кислотами, отрутами, а також у формі садизму, катування, спалювання живцем, механічної асфіксії, зняття шкіри при житті, підвішування тварини за лапи чи хвіст, позбавлення органів, що викликає нестерпні муки і призводить до смерті. Це свідчить про те, що під час вчинення даного злочину можуть використовуватися не лише власні сили особи, а й сторонні засоби (механічні, фізичні, хімічні, радіоактивні тощо) [6, с. 69–70].

Таким чином, основним об'єктом злочину передбаченого статтею 299 Кримінального кодексу України є суспільні відносини, що виникають у сфері охорони моральності стосовно тварин. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом є суспільні відносини в галузі охорони, відтворення та використання тваринного світу. До об'єктивної сторони відноситься суспільно небезпечне діяння та спосіб – використання жорстоких методів.

Список використаних джерел:

1. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14> .
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Калмиков Д. О., Данилевський А. О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поведження з тваринами : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 615 с.
4. Кулик С. Г. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2016. 22 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. Харків : Право, 2015. 680 с.
6. Головка І. А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поведження з тваринами дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 256 с.

